

2012

**Τα Think Tanks και η συμβολή τους ως εξωθεσμικοί
παράγοντες στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ**

Χασλαρίδης Παναγιώτης-Μίνως

A.M. 1210M030

Επιβλέπων καθηγητής:

Ευρυβιάδης Μάριος

Πάντειο Πανεπιστήμιο

27/9/2012

Στην Α. και στον Μ.

Περιεχόμενα

Προοίμιο.....	1
---------------	---

Κεφάλαιο 1 Εννοιολογικά, λειτουργικά και θεωρητικά στοιχεία

1.1 Ορίζοντας τις “δεξαμενές σκέψης”.....	3
1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις και η θέση των think tanks στην πολιτική κοινότητα.....	7
1.3 Γιατί οι πολιτικοί προσφεύγουν στα think tanks; Οι βασικές λειτουργίες τους.....	12
1.4 Think tanks και διάκριση από άλλες κοινωνικές οργανώσεις.....	20

Κεφάλαιο 2 Think tanks και Η.Π.Α.

2.1 Η ευρύτερη επιστημονική ελίτ και οι ιδιαιτερότητες του αμερικανικού πολιτικού συστήματος	23
2.2 Ιστορική αναδρομή-βασική τυπολογία των think tanks... ..	26
2.2 α Το πρώτο κύμα: “Universities without Students”.....	27
2.2 β Το δεύτερο κύμα: Το μεταπολεμικό τοπίο και οι “Government Contractors”.....	31
2.2 γ Το τρίτο κύμα: “Advocacy Think Tanks”.....	35
2.2 δ “Legacy think tanks”, το αποτύπωμα των προέδρων.....	39

2.3 Το ιδιότυπο νομικό/φορολογικό καθεστώς των think tanks και των χρηματοδοτών τους.....	40
---	----

Κεφάλαιο 3 Επιρροή: στρατηγικές, αποδέκτες και συνιστώσες

3.1 Ο ζωτικής σημασίας στόχος των think tanks.....	43
3.2 Οι στρατηγικές των think tanks.....	44
3.3 Οι κύριοι αποδέκτες της επιρροής των think tanks.....	48

Κεφάλαιο 4 Το προφίλ επιλεγμένων think tanks και δύο case studies

4.1 Λοιπά ερευνητικά ινστιτούτα.....	60
4.2 Think tanks επί τω έργω.....	65

Συμπεράσματα

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

AEI	American Enterprise Institute
CAP	Center for American Progress
CSIS	Center for Strategic and International Studies

CFR Council on Foreign Relations

FBI Federal Bureau of Investigation

FPRI Foreign Policy Research Institute

IRC Internal Revenue Code

NSC National Security Council

NATO North Atlantic Treaty Organization

PNAC Project for the New American Century

RAND Research and Development

USIP United States Institute of Peace

WPS War and Peace Studies

Προοίμιο

Μια εισαγωγική ματιά

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, το φαινόμενο των think tanks έχει γνωρίσει εκρηκτική ανάπτυξη, φέρνοντας, κατά τις παραδοχές των ειδημόνων, μια μικρή “επανάσταση” στο παγκόσμιο πολιτικό τοπίο. Σύμφωνα με έγκυρους υπολογισμούς, αυτή τη στιγμή υφίστανται και λειτουργούν πάνω από 6500 think tanks σε παγκόσμιο επίπεδο. Όπως έχουν καταδείξει οι ακαδημαϊκές μελέτες, οι οργανώσεις που ασχολούνται με την πολιτική έρευνα έχουν εισχωρήσει για τα καλά στην πολιτική ζωή πολλών χωρών. Think tanks δεν υφίστανται, δε, αποκλειστικά και μόνον στα ανεπτυγμένα κράτη ή πολιτικά συστήματα, αλλά και στη συντριπτική πλειοψηφία των αναπτυσσόμενων χωρών και, δη, στις πιο πρόσφατες δημοκρατίες, όπως αυτές της ανατολικής Ευρώπης.

Ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, χώρα-λίκνο για τα think tanks, οι οργανώσεις αυτές διεκδικούν όλο και πιο μαχητικά λόγο στα πολιτικά δρώμενα. Δε θα ήταν υπερβολικό, να λεχθεί ότι, σε πολλές περιπτώσεις, αποτελούν μέρος της πολιτικής διαδικασίας. Από μια ιστορική σκοπιά, είναι ασφαλές να υποστηρίξει κανείς ότι η άνοδος των think tanks στην αφρόκρεμα της πολιτικής συμβάδισε με την ολοένα αυξανόμενη παρουσία ατόμων με επιστημονικό/ακαδημαϊκό υπόβαθρο στις επάλξεις της εξουσίας. Η επιστημονική κατάρτιση (ως βασικό όπλο στα χέρια των think tanks) είναι ένα από τα σημεία που έχουν τονιστεί όσο λίγα στην ακαδημαϊκή συζήτηση περί της σχέσης think tanks και πολιτικής.

Ωστόσο, το γεγονός ότι η ανάπτυξη των think tanks έχει μπει στο μικροσκόπιο ακαδημαϊκών, δημοσιογράφων και λοιπών ειδικών, δεν συνεπάγεται αυτόματα, ότι δεν παρουσιάζουν ακόμα και σήμερα αναρίθμητα “σκοτεινά σημεία”. Σημεία που άπτονται ακόμα και στην ουσία αυτών των οργανώσεων και αφορούν στον ίδιο τους το ρόλο στην κοινωνία και το πολιτικό γίγνεσθαι. Επ’ ουδενί, δε, η ευρεία χρήση και εξέταση του φαινομένου δεν πρέπει να οδηγήσει τον μελετητή στο συμπέρασμα, ότι έχει κατανοηθεί και ερμηνευθεί στην ολότητά του.

Για παράδειγμα, ένα από τα ερωτήματα –και, ίσως, το θεμελιωδέστερο- που συνοδεύει τα think tanks και για το οποίο δεν υπάρχει σαφής απάντηση αφορά στην ίδια τους τη φύση. Οργανώσεις με παρόμοιες λειτουργίες με αυτές ενός think tank είναι δυνατόν να βρεθούν σε πολλές μορφές, πολιτικές παραλλαγές κ.ά. Με άλλα λόγια, η ανομοιομορφία που παρουσιάζουν τα think tanks σε μια σειρά από συστατικά στοιχεία, σε συνδυασμό με την αυθαίρετη χρήση του όρου σε μια ευρύτερη γκάμα κοινωνικών οργανώσεων, έχει οδηγήσει τόσο την ακαδημαϊκή όσο και την κοινωνική αντίληψη σε εννοιολογικό αδιέξοδο. Στο πλαίσιο αυτό, είναι αναμενόμενη και η παρατηρούμενη πολυφωνία ως προς τη θέση των think tanks μέσα σε μια ανεπτυγμένη κοινωνία.

Έτερο ερώτημα που προκύπτει αβίαστα στον παρατηρητή του φαινομένου αφορά το πολιτικό πλαίσιο πάνω στο οποίο εκτυλίσσεται η δράση αυτών των ινστιτούτων. Πού οφείλεται η δυσανάλογη ανάπτυξη των αμερικανικών think tanks σε σχέση με αυτά των άλλων χωρών; Ποιες είναι οι συνιστώσες της τόσο μεγάλης ζήτησης και ευδοκίμησης; Ποια τα βασικά συστατικά της διαλεκτικής σχέσης μεταξύ διανόησης και πολιτικής; Και, τέλος, ποιες ιστορικές συνθήκες καθόρισαν τη σημερινή μορφή του φαινομένου;

Ίσως το κρισιμότερο από παρελκόμενα της συζήτησης για τα think tanks, όμως, είναι η άσκηση επιρροής. Πρόκειται, αναμφίβολα, για την πιο σημαντική μεταβλητή του φαινομένου, η οποία, με τα σημερινά δεδομένα, προσδιορίζει την επιτυχία του κάθε ινστιτούτου. Όπως θα φανεί και στο κυρίως κείμενο, αφ' ενός ο επηρεασμός της κοινής γνώμης και, αφ' ετέρου η παρεμβολή στις πολιτικές διεργασίες, έχουν αναχθεί σε ζωτικής σημασίας στόχοι για τα ινστιτούτα πολιτικής. Για άλλη μια φορά, η περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών ξεχωρίζει σημαντικά για δύο, κυρίως, λόγους: πρώτον, διότι, όπως επισημάνθηκε, ο βαθμός ενσωμάτωσης των αμερικανικών think tanks στην πολιτική ζωή της χώρας είναι πρωτοφανής και δεν απαντά σε άλλη χώρα· και, δεύτερον, διότι ο ρόλος της μοναδικής υπερδύναμης του πλανήτη επιβάλλει στην Αμερική παγκόσμιου χαρακτήρα αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής. Δεν λείπουν, ωστόσο, οι απόψεις που απορρίπτουν την οποιαδήποτε άσκηση επιρροής εκ μέρους των think tanks στις πολιτικές αποφάσεις.

Η παρούσα εργασία, αντί να παραμείνει στην απλή περιγραφική παράθεση των διάφορων οργανωτικών, λειτουργικών, δομικών και ιστορικών στοιχείων των think tanks, στοχεύει στην εξέταση των παραπάνω ερωτημάτων μέσα από μια ρεαλιστική και κριτική ματιά. Άλλωστε, σε τόσο δύσκολα και ευαίσθητα ζητήματα όπως η μέτρηση της επιρροής, ακόμα και ελλείψει κάποιας αξιόπιστης μεθόδου, η υιοθέτηση υπερβολών ή υπεραπλουστεύσεων θα οδηγήσει τον ερευνητή σε παραπλανητικά αποτελέσματα. Πολλώ, δε, μάλλον, όταν πρόκειται για έναν από τους πιο κρίσιμους τομείς της εθνικής ατζέντας, όπως αυτός των εξωτερικών υποθέσεων.

Κεφάλαιο 1

Εννοιολογικά, θεωρητικά και λειτουργικά στοιχεία

1.1 Ορίζοντας τις “δεξαμενές σκέψης”

Η εντοπισμός του κατάλληλου ορισμού για τα think tanks παραμένει έως και σήμερα ένα δύσκολο και, κατά μία έννοια, ανολοκλήρωτο έργο για την ακαδημαϊκή και την επιστημονική κοινότητα. Οι προσπάθειες των μελετητών της πολιτικής να οριοθετήσουν τις “οργανώσεις δημόσιας πολιτικής” συναντούσαν ανέκαθεν ποικίλα μεθοδολογικά προσκόμματα, τα οποία οφείλονταν στην, αναμφισβήτητη, σύνθετη και πολυδιάστατη φύση του φαινομένου. Η περίοδος ακμής αυτών των οργανώσεων, που

σημειώθηκε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα και για λόγους που θα αναλυθούν στην πορεία, έθεσε νέες προκλήσεις στους επιστήμονες του χώρου. Όπως πολλές ακόμα λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται καθημερινά για να περιγράψουν μια έννοια, έναν τόπο, μια λειτουργία ή ένα φαινόμενο, ο όρος think tank κατέληξε να σημαίνει κάτι θολό, αόριστο και μακρινό. Έτσι, παρ' όλο που σήμερα τα think tanks διαδραματίζουν, κυρίως στις Η.Π.Α., σημαίνοντα πολιτικό ρόλο, στη συλλογική συνείδηση η γνώση γι' αυτά είναι ιδιαίτερα συγκεχυμένη.

Τι συνιστά, λοιπόν, ένα think tank ή, μεταφερόμενο στην ελληνική γλώσσα, μια “δεξαμενή σκέψης”; Ποια η σχέση του με το κράτος και τους πολιτικούς δρώντες; Ποια τα βασικά γνωρίσματα μιας τέτοιας οργάνωσης; Ποιοι στόχοι και ποιες στρατηγικές χαρακτηρίζουν τα ερευνητικά κέντρα δημόσιας πολιτικής, όρος που επίσης χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα think tanks; Ποια είναι η οργανωτική δομή που δικαιολογεί αυτή την εννοιοδότηση; Με την παράθεση αμέσως παρακάτω κάποιων από τους τρόπους με τους οποίους έχουν κατά καιρούς προσπαθήσει να ορίσουν το φαινόμενο οι διάφοροι μελετητές, δε θα καταδειχθεί παρά η μεγάλη σύγχυση που επικρατεί στην κοινή γνώμη σχετικά με το ζήτημα. Αντίστοιχα, θα φανούν οι αιτίες που ακόμη και η επιστημονική κοινότητα βρίσκεται σε ανάλογο εννοιολογικό αδιέξοδο.

Ο όρος think tank καθιερώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στην πρότυπη χρήση του αναφερόταν σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους πίσω και μακριά από το μέτωπο της μάχης, όπου οι στρατιωτικοί ηγέτες συγκεντρώνονταν για να συσχεθθούν. Τα δωμάτια αυτά προσέφεραν το ασφαλές περιβάλλον που ήταν απαραίτητο για τη χάραξη της πολεμικής στρατηγικής και τη λήψη αποφάσεων. Γίνεται, έτσι, κατανοητό, ότι ο όρος γεννήθηκε στις Η.Π.Α. και απορρέει από την αμερικανική πολεμική εμπειρία. Όπως ήταν αναμενόμενο, κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, στο χώρο της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας επικράτησαν η αγγλοσαξονική ορολογία και οι αμερικανοκεντρικές θεωρήσεις. Μέχρι και πριν από μισό αιώνα, υποστηρίζει η καθηγήτρια Diane Stone, υπήρχε ένας αρκετά ξεκάθαρος ορισμός για τα think tanks: επρόκειτο για «ανεξάρτητα, μη κερδοσκοπικά ερευνητικά ινστιτούτα με πολιτικό προσανατολισμό»¹. Αυτός ο ορισμός είναι ενδεικτικός του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου μέσα στο οποίο σχηματίστηκαν τα πρώτα think tanks. Τα φιλελεύθερα χαρακτηριστικά του αμερικανικού πολιτικού συστήματος άφηναν άπλετο χώρο για ανεξάρτητη σκέψη σε εξωθεσμικούς παράγοντες, ενώ, παράλληλα, η μεταπολεμική πρωτοκαθεδρία των Η.Π.Α. έθετε νέα πειστικά ζητήματα διεθνούς πολιτικής στην αμερικανική ηγεσία, διαμορφώνοντας, έτσι πρόσφορο έδαφος στους ειδικούς της πολιτικής.

Ωστόσο, κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, οι οργανώσεις με τα χαρακτηριστικά ενός think tank γνώρισαν αξιοσημείωτη εξάπλωση, σαν αποτέλεσμα

¹ Stone, Diane, “Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes”, 2007

των δυνάμεων της παγκοσμιοποίησης, της ύφεσης του Ψυχρού Πολέμου και των κρίσιμων διεθνών προβλημάτων. Εντούτοις, αυτή η εξέλιξη θόλωσε το εννοιολογικό τοπίο. Οι κουλτούρες που διαμορφώθηκαν στις χώρες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής δεν υιοθέτησαν το αμερικανικό μοντέλο για τα think tanks. Για παράδειγμα, η επιστημονική ανεξαρτησία από τον πολιτικό κόσμο δε θεωρήθηκε απαραίτητη προϋπόθεση σε χώρες όπως η Γαλλία και η Γερμανία, ενώ σε άλλες χώρες (π.χ. Ιαπωνία) παρατηρήθηκε η δημιουργία think tanks ως ερευνητικά παραρτήματα επιχειρήσεων. Όπως τονίζει η D. Stone στην αρχή του βιβλίου “Think Tank Traditions”, στο οποίο έχει κάνει την επιμέλεια, ο ορισμός think tank κατέληξε εν πολλοίς να είναι από μόνος του αόριστος καθ’ ότι έχει αποδοθεί επιτόλεια σε οποιαδήποτε οργάνωση διεξάγει τεχνικής φύσεως επιστημονική έρευνα για ζητήματα πολιτικής².

Για να καταδειχθεί η σύγχυση που υπάρχει στην αναζήτηση ορισμού, αξίζει να παραθέσουμε κάποιες από τις σημαντικότερες απόπειρες. Το 2003, το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) οριοθέτησε τα think tanks μεταξύ του κόσμου της διανοήσης και του κράτους, αφού τα προσδιόρισε ως «οργανισμούς που ασχολούνται σε μόνιμη βάση με την έρευνα και την ανάδειξη οποιουδήποτε θέματος άπτεται της δημόσιας πολιτικής. Λειτουργούν ως “γέφυρες” μεταξύ γνώσης και εξουσίας στις σύγχρονες δημοκρατίες»³. Ο Andrew Rich, στο βιβλίο του *Think Tanks, Public Policy and the Politics of Expertise* έχει μια σαφέστερη θέση για τους στόχους αυτών των οργανώσεων. Θεωρεί ως think tanks τις «μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που επιδίδονται σε πολιτική έρευνα και παράγουν ανάλυση και τεχνογνωσία προκειμένου να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων»⁴. Ο James McGann, μέλος του πανεπιστημίου της Pennsylvania και διευθυντής ερευνητικού προγράμματος του FPRI, ενός μικρού think tank της Philadelphia, υποστηρίζει ότι «τα ανεξάρτητα ινστιτούτα που διεξάγουν πολιτική έρευνα, ανάλυση και δημόσιο διάλογο (δηλαδή τα think tanks), είναι από τους σημαντικότερους καταλύτες ιδεών και δράσης στις κοινωνίες των πολιτών παγκοσμίως»⁵. Ο Thomas Dye, γράφοντας σε διαφορετικό πνεύμα, αποδίδει στα think tanks (τα αναφέρει ως “policy planning organizations”) κεντρικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στις Η.Π.Α.. Ο Dye υποστηρίζει ότι στα think tanks «συναθροίζονται οι ηγεσίες των επιχειρηματικών και οικονομικών θεσμών, των διάφορων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, των M.M.E., οι κορυφαίοι διανοούμενοι, καθώς και σημαντικά πρόσωπα του πολιτικού χώρου, με στόχο τη μελέτη επίκαιρων πολιτικών ερευνών και, τελικά, την ανάπτυξη προτάσεων δράσης». Τα “προϊόντα” των think tanks προορίζονται, πάντοτε σύμφωνα με τον Dye, για τα media, τις ομοσπονδιακές εκτελεστικές υπηρεσίες και το Κογκρέσο. Ο

² Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

³ UNDP (United Nations Development Program) 2003, *Thinking the Unthinkable*, Bratislava: UNDP Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States

⁴ Rich, Andrew, *Think Tanks, Public Policy and the Politics of Expertise*, Cambridge University Press, 2004

⁵ McGann, James, *Comparative Think Tanks, Politics and the Public Policy*, Edward Elgar Publishing, 2006

απώτερος στόχος αυτών των οργανώσεων είναι η μετατροπή των πολιτικών προτάσεων σε νομοθεσία⁶.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η οπτική του καθηγητή πολιτικής επιστήμης Peter Haas, σχετικά με τις επιστημονικές κοινότητες (epistemic communities), όπως τις ονομάζει. Ο Haas βλέπει αυτές τις κοινότητες ως «δίκτυα επαγγελματιών με αναγνωρισμένη εξειδίκευση και ικανότητα σε έναν πολιτικό τομέα, η οποία καθιστά τη γνώση τους για αυτό το γνωστικό πεδίο έγκυρη και αξιόπιστη»⁷. Ένας από τους πιο εύστοχους ορισμούς, πάντως, δίδεται από την D. Stone σε σχετικό της άρθρο, όπου ορίζει τα think tanks ως «ανεξάρτητα (και συνήθως ιδιωτικά) ινστιτούτα πολιτικής έρευνας που συγκεντρώνουν μελετητές ενός συγκεκριμένου τομέα πολιτικής ή μιας ευρείας γκάμας θεμάτων, οι οποίοι επιδιώκουν την εκπαίδευση ή την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στα πολιτικά πρόσωπα και στην κοινή γνώμη μέσω διάφορων διαύλων»⁸.

Οι παραπάνω ορισμοί είναι ελάχιστοι μόνο σε σχέση με τους αμέτρητους διαθέσιμους στη διεθνή βιβλιογραφία και στο Διαδίκτυο. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, υπάρχει ένα σύνολο ετερόκλητων ορισμών, καθένας από τους οποίους εστιάζει σε διαφορετικά δομικά, οργανωτικά και λειτουργικά στοιχεία των think tanks, ανάλογα με τον τρόπο που η κάθε κουλτούρα τα έχει ενσωματώσει στην κοσμοθεωρία της. Αναμενόμενη είναι, δε, η απουσία συναίνεσης μεταξύ των ειδικών, στο μέτρο που δεν παρατηρείται ομοφωνία σε θεμελιώδεις πτυχές του θέματος, όπως η θέση των think tanks μέσα σε ένα κοινωνικοπολιτικό σύστημα, ο βαθμός ανεξαρτησίας τους, ο τρόπος δράσης τους, η πηγές χρηματοδότησης κ.ά. Αποτέλεσμα της επιστημονικής ασυμφωνίας είναι η κατάχρηση και, τελικά, η αλλοίωση του όρου.

Στο νεφελώδες τοπίο οριοθέτησης των think tanks έχουν συμβάλει και οι ομοιότητες που αυτά παρουσιάζουν με άλλες ομάδες σε όλο τον κόσμο. Κοινωνικά μορφώματα όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις, ομάδες συμφερόντων, επαγγελματικές ενώσεις, συμβουλευτικές εταιρείες ή, ακόμα, και πανεπιστημιακά ινστιτούτα διεκδικούν την “ταμπέλα” του think tank, με βεβαιωμένη την πεποίθηση ότι κάτι τέτοιο τους προσδίδει επιστημονικό κύρος ενώπιον πιθανών χρηματοδοτών.⁹ Ωστόσο, η όποια σύγκλιση παρατηρήθηκε μεταξύ των think tanks και λοιπών οργανώσεων σε οργανωτικό επίπεδο κατά τις δεκαετίες διεθνοποίησης του φαινομένου, θα είναι λάθος να μας οδηγήσει στην ταύτισή τους. Άλλωστε, ορισμένες αντιστοιχίες κυρίως στον τρόπο δράσης δε θα πρέπει να κάνουν τον μελετητή να παραμερίσει σημαντικές διαφορές στη δομή, τη δράση και τους αποδέκτες τους. Αυτές θα προσπαθήσω να καταδείξω σε παρακάτω υποκεφάλαιο.

⁶ Dye, Thomas, “Oligarchic Tendencies in National Policy-Making: the Role of the Private Policy-Planning Organizations” *The Journal of Politics*, Vol. 40, No.2, 1978

⁷ Haas, Peter, “Epistemic Communities and International Policy Coordination” *International Organization*, Vol. 46, No.1, 1992

⁸ Stone, Diane, “Think Tank Transnationalisation and Non-Profit Analysis, Advice and Advocacy”, Vol.14, No.2, 2000

⁹ Stone, Diane, “Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes”, 2007

Ακόμα και στο λίκνο τους, τις Ηνωμένες Πολιτείες, η ποικιλομορφία που παρουσιάζουν τα think tanks καθιστά δύσκολο τον ακριβή προσδιορισμό τους από τους πολιτικούς επιστήμονες. Ο Καναδός καθηγητής και μελετητής του φαινομένου των think tanks Donald Abelson παραδέχεται πως αν εξαιρέσει κανείς τα δεδομένα ότι «τα think tanks είναι ανεξάρτητες, μη κερδοσκοπικές, απαλλαγμένες από φόρους οργανώσεις που ασχολούνται με τη μελέτη της δημόσιας πολιτικής», οι ακαδημαϊκοί δεν έχουν καταφέρει να φτάσουν σε συμφωνία για έναν ορισμό περιεκτικό, που να περιγράφει επακριβώς τι είναι τα think tanks, καθώς και να εξηγήσει τις δραστηριότητές τους. Ο Abelson, επιλέγοντας μια πιο “αμερικανική” οπτική, παρατηρεί ότι είναι αδύνατον να βρεθεί ένας τέτοιος ορισμός, από τη στιγμή που τα think tanks ποικίλουν σε μέγεθος, οικονομικούς πόρους, σύνθεση του προσωπικού, ιδεολογική τάση, αλλά και ερευνητικούς προσανατολισμούς.¹⁰ Για παράδειγμα, κάποια think tanks που ανήκουν στην ελίτ, όπως το Brookings Institution ή το Heritage Foundation είναι ικανά να απασχολούν εκατοντάδες άτομα, ενώ ο προϋπολογισμός τους υπολογίζεται σε δεκάδες εκατομμύρια. Την ίδια στιγμή, η πλειοψηφία των αμερικανικών think tanks είναι πολύ μικρότερα σε αυτά τα μεγέθη και, ως εκ τούτου, οι μέθοδοι και οι στοχεύσεις τους είναι διαφορετικές.

Τα think tanks στις Η.Π.Α. παρουσιάζουν και άλλες, εξ ίσου σημαντικές, διαφορές, αυτή τη φορά όσον αφορά στην ουσία της δράσης τους. Όπως τονίζει η D. Stone, κάποιες οργανώσεις έχουν υιοθετήσει μια πιο “επιστημονική” προσέγγιση στα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, ενώ κάποιες άλλες έχουν μια πιο έντονη και ακτιβιστική δραστηριότητα. Με άλλα λόγια, ορισμένα think tanks στις Ηνωμένες Πολιτείες έχουν προτιμήσει να διαφυλάξουν το ακαδημαϊκό τους προφίλ (π.χ. Carnegie Endowment for International Peace, Brookings Institution, Center for Strategic and International Studies, Council on Foreign Relations), δίνοντας έμφαση στην επιστημονική εξειδίκευση και στην επιδίωξη της αντικειμενικότητας. Αντίθετα, think tanks όπως το Heritage Foundation και το Institute for Policy Studies επιδίδονται σε “εμπόριο ιδεών” (“marketing ideas”) φορτίζοντας ιδεολογικά τη δράση τους¹¹. Στις μέρες μας, τα τελευταία φαίνεται να έχουν κυριαρχήσει στο αμερικανικό πολιτικό προσκήνιο, ενώ με την εμφάνισή τους, γύρω στις αρχές της δεκαετίας του ’70, σηματοδότησαν μια επανάσταση στο χώρο της επιστημονικής κοινότητας. Η ίδια η ορολογία που τα περιγράφει (advocacy think tanks) καταδεικνύει την ιδεολογική τους κλίση προς συγκεκριμένους πολιτικούς χώρους. Σε αυτά, όπως και στη γενικότερη τυπολογία των think tanks, θα αναφερθούμε εκτενώς στη συνέχεια.

Ως απόρροια του επιχειρήματος της Stone, ο Abelson εντοπίζει τις διαφορές ανάμεσα στα διάφορα think tanks σχετικά με την σημασία που αυτά αποδίδουν στην έρευνα. Όπως φάνηκε και παραπάνω, παρ’ όλο που τα think tanks σχεδόν στο σύνολο τους αυτοπροβάλλονται ως ινστιτούτα που καταπιάνονται με διάφορα θέματα της

¹⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

¹¹ Stone, Diane, “Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes”, 2007

εσωτερικής και της εξωτερικής πολιτικής ατζέντας και παρέχουν την αντίστοιχη εξειδικευμένη γνώση, δε διαθέτουν όλα την ίδια αφοσίωση για την ακαδημαϊκή έρευνα. Αυτό μεταφράζεται σε αξιολογες διαφορές σε σχέση με τα κονδύλια και το χρόνο που αφιερώνει κάθε think tank στη μελέτη της δημόσιας πολιτικής. Ελλείπει, πάντως, ενός επαρκούς ορισμού που να διακρίνει τα δύο αυτά είδη οργανώσεων, αμφότερα αναφέρονται ως think tanks στη βιβλιογραφία.¹²

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, που αφορά τη συμβολή των think tanks στη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α., θα υιοθετήσουμε συστατικά από διάφορους ορισμούς. Θα θεωρήσουμε, λοιπόν, τα think tanks ως ανεξάρτητες, εξωθεσμικές, μη κερδοσκοπικές και μη φορολογούμενες οργανώσεις που διεξάγουν επιστημονική έρευνα, με στόχο, μέσω της παραγωγής προτάσεων πολιτικής, τον επηρεασμό της κοινής γνώμης ή/και των πολιτικών αποφάσεων. Είναι προφανές, ότι περίπου έτσι (αυτό)προσδιορίζεται ένα think tank στην αμερικανική πραγματικότητα. Η προτίμηση σε “αμερικανοκεντρικές” θεωρήσεις εδράζεται σε έναν επιπλέον λόγο. Παρ’ όλη την αδυναμία των επιστημόνων να συναινέσουν σε έναν περιεκτικό ορισμό που να περιγράφει το φαινόμενο στη διεθνή του διάσταση, η επικράτηση του αμερικανικού προτύπου για τα think tanks έχει αφήσει ανεξίτηλα σημάδια στη διεθνή βιβλιογραφία. Άλλωστε, η παγκόσμια διάχυση του φαινομένου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αντί να οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός ενιαίου προτύπου, αντίθετα όξυνε τόσο τις διχογνωμίες μεταξύ των ειδικών, όσο και τον μορφολογικό κατακερματισμό των think tanks. Με αυτό τον τρόπο, η αμερικανική τους εκδοχή, λόγω ακριβώς των διαχρονικών ιδιαιτεροτήτων της, παραμένει πάντοτε στο προσκήνιο. Κι αυτό γιατί ο κόσμος των think tanks στις Η.Π.Α., με όλες τις ανομοιομορφίες και τις ανισορροπίες του, αποτελεί ένα ξεχωριστό παράδειγμα οργάνωσης, λειτουργίας και δράσης.

1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις και η θέση των think tanks στην πολιτική κοινότητα

Βασικό μέλημα των ακαδημαϊκών και των ειδικών της πολιτικής που προσπάθησαν να κατανοήσουν το ρόλο, τη σημασία και τη δράση των think tanks στην πολιτική ζωή, ήταν η ανίχνευση της θέσης που κατείχαν τέτοιου είδους οργανώσεις στον πολιτικό χώρο. Με αυτόν τον τρόπο, οι μελετητές των think tanks θέλησαν να τα κατατάξουν στην ιεραρχία της πολιτικής κοινότητας και, υπό αυτό το πρίσμα, να αξιολογήσουν την επιρροή τους στη λήψη αποφάσεων. Οι προσπάθειες αυτές εντάθηκαν καθώς τα think tanks έκαναν ολοένα και περισσότερο αισθητή την παρουσία τους σχεδόν σε όλες τις χώρες του πλανήτη. Σε ορισμένες χώρες, μάλιστα, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, τα think tanks κατέληξαν να είναι αναπόσπαστα

¹² Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

κομμάτια της πολιτικής διαδικασίας, με επίκαιρες παρεμβάσεις σχεδόν σε όλους τους τομείς της πολιτικής. Η επιρροή τους, η “μέτρηση” της οποίας παραμένει το μεγάλο ζητούμενο για τους πολιτικούς επιστήμονες, είναι από μόνη της έννοια αμφίσημη και, ως εκ τούτου, δύσκολα υπολογίσιμη. Εξ άλλου, η έκταση και το εύρος της συχνά είναι και το αντικείμενο αντικρουόμενων απόψεων, καθώς, από τη μια πλευρά, πολλοί αναλυτές αρνούνται (εν μέρει ή καθ’ ολοκληρίαν) να αναγνωρίσουν την πρωτογενή επίδραση των think tanks στις πολιτικές αποφάσεις, ενώ άλλοι (συνήθως θιασώτες των think tanks) τείνουν να την υπερθεματίζουν για δικούς τους, ιδιοτελείς πολλές φορές, σκοπούς.¹³

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία προσφέρει πληθώρα θεωρητικών προσεγγίσεων, που λειτουργούν ως χρήσιμα εργαλεία για τη “χωροθέτηση” των think tanks. Παραδοσιακά, οι μελετητές τείνουν να εξετάζουν τη συμπεριφορά αυτών των οργανώσεων μέσα από διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις. Οι κυριότερες εξ αυτών είναι οι εξής:

- Τα think tanks ως εκπρόσωποι της **πολιτικής ελίτ**: ο Thomas Dye, στον ορισμό του για την ελίτ, κάνει λόγο για «μια σχετικά σταθερή και συμπαγή ομάδα ανθρώπων που ασκεί δυσανάλογα μεγάλη επιρροή στη δημόσια πολιτική, ανεξάρτητα από εκλογές ή άλλα γεγονότα». Η ισχύς της ομάδας αυτής, βασίζεται στον έλεγχο των μεγάλων επιχειρηματικών και οικονομικών θεσμών. Τα άτομα ή οι ομάδες εντός της ελίτ, χωρίς να έχουν πλήρη ταύτιση απόψεων για την πολιτική, εντούτοις εμφορούνται από κοινές αντιλήψεις όσον αφορά στις σημαντικότερες επιδιώξεις και κατευθύνσεις της κοινωνίας.¹⁴ Σύμφωνα με ορισμένους πολιτικούς αναλυτές, λοιπόν, τα think tanks όχι απλώς αλληλεπιδρούν με τα ανώτατα πολιτικά πρόσωπα, αλλά, στηριζόμενα στην επιστημονική τους αυθεντία, συνιστούν μέρος της δομής ισχύος μιας χώρας. Αυτό παρατηρείται ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπως υποστηρίζει ο D. Abelson, όπου τα think tanks συχνότατα χρησιμεύουν ως «δεξαμενές ταλέντων» για τη στελέχωση των κυβερνητικών σχημάτων ή, ακόμα, και ως φιλόξενοι χώροι σύναξης για πρώην πολιτικούς που έχουν αποσυρθεί από την ενεργό δράση (το φαινόμενο “revolving doors”, στο οποίο θα αναφερθούμε στη συνέχεια). Προς επίρρωση της θεωρίας της ελίτ, τα εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια που διαχειρίζονται μόνο κάποια από αυτά, όπως και η παρουσία εξεχουσών προσωπικοτήτων από την επιχειρηματική και οικονομική κοινότητα σε καίριες θέσεις στην ιεραρχία των think tanks.¹⁵ Όλα αυτά τα στοιχεία, καταλήγουν οι

¹³ Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

¹⁴ Dye, Thomas, “Oligarchic Tendencies in National Policy-Making: the Role of the Private Policy-Planning Organizations” *The Journal of Politics*, Vol. 40, No.2, 1978

¹⁵ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

υποστηρικτές της θεωρίας της ελίτ, κατατάσσουν τα think tanks στο ανώτατο επίπεδο της κοινωνικής πυραμίδας.

O T. Dye, στο άρθρο του “Oligarchic Tendencies in National Policy-Making” προτείνει μια προσέγγιση με αρκετές ομοιότητες με αυτή της ελίτ. Το μοντέλο του (**ολιγαρχικό μοντέλο**) υποστηρίζει ότι οι τα αρχικά κεφάλαια που διοχετεύονται με σκοπό την έρευνα στα διάφορα ιδρύματα και τις οργανώσεις πολιτικού σχεδιασμού (think tanks), προέρχονται από τον πλούτο επιχειρήσεων και ιδιωτών. Επιπρόσθετα, είναι αρκετά συνηθισμένο διευθυντές μεγάλων επιχειρήσεων και κεφαλαιούχοι να προεδρεύουν αυτών των οργανώσεων, προκειμένου να επιβλέπουν τη διαχείριση των χρημάτων τους. Τα ισχυρά αυτά πρόσωπα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και στα πολιτικά δρώμενα, καθ’ ότι έχουν την τάση να προωθούν συγκεκριμένα άτομα στις θέσεις-κλειδιά της πολιτικής ιεραρχίας.¹⁶ Υφίσταται, έτσι, μια οικονομική ολιγαρχία με σημαντικό μερίδιο στον έλεγχο του πολιτικού χώρου και ισχυρό λόγο στη διαμόρφωση των αποφάσεων.

Η Stone, αλλά και άλλοι συγγραφείς, εστιάζουν στον τρόπο αλληλεπίδρασης των think tanks με τα “**δίκτυα πολιτικής**”. Ορίζει, δε, το δίκτυο πολιτικής ως «τον τρόπο διακυβέρνησης που ενσωματώνει τόσο ενδοκυβερνητικούς όσο και εξωκυβερνητικούς δρώντες, οι οποίοι διευκολύνουν τη λήψη αποφάσεων και την εφαρμογή τους». Μέσω αυτών των δικτύων τα think tanks συμμετέχουν στην πολιτική διαδικασία. Η καλή εσωτερική οργάνωση, οι ικανότητες και ο πλούτος των οργανικών στοιχείων που συναποτελούν αυτά τα δίκτυα (μέρος των οποίων είναι και τα think tanks) τους εξασφαλίζει πλεονεκτική θέση στον πολιτικό χώρο σε σχέση με άλλες μη εξειδικευμένες και υποχρηματοδοτούμενες ομάδες πίεσης. Έτσι, χωρίς να υπάρχει θεμελιώδης ταύτιση, παρατηρεί κανείς ότι η θεωρία των δικτύων πολιτικής έχει υιοθετήσει θέσεις από την ελιτιστική και τη μαρξιστική προσέγγιση.¹⁷

Η κυριότερη από τις θεωρίες “δικτύων πολιτικής” αναφέρεται στη συμβολή των think tanks στη συγκρότηση των “**επιστημονικών/πολιτικών κοινοτήτων**”. Η διαμόρφωση της πολιτικής/επιστημονικής κοινότητας μιας χώρας έχει σπουδαία σημασία, καθ’ ότι συνιστά κρίσιμο στάδιο στην εξέλιξη του πολιτικού κόσμου αλλά και στη μορφή του πολιτεύματος. Όπως γράφει και ο Abelson, τέτοιες κοινότητες σχηματίζονται από άτομα ή οργανισμούς οι οποίοι, χάρη στην εξειδίκευσή τους σε θέματα πολιτικής, καλούνται συχνά από την πολιτική ηγεσία για διαβουλεύσεις επί κρίσιμων και επίκαιρων πολιτικών ζητημάτων. Υπό το φως της θεωρίας των

¹⁶ Dye, Thomas, “Oligarchic Tendencies in National Policy-Making: the Role of the Private Policy-Planning Organizations” *The Journal of Politics*, Vol. 40, No.2, 1978

¹⁷ Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

πολιτικών/επιστημονικών κοινοτήτων, οι μελετητές μπορούν να συνάγουν χρήσιμα συμπεράσματα για τα think tanks. Για παράδειγμα, δύναται κανείς να εντοπίσει ποια από αυτά προτιμώνται συχνότερα ως προνομιούχοι συνομιλητές με την κυβέρνηση, διαμορφώνοντας ένα είδος “υποκυβέρνησης”. Από τη στιγμή, μάλιστα, που θα ταυτοποιηθούν τα συγκεκριμένα πρόσωπα ή οι οργανώσεις, καθώς και οι προτάσεις πολιτικής τους, θα είναι εύκολο έπειτα να γίνει η αντιστοιχία με τις πραγματικές πολιτικές αποφάσεις, ούτως ώστε να αξιολογηθεί το “βάθος” της επιρροής που άσκησαν σε αυτές. Το επιχείρημα της θεσμικής προσέγγισης ενισχύεται, τέλος, από την καθόλου σπάνια συμμετοχή ακαδημαϊκών των think tanks σε διάφορες πολιτικές/επιστημονικές κοινότητες.¹⁸

- Μια ενδιαφέρουσα παραλλαγή της θεωρίας της ελίτ προσφέρει η θεωρία του **εργαλειακού μαρξισμού**. Οι βασική της παραδοχή είναι ότι τα think tanks, λόγω των στενών τους σχέσεων με χρηματοδότες από τον επιχειρηματικό και τον φιλανθρωπικό χώρο, είναι στην πραγματικότητα εργαλεία της άρχουσας ελίτ. Το επιχείρημά του δομείται στη βάση της θεώρησης ότι τα think tanks, χρησιμοποιώντας την πολιτική τους τεχνογνωσία και τις διασυνδέσεις τους με κορυφαία πολιτικά πρόσωπα, «προωθούν την πολιτική ατζέντα των γενναιόδωρων χορηγών τους».¹⁹ Ο καθηγητής Inderjeet Parmar, στη συγκριτική του ανάλυση για το Council on Foreign Relations και το Royal Institute of International Affairs (μετέπειτα Chatham House) σημειώνει ότι «εργαλειακοί μαρξιστές βλέπουν τα μεγάλα think tanks (όπως το Brookings και το Council on Foreign Relations) ως εκπροσώπους της άρχουσας ελίτ, δεδομένης της προέλευσης και της ηγεσίας τους». Ως εκ τούτου, κρίνουν σημαντική (και, σε ορισμένες περιπτώσεις, καθοριστική) την επιρροή τους στη διαμόρφωση των πολιτικών αποφάσεων.²⁰
- Κατά γενική ομολογία, η θεωρία του **πλουραλισμού** είναι αυτή με τα σημαντικότερα ερείσματα στα αγγλοσαξονικά πολιτικά συστήματα και, ειδικότερα, στην αμερικανική παράδοση. Μάλιστα, όπως σημειώνει ο Parmar, έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα ανθεκτική τόσο στις μεταβολές των συνθηκών συν τω χρόνω, όσο και στις επικρίσεις εναντίον της. Οι πλουραλιστές θεωρούν ότι μια ανοικτή, ελεύθερη, συμμετοχική και

¹⁸ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹⁹ Ibid

²⁰ Parmar, Inderjeet, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs 1939-1945*, Palgrave MacMillan, 2004

αποκεντρωμένη δημοκρατία είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για να αναπτυχθεί ένας υγιής ανταγωνισμός αντιτιθέμενων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δυνάμεων.²¹ Σύμφωνα με τον Abelson, ο ανταγωνισμός, πέρα από κοινωνική απήχηση και πρόσβαση στα πολιτικά δρώμενα, αφορά πρωτίστως στους πόρους που διατίθενται στο σύνολο της πολιτικής κοινότητας, η ποσότητα των οποίων είναι πεπερασμένη. Οι πλουραλιστές επιφυλάσσουν στην κυβέρνηση έναν μάλλον ρυθμιστικό και συντονιστικό ρόλο, υποβαθμίζοντας, παράλληλα, τη σημασία των κυβερνητικών στόχων και προτεραιοτήτων.

Τα think tanks αποτελούν απλώς έναν από τους πολλούς φορείς ιδεών και συμφερόντων σε αυτήν την πολιτική αρένα. Αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους ανάμεσα σε άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως είναι, για παράδειγμα, οι ομάδες πίεσης, οι εμπορικές ενώσεις, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις κ.ά.. Σε αυτό το ιδιόμορφο περιβάλλον, τα κέρδη μιας κοινωνικής ομάδας ή οργάνωσης είθισται να σηματοδοτούν απώλειες κάποιας άλλης. Οι πλουραλιστές δεν πιστεύουν ότι υπάρχει η ειδοποιός διαφορά που ξεχωρίζει τα think tanks από τα άλλα κοινωνικά γκρουπ. Αντίθετα, αποδίδουν σε αυτά σημαντικές ομοιότητες με άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις, κυρίως ως προς τις μεθόδους και τις στρατηγικές που εφαρμόζουν για την επίτευξη των στόχων τους. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, για τους υποστηρικτές της θεωρίας του πλουραλισμού η δημόσια πολιτική δεν αντανακλά τόσο τις αποφάσεις της κυβέρνησης, όσο το *προϊόν του ανταγωνισμού* μεταξύ των κοινωνικών ομάδων.²²

- Σύμφωνα με την προσέγγιση του **κρατισμού**, το κράτος απολαμβάνει σχετική αυτονομία κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι εισηγητές του κρατισμού, με προεξάρχοντα τον ακαδημαϊκό Stephen Krasner, απορρίπτουν κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις, όπως ο πλουραλισμός και ο εργαλειακός μαρξισμός. Δίνουν έμφαση, δε, στο ρόλο τους κράτους και των κυρίαρχων πολιτικών δρώντων (για την περίπτωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, στο Λευκό Οίκο και στο State Department). Η ευθύνη για τη χάραξη της ευαίσθητης εξωτερικής ατζέντας και του καθορισμού των εθνικών συμφερόντων, λοιπόν, βρίσκεται σχεδόν ολοκληρωτικά στα χέρια του Προέδρου και του Υπουργού Εξωτερικών. Κατά τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων, το κράτος διατηρεί τη δική του αυτόνομη λογική.

Όπως γράφει ο Krasner, στο βιβλίο του *Defending the National Interest*, «οι κρατικοί αξιωματούχοι, έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν την κοινή γνώμη, παρουσιάζοντας μια συνεκτική ερμηνεία

²¹ Ibid

²² Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

της πολιτικοοικονομικής κατάστασης, που οι ιδιωτικοί δρώντες δε δύνανται, λόγω δομής, να διατυπώσουν».²³ Με άλλα λόγια, ο Krasner υποστηρίζει ότι μόνον οι κεντρικοί πολιτικοί παράγοντες είναι φύσει και θέσει αρμόδιοι να επηρεάσουν το κοινωνικό σύνολο και να αρθρώσουν την εθνική στρατηγική.

Ως προς τη θέση των ιδιωτικών δρώντων σε μια τέτοια δομή, δε φαίνεται να υφίσταται ομοφωνία στην επιστημονική κοινότητα. Πάντως, ο Parmar θεωρεί ότι η κρατικιστική προσέγγιση αφήνει πενιχρό χώρο ανάληψης πρωτοβουλιών σε ιδιωτικές οργανώσεις, όπως τα think tanks. Πόσω, δε, μάλλον, όταν τίθεται ζήτημα επιρροής σε αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής. Τα think tanks είναι, έτσι, πιθανό να διαδραματίσουν έναν επικουρικό προς το κράτος, και, πάντως, όχι αποφασιστικό ρόλο.²⁴

- Η **γκραμισιανή** προσέγγιση, στηριζόμενη στις ιδέες του σημαντικού Ιταλού θεωρητικού της πολιτικής, Antonio Gramsci, τονίζει τη δυνατότητα του κράτους να δομεί και να αναδομεί την κοινωνία, την πολιτική και την οικονομία σε περιόδους κρίσιμων κοινωνικών ανακατατάξεων. Ο ρόλος του κράτους έχει, έτσι, χαρακτήρα εκπαίδευσης και κινητοποίησης των πολιτών. Αυτό η πολιτική ελίτ το επιτυγχάνει συχνά μέσω σύμπραξης με άλλες κοινωνικές δυνάμεις του ιδιωτικού χώρου. Αποτέλεσμα όλων αυτών των ζυμώσεων είναι η οικοδόμηση της συναίνεσης των κυβερνωμένων, απαραίτητη προϋπόθεση στις δημοκρατικές κοινωνίες. Η σχέση της κυβέρνησης με τις ιδιωτικές οργανώσεις, τέλος, χαρακτηρίζεται από το λεγόμενο “*state-spirit*”, με το οποίο ο Gramsci περιγράφει μια γενικότερη πνευματική τάση που έχουν τα άτομα της ελίτ του ιδιωτικού κεφαλαίου, να προάγουν την ιστορική διαδικασία μέσω θετικής πολιτικής και διανοητικής δραστηριότητας. Ως μέλη της παραπάνω ελίτ, τα think tanks αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στη σφυρηλάτηση και υπεράσπιση του ιδεολογικοπολιτικού consensus στην κοινωνία όπου δραστηριοποιούνται.²⁵

Τέλος, η **νέο-γκραμισιανή θεωρία** συγκαταλέγει τα think tanks στα “δίκτυα γνώσης”, τα οποία ενσωματώνουν, επίσης, επαγγελματικές ενώσεις, πανεπιστημιακές ερευνητικές ομάδες και κοινότητες επιστημόνων με στόχο τη μελέτη ενός συγκεκριμένου φαινομένου ή

²³ Krasner, Steven, *Defending the National Interest: Raw Materials Investment and American Foreign Policy*, Princeton University Press, 1978

²⁴ Parmar, Inderjeet, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs 1939-1945*, Palgrave MacMillan, 2004

²⁵ Parmar, Inderjeet, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs 1939-1945*, Palgrave MacMillan, 2004

θέματος. Η συμπερίληψη των think tanks σε αυτά τα δίκτυα εδράζεται στην επίσημη αναγνώριση του επιστημονικού τους υποβάθρου, το οποίο τους έχει προσδώσει την αξιοπιστία της αυθεντίας. Οι ιδέες των διανοούμενων που βρίσκονται στις τάξεις των think tanks θεμελιώνονται, αναπαράγονται και διαδίδονται χάρη στην αρωγή ιδρυμάτων, επιχειρήσεων, εκδοτικών οίκων και μη κυβερνητικών οργανώσεων.²⁶

Ο Abelson σημειώνει την ανάγκη ενσωμάτωσης των παραπάνω θεωριών, θέση που υιοθετεί και η παρούσα εργασία. Όπως έγινε φανερό, καθεμιά από τις προαναφερθείσες προσεγγίσεις έχει φτάσει ως ένα συγκεκριμένο επίπεδο ερμηνείας των think tanks και της δράσης τους, χωρίς καμία, να αποφεύγει τη υποκειμενικότητα ή τις μεθοδολογικές αστοχίες, απόρροια, ίσως, μιας μονόπλευρης και ιδεοληπτικής οπτικής. Η εξ αρχής αγκίστρωση σε μία θεωρία και η υπό το φως αυτής ανάλυση των πληροφοριών θα οδηγήσει, αναπόφευκτα, σε παραπλανητικά συμπεράσματα. Η πολυπλοκότητα του φαινομένου, άλλωστε, “απαιτεί” μάλλον συγκερασμό και αξιοποίηση ετερόκλητων στοιχείων, παρά κατά γράμμα προσκόλληση σε μία και μόνον προσέγγιση.²⁷

1.3 Γιατί οι πολιτικοί προσφεύγουν στα think tanks; Οι βασικές λειτουργίες τους

Ο James Smith, στο εξαιρετικό του βιβλίο “The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite”, καταγράφει με εύστοχο τρόπο την θεαματική ανάδυση των ειδικών της πολιτικής στα ανώτερα πολιτικά κλιμάκια των Η.Π.Α. κατά τον 20^ο αιώνα. Παράλληλα, αναφέρεται στις κατά καιρούς αφηγήσεις που έχουν συνοδεύσει το φαινόμενο των think tanks στην αμερικανική κοινωνία. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι η εναλλαγή των κυβερνητικών δομών, η συνεχής αναβάθμιση του βιοτικού και πνευματικού επιπέδου αλλά και οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες οδήγησαν στη διατύπωση μιας σειράς “μεταφορών”, που αντανάκλουν τη χρησιμότητα της μελέτης της πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο έγινε προσπάθεια να ερμηνευθεί η διασύνδεση των πολιτικών επιστημών με τα δημόσια προβλήματα, στη βάση μιας λογικής επιχειρηματολογίας, μακριά από αόριστες και απρόσιτες θεωρίες. Οι παραπάνω “μεταφορές” βοηθούν το έργο του συγγραφέα να ανιχνεύσει το δημόσιο ρόλο τόσο των ειδικών της πολιτικής, όσο και των οργανώσεων όπου ανήκουν.²⁸

²⁶ Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

²⁷ Ibid

²⁸ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1910, οι κοινωνικοί επιστήμονες χρησιμοποιούσαν μια “μεταφορά” από τον τομέα της ιατρικής, θεωρώντας ότι, με όπλο την επιστήμη τους, είναι επιφορτισμένοι να “διαγιγνώσκουν κοινωνικές ασθένειες” και να ανακαλύπτουν “θεραπείες” για να τις αντιμετωπίσουν. Αυτή η αφήγηση υιοθετήθηκε από το αρχέτυπο think tank, το Russell Sage Foundation, όταν αυτό ιδρύθηκε το 1907. Ήδη από την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, όμως, μια άλλη “μεταφορά”, αυτή τη φορά εμπνευσμένη από τις φυσικές επιστήμες, ήλθε για να ανταγωνιστεί την προηγούμενη. Η νέα αφήγηση επικεντρωνόταν στην έννοια της αποτελεσματικότητας (efficiency), παραλληλίζοντας τον κόσμο της βιομηχανίας με αυτόν της πολιτικής. Το ζητούμενο, λοιπόν, ήταν πολιτικοοικονομικοί παράγοντες, όπως οι επιχειρήσεις και η γραφειοκρατία, να φτάσουν στα επίπεδα αποδοτικότητας του βιομηχανικού κόσμου. Συνεπώς, οι κοινωνικές παθογένειες εντοπίζονταν στην ατελή φύση των θεσμών που, μέσω της οικονομίας και της πολιτικής, επηρέαζαν αρνητικά τις κοινωνικές δομές. Η εν λόγω “μεταφορά” χρησιμοποιήθηκε κατ’ εξοχήν από think tanks όπως το Brookings Institution και το Twentieth Century Fund.

Μια τρίτη “μεταφορά” δημιουργήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του ’20, ως αποτέλεσμα των δύσκολων οικονομικών συγκυριών και της ολοένα αυξανόμενης παρουσίας των πολιτικών επιστημόνων στο δημόσιο βίο. Η αφήγηση αυτή, που γνώρισε μεγάλη αποδοχή ιδίως κατά τη Μεγάλη Ύφεση, αντανakλούσε την έννοια της προσαρμογής (adjustment). Οι επιστήμονες, έτσι, αναλάμβαναν ρόλο παρακολούθησης και προσαρμογής του πολιτικού και οικονομικού συστήματος, σε ένα περιβάλλον με διάχυτη αβεβαιότητα και αναπάντεχες μεταβολές.

Ο Β’ Παγκόσμιος Πόλεμος έφερε στις Η.Π.Α. κυριολεκτικά μια επανάσταση στον τομέα των πολιτικών επιστημών, καθώς έθεσε ολοκαίνουρια μεθοδολογικά εργαλεία στη διάθεση των ειδικών. Νέες μέθοδοι ποσοτικής ανάλυσης ήλθαν στην επιφάνεια, μεταλλάσσοντας τη μορφή ολόκληρου του κλάδου. Πλέον, οι κοινωνικοί επιστήμονες άρχισαν να αντιμετωπίζουν μια σειρά ζητημάτων με καθαρά μηχανιστική αντίληψη, επιδιόμενοι σε σχεδιασμό και αξιολόγηση πολύπλοκων συστημάτων. Το νέο αυτό είδος επίκλησης στην επιστήμη χαρακτήριζε τους ειδικούς του RAND Corporation και, λίγο αργότερα, του Urban Institute, καθώς και άλλων ερευνητικών ιδρυμάτων.

Κατά τον Smith, η παρακμή και αυτής της “μεταφοράς” συνέπεσε -όχι τυχαία- με την έντονη δυσaréσκεια της κοινής γνώμης για τον πόλεμο στο Βιετνάμ και το πρόγραμμα Great Society του Προέδρου L. Johnson. Απόρροια αυτών των εξελίξεων ήταν οι κοινωνικές επιστήμες να χάσουν μέρος της αξιοπιστίας τους, καθ’ όσον οι προτάσεις που είχαν αρθρώσει στο πρόσφατο παρελθόν αποδείχτηκαν ελλιπείς και, σε πολλές περιπτώσεις, ανεδαφικές. Η βαθιά ιδεολογικοποίηση του πολιτικού κλίματος που ακολούθησε αλλά και η ολοένα και πιο έντονη ακαδημαϊκή κινητικότητα συνδιαμόρφωσαν ένα περιβάλλον ιδεολογικής προπαγάνδας, όπου αντίθετα “διανοητικά οπλοστάσια” ανταγωνίζονταν για την πλεονεκτικότερη θέση απέναντι στην αμερικανική κυβέρνηση. Οι ιδέες είχαν, πλέον, βαρύνουσα σημασία, λειτουργώντας ως “πολιτικό νόμισμα”. Σε αυτή τη δυσμενή συγκυρία για τις

φιλελεύθερες ιδέες (αρχές δεκαετίας του '70) δημιουργήθηκε γόνιμο έδαφος για την ανάδυση στο προσκήνιο του συντηρητικού κινήματος, το οποίο απετέλεσε έναν ισχυρό πυρήνα στο πολιτικό παιχνίδι. Με αυτόν τον τρόπο, προετοιμάστηκε το πεδίο για την άνοδο του R. Reagan στο προεδρικό αξίωμα. Παράλληλα, think tanks του συντηρητικού χώρου, όπως το Heritage, αναδείχθηκαν σε κρίσιμους παράγοντες στον συντελούμενο “πόλεμο ιδεών” της Washington. Η ανάγκη για τα think tanks ήταν, πλέον, έκδηλη, καθώς αυτά νοούνταν ως αξιόπιστοι φορείς παραγωγής και προώθησης ιδεών. Άλλωστε, ο χαρακτηριστικός τίτλος του βιβλίου του σημαίνοντα συντηρητικού συγγραφέα Richard M. Weaver, “Ideas Have Consequences”, υπήρξε το κυρίαρχο σύνθημα των συντηρητικών κύκλων της εποχής.²⁹

Το κλίμα ιδεολογικής αντιπαλότητας που κυριάρχησε στις Η.Π.Α. για περίπου δύο δεκαετίες μέχρι την εκλογή του Reagan αντικατέστησε όλες τις προηγούμενες “μεταφορές” που αναζητούσαν το ρόλο των ειδικών στη δημόσια ζωή. Ο “πόλεμος ιδεών” επέβαλε επιθετικές τακτικές δημοσίων σχέσεων, προώθησης και ερευνητικής μεθοδολογίας. Μοιραία, η νέα αφήγηση περιέγραφε αυτή τη σχέση με όρους ιδεολογικής μάχης και σκληρού marketing. Ασφαλώς, παρακάτω θα αναλυθεί περαιτέρω η συγκεκριμένη περίοδος αλλά και τα μετέπειτα χρόνια. Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι τα think tanks τόσο του φιλελεύθερου όσο και του συντηρητικού χώρου διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στην ιδεολογική φόρτιση του πολιτικού κλίματος, μετασχηματίζοντας έναν χώρο παραγωγής επιστημονικών ερευνών σε πεδίο προώθησης και υπεράσπισης ιδεών.

Οι παραπάνω “μεταφορές” αντανakλούν πρωτίστως τον τρόπο που οι ειδικοί επέλεξαν για να απεικονίσουν τη σχέση τους αφ’ ενός με τη γνώση και, αφ’ ετέρου, με την ίδια την κοινωνία. Δεν είναι διόλου τυχαίο ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι δανεισμένες από τις φυσικές επιστήμες και διατυπωμένες σε μορφή αιτίου-αιτιατού (όπου αίτιο το πρόβλημα που ανακύπτει και αιτιατό η προτεινόμενη λύση). Σε μια βαθύτερη ανάγνωση, όμως, οι “μεταφορές” υποδηλώνουν την ολοένα αυξανόμενη συμμετοχή των ειδικών της πολιτικής και των think tanks στον πολιτικό κόσμο των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτή η αυξητική πορεία καταδεικνύει, δίχως άλλο, τη χρησιμότητα των σημερινών think tanks για τους πολιτικούς. Χρησιμότητα που απορρέει από λειτουργίες που μόνον οργανώσεις όπως αυτές είναι σε θέση να επιτελέσουν.

Στο σημερινό “εργαστήρι ιδεών”, λοιπόν, τα think tanks προσφέρουν πολλές και σημαντικές υπηρεσίες. Οι πολιτικοί αναζητούν συχνότατα τις συμβουλές και τις γνωμοδοτήσεις τους, για πολλούς και διαφορετικούς λόγους. Πρώτα απ’ όλα, όπως λέει ο Abelson, πολλά think tanks, εκτός από υψηλού επιπέδου ακαδημαϊκούς, έχουν, συχνά, στις τάξεις τους πρώην σημαίνουσες πολιτικές προσωπικότητες. Όπως θα φανεί και αμέσως παρακάτω, πρόσωπα που υπηρέτησαν σε υψηλόβαθμα πολιτικά αξιώματα, μεταξύ των οποίων ο Brent Scowcroft, ο Zbigniew Brzezinski, ο Henry Kissinger και ο Strobe Talbott, έχουν, επίσης, να επιδείξουν σημαντική πορεία στον

²⁹ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

κόσμο των ινστιτούτων πολιτικής. Η παρουσία τους, αυτονόητα, προσδίδει κύρος και εμπειρία σε ένα think tank, ενώ, σε πολλές περιπτώσεις, αποτελεί κίνητρο για μέλη του Κογκρέσου, εκπροσώπους της εκτελεστικής εξουσίας ή υποψήφιους προέδρους να στραφούν σε αυτό.³⁰ (στο παράρτημα θα περιέχεται εκτενέστερη λίστα με πρόσωπα που ακολούθησαν και τις δύο διαδρομές).

Ο Richard Haass, πρώην διευθυντής πολιτικού σχεδιασμού του αμερικανικού υπουργείου Εξωτερικών και νυν Πρόεδρος του Council on Foreign Relations, ξεχωρίζει πέντε σημαντικά πλεονεκτήματα των think tanks σε σχέση με την εξωτερική πολιτική:

1. Παραγωγή πολιτικής σκέψης για κυβερνητική χρήση: Η σημαντικότερη συνεισφορά των think tanks, κατά τον Haass, είναι η παραγωγή καινοφανούς σκέψης. Κάτι τέτοιο είναι πιθανόν να οδηγήσει στην αλλαγή του τρόπου που οι πολιτικοί στις Η.Π.Α. αντιλαμβάνονται και ανταποκρίνονται στις διεθνείς εξελίξεις. Συγκεκριμένα αποστάγματα γνώσης από think tanks μπορούν να ασκήσουν σημαντική επιρροή στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής, όπως, για παράδειγμα, την αλλαγή της αντίληψης για τα εθνικά συμφέροντα, την αναδιοργάνωση των εθνικών προτεραιοτήτων, την παροχή σχεδίων δράσης κ.ά. Όπως είναι φυσικό, κρίσιμες ιστορικές περιστάσεις προβάλλουν ως εξαιρετικές ευκαιρίες για τα think tanks να συμβάλλουν καθοριστικά στην πολιτική αρένα. Στο παρελθόν έχει επιβεβαιωθεί πολλάκις κάτι τέτοιο. Για παράδειγμα, ο Haass αναφέρει το μεγάλο project “War and Peace Studies” που διεξήγαγε το Council on Foreign Relations κατά τη διάρκεια του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου και που αποσκοπούσε στην κατάρτιση ενός οδικού χάρτη για τη συμμετοχή των Η.Π.Α. στον πόλεμο και τη μεταπολεμική ειρήνη. Αποδέκτης του project ήταν, ασφαλώς, η αμερικανική πολιτική ηγεσία. Έτερη παρέμβαση στα κοινά ήταν η σειρά βιβλίων “Mandate for Leadership: Policy Management in a Conservative Administration”, που δημοσιεύτηκε από το Heritage Foundation κατά την περίοδο των εκλογών του 1980 και που στη συνέχεια αξιοποιήθηκε ως πυξίδα διακυβέρνησης από τη συντηρητική κυβέρνηση του R. Reagan. Πιο πρόσφατα, μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, μελέτες από διάφορα think tanks, όπως το CSIS ή το Brookings έχουν συνεισφέρει στον ενδοκυβερνητικό διάλογο περί αντιμετώπισης της τρομοκρατικής απειλής.³¹ Παλαιότερα, οι περισσότερες επιστημονικές “ενέσεις” στην πολιτική γίνονται με τη μορφή βιβλίων ή εκτεταμένων μελετών (μονογραφιών). Από την εμφάνιση των advocacy think tanks κι έπειτα, οι περιστάσεις απαιτούσαν την παραγωγή σύντομων, εύπεπτων και περιεκτικών προτάσεων πολιτικής με στόχο την ταχεία, αν όχι άμεση, εφαρμογή τους.

³⁰ Abelson, Donald, *Do Think Tanks Matter? Assessing the Impact of Public Policy Institutes*, McGill-Queen’s University Press, 2002

³¹ Haass, Richard, “Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker’s Perspective” *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002

2. Παροχή πολιτικού προσωπικού: Μία εξίσου σημαντική λειτουργία των think tanks είναι σταθερή παροχή εξειδικευμένου προσωπικού σε επερχόμενες κυβερνήσεις ή σε υπηρεσίες του Κογκρέσου. Αυτονόητα, η εισροή ατόμων που προέρχονται από το χώρο των think tanks κορυφώνεται κατά τη μεταβατική περίοδο μεταξύ δύο κυβερνήσεων. Πολλές μεσαίες ή ανώτερες θέσεις της εκτελεστικής εξουσίας στελεχώνονται από τη συγκεκριμένη δεξαμενή προσωπικού. Ο J. Carter μετά την εκλογική του νίκη το 1976 επάνδρωσε την κυβέρνησή του με στελέχη από το Brookings και το Council on Foreign Relations. Ο R. Reagan διόρισε σε κυβερνητικές υπηρεσίες περί τα 150 άτομα, τα περισσότερα από τα οποία προέρχονταν από το Heritage Foundation, το Hoover Institution και το American Enterprise Institute, ενώ το ίδιο παράδειγμα ακολούθησε και ο G. W. Bush. Εξ άλλου, πολύ συχνά καλύπτονται θέσεις στην κυβέρνηση με προτροπή από think tanks. Τέλος, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στη σχέση μεταξύ think tanks και πολιτικής υπάρχει συχνά και η αντίθετη διαδρομή, καθώς, σε πολλές περιπτώσεις, πρώην πολιτικοί βρίσκουν στα think tanks τις φιλόξενες θεσμικές δομές που αναζητούν για να μοιραστούν τις πολύτιμες εμπειρίες τους από την πολιτική τους καριέρα. Το φαινόμενο “revolving doors”, ή αλλιώς η διαλεκτική σχέση μεταξύ think tanks και πολιτικού κόσμου, είναι ένα κατ’ εξοχήν αμερικανικό χαρακτηριστικό, που, εκ των πραγμάτων, βοηθά το πολιτικό σύστημα να αυτοσυντηρείται, σημειώνει ο Haass.³²
3. Φιλοξενία πολιτικών διαβουλεύσεων: Εκτός των άλλων λειτουργιών τους, τα think tanks αποτελούν συχνά τόπο συναντήσεων της κοινότητας εξωτερικής πολιτικής, και δη πολιτικών και επιστημόνων. Στις διαβουλεύσεις που φιλοξενούνται στα think tanks, δίνεται οι δυνατότητα στους συμμετέχοντες να διαμορφώσουν μια κοινή αντίληψη για τα πολιτικά δρώμενα, να ανταλλάξουν απόψεις για την ακολουθητέα στρατηγική, να ανακαλύψουν νέες πολιτικές θέσεις ή, ακόμα, και να οικοδομήσουν μια στέρεα επιστημονική βάση για τις πολιτικές αποφάσεις και επιλογές. Παραδοσιακά, έντονη δραστηριότητα σε αυτόν τον τομέα έχει, κατά τον Haass, το CFR, έχοντας συγκαλέσει, κατά το παρελθόν, εκατοντάδες συναντήσεις σε όλη την αμερικανική επικράτεια. Επιπρόσθετα, αυτές οι συγκεντρώσεις απετέλεσαν μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για τους κυβερνητικούς αξιωματούχους να παρουσιάσουν νέες πολιτικές πρωτοβουλίες ή να εξηγήσουν τις εκάστοτε κυβερνητικές πολιτικές.³³
4. Διαμόρφωση πολιτικού κλίματος: Μια από τις πιο κοινές δράσεις των think tanks αφορά στην κοινοποίηση πολιτικών προτάσεων και ιδεών που, σταδιακά, φιλοδοξούν να καταστούν δημοφιλείς. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου αυτού αποτελεί η ενημέρωση του κοινού, η οποία επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της προβολής τους στα media. Η σχέση των think tanks με τα M.M.E., άλλωστε, είναι αμφίπλευρα συμφέρουσα. Το γεγονός αυτό καταδεικνύεται από τη συχνότατη παρουσία ακαδημαϊκών και ερευνητών από το χώρο των think tanks σε τηλεοπτικά προγράμματα. Με αυτόν τον τρόπο, τα

³² Haass, Richard, “Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker’s Perspective” *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002

³³ Ibid

ειδησεογραφικά πρακτορεία καρπώνονται λίγη από την αξιοπιστία και (κυρίως) την αυθεντία που διαθέτει ο προβαλλόμενος ειδικός, ενώ ο τελευταίος έχει την ευκαιρία να μεταφέρει σε πανεθνικό επίπεδο το μήνυμά του think tank στο οποίο ανήκει. Εξ άλλου, η διοργάνωση θεματικών συνεδρίων και σεμιναρίων εντάσσεται, επίσης, στο πλαίσιο της ενημέρωσης του κοινού. Η περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών ξεχωρίζει και πάλι. Σε ένα ανοικτό πολιτικό σύστημα όπως το αμερικανικό, τα think tanks επιτελούν απρόσκοπτα έναν μεσολαβητικό ρόλο με σκοπό την εξοικείωση της κοινωνίας των πολιτών με τα της πολιτικής. Με άλλα λόγια, τα think tanks στοχεύουν στην ενεργητική διαμόρφωση του πολιτικού κλίματος, καθορίζοντας τους όρους της δημόσιας συζήτησης. Η προσήλωση στην “εκπαίδευση” του κοινού φαίνεται, εξ άλλου, από την πανεθνική εξάπλωση των think tanks, πολλά από τα οποία διαθέτουν κατά τόπους παραρτήματα.³⁴

5. Εκτίμηση κυβερνητικών προτάσεων και προγραμμάτων: Όπως σημειώνει ο Kent Weaver, καθηγητής στο Georgetown University και ερευνητής στο Brookings Institution, ορισμένα think tanks δεν ασχολούνται τόσο με τη διάδοση των ιδεών τους, όσο με την αξιολόγηση των κυβερνητικών πολιτικών. Αυτή υλοποιείται με τον έλεγχο της λειτουργίας και της αποτελεσματικότητας συγκεκριμένων κυβερνητικών προγραμμάτων σε αντιστοιχία, πάντοτε, με τους στόχους που έχουν τεθεί. Συχνά, η διαδικασία αυτή τίθεται σε εφαρμογή κατ’ εντολή της κυβέρνησης και στα πλαίσια διμερούς σύμβασης με τα think tanks. Εξ άλλου, ένα think tank δύναται να δράσει μονομερώς και ανεξάρτητα από την κυβέρνηση.³⁵

Σε γενικές γραμμές, και ειδικά στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, η μορφή των think tanks είναι δομημένη έτσι, ώστε να έχουν καταστεί αναπόσπαστα κομμάτια της πολιτικής διαδικασίας. Ανεξάρτητα από το αν η αυξημένη παρουσία τους συνιστά μια θετική ή αρνητική εξέλιξη, τα think tanks εμφανίζονται αποδοτικότερα από τις κυβερνητικές υπηρεσίες σε μια σειρά τομέων πολιτικής. Ο James McGann έχει ξεχωρίσει κάποιους από αυτούς:

- τα think tanks διεξάγουν ερευνητικές μελέτες που, λόγω περιβάλλοντος, είναι περισσότερο προσανατολισμένες στο μέλλον από ότι αυτές των δημόσιων φορέων. Επίσης, διαθέτουν μεγαλύτερη ερευνητική ευελιξία συγκριτικά με τις κυβερνητικές υπηρεσίες, οι οποίες, συνηθέστατα, είναι εγκλωβισμένες σε προτυποποιημένες θεσμικές διαδικασίες
- για ορισμένους μελετητές, τα think tanks ιεραρχικά βρίσκονται πιο κοντά στον απλό πολίτη σε σχέση με την κυβέρνηση και, ως εκ τούτου, είναι εκ των πραγμάτων περισσότερο εξειδικευμένα στη κοινοποίηση και ερμηνεία των κυβερνητικών πολιτικών. Εξ άλλου η προώθηση και

³⁴ Weaver, Kent, “The Changing World of Think Tanks”, Political Science and Politics, September 1989

³⁵ Weaver, Kent, “The Changing World of Think Tanks”, Political Science and Politics, September 1989

των δικών τους ερευνητικών “προϊόντων” απαιτεί στενή σχέση και συχνή επικοινωνία με το κοινό

- το διανοητικό κεφάλαιο των think tanks τα καθιστά ικανότερα στη σύναψη ερευνητικών συνεργασιών, καθ’ ότι δεν έχουν κάποιο μονολιθικό πολιτικό συμφέρον σε συγκεκριμένο πολιτικό πεδίο
- έχουν καλύτερη αντίληψη για την αποτελεσματικότητα των κυβερνητικών επιλογών, δεδομένου ότι πολλές φορές έχουν απέναντί τους μια κυβέρνηση κατακερματισμένη σε διάφορους τομείς εξειδίκευσης, που αδυνατεί να προβεί σε αντικειμενικές εκτιμήσεις.³⁶

Όπως γίνεται κατανοητό, λοιπόν, τα think tanks προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες σε ευαίσθητους τομείς που οι κυβερνητικές δομές, λόγω γνωστικής πενίας, έλλειψης χρόνου ή/και λοιπών θεσμικών αγκυλώσεων αδυνατούν να προσφέρουν. Δεδομένου ότι ο αριθμός και ο ρόλος των think tanks αυξήθηκε ραγδαία στις Η.Π.Α. κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, το συμπέρασμα που μπορεί με ασφάλεια να εξαχθεί είναι ότι την ίδια αυξητική πορεία ακολούθησε και η ζήτηση προς αυτά. Ίσως, λοιπόν, αυτό να είναι το κατάλληλο σημείο για να εξεταστούν σε ένα βαθύτερο επίπεδο οι αιτίες που η ζήτηση για τα think tanks βρίσκεται σταθερά σε υψηλά επίπεδα. Ποιες είναι οι περιστάσεις που ωθούν πολιτικούς και άλλους παράγοντες στην αναζήτηση των υπηρεσιών των think tanks; Ποιο είναι το χαρακτηριστικό τους που γοητεύει τα ανώτερα κλιμάκια της πολιτικοοικονομικής ιεραρχίας; Και, τέλος, με ποιους τρόπους καλύπτεται αυτή η ανάγκη από τα think tanks;

Σε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα μελέτη της, η D. Stone θίγει το θέμα της ζήτησης για εμπεριστατωμένες αναλύσεις και συμβουλές. Θεωρεί ως πηγές ζήτησης ομάδες ή άτομα από πολιτικούς, διπλωματικούς ή στρατιωτικούς κύκλους, δρώντες του ιδιωτικού τομέα, νομικές και συμβουλευτικές εταιρείες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, διεθνείς οργανισμούς, καθώς επίσης και τα media. Όλοι αυτοί οι παράγοντες, ετερόκλητοι και ανόμοιοι, τρέφουν ιδιαίτερη εκτίμηση στις υπηρεσίες των think tanks, ως εφόδιο για την επιδίωξη των στόχων τους. Σημειώνεται, δε, ότι, από την οπτική γωνία της ζήτησης, τα think tanks αποτελούν μια ανάγκη του συνόλου της κοινωνίας. Από την πλευρά των think tanks, η Stone ξεχωρίζει δύο τρόπους με τους οποίους αυτά ανταποκρίνονται στη ζήτηση:

- **Παροχή γνώσης, εξειδικευμένης ανάλυσης και τεχνογνωσίας:** Πρόκειται για την ακρογωνιαία λίθο της λειτουργίας των think tanks. Η συμβολή τους στην παραγωγή επιστημονικά τεκμηριωμένων απόψεων και αναλύσεων είναι αδιαμφισβήτητη. Η γνώση αυτή εκτιμάται πρωτίστως διότι εκπορεύεται από ένα γνήσια ακαδημαϊκό, αποστειρωμένο περιβάλλον που σέβεται τις μεθοδολογικές αρχές και τον επαγγελματισμό. Άλλωστε, είναι ίσως το σημαντικότερο επιχείρημα που επικαλούνται και τα ίδια τα think tanks ως δείκτη της αξιοπιστίας τους. Ωστόσο, ο στόχος αυτός δεν επιτυγχάνεται από

³⁶ McGann, James, “Think Tanks and the Transnationalization of Foreign Policy”, *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002

το σύνολο των think tanks, ακριβώς γιατί προαπαιτεί αμεροληψία, διαφάνεια, επιστημονική ακρίβεια και αυστηρή εφαρμογή των επαγγελματικών νορμών. Ως εκ τούτου, υπάρχουν πολλά (ακόμα και) κατεστημένα think tanks, τα οποία δε λειτουργούν σύμφωνα με αυτές τις αρχές.

- **Εκπροσώπηση συμφερόντων (advocacy) και επιχειρηματολογία:** Παρ' όλη την ανεξάρτητη, επιστημονική και αμερόληπτη φύση τους, τα think tanks βοηθούν, συχνά, στη κοινωνική “νομιμοποίηση” ιδεών, πολιτικών, ή συμφερόντων. Οργανώσεις με τα χαρακτηριστικά των think tanks προτιμώνται από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, όπως η κυβέρνηση, οι επιχειρήσεις, τα φιланθρωπικά ιδρύματα κ.ά. Αυτό συμβαίνει διότι τα think tanks έχουν την ευχέρεια να αρθρώνουν ορθό λόγο υπέρ συγκεκριμένων θέσεων και να κωδικοποιούν ένα σύνολο ιδεών και επιχειρημάτων, πάντοτε με την απαραίτητη επιστημονική επικάλυψη. Το φαινόμενο της εξάπλωσης των advocacy think tanks στις Η.Π.Α. θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω.³⁷

Η άντληση υψηλής ποιότητας γνώσης και η ικανότητα εκπροσώπησης συμφερόντων είναι, ασφαλώς, δύο κρίσιμες λειτουργίες, όπου στηρίζεται η ροή “πελατών” στα think tanks. Ωστόσο, αυτή η διαπίστωση από μόνη της δε ρίχνει φως στις συνθήκες που καθιστούν αυτές τις υπηρεσίες αναγκαίες.

Από μία διεθνιστική οπτική, πολλοί συγγραφείς τονίζουν τη σημασία της παγκοσμιοποίησης και τις συνέπειες που αυτή έχει στην εξωτερική πολιτική μιας χώρας. Για παράδειγμα, ο James McGann υποστηρίζει ότι οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης έχουν διαμορφώσει ένα διεθνές σύστημα που χαρακτηρίζεται από πολλαπλές συνεργασίες, πυκνή ροή πληροφοριών, έντονη αλληλεξάρτηση και, ως εκ τούτου, αυξημένη πολυπλοκότητα. Αυτονόητα, η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής έχει επηρεαστεί βαθύτατα από τις ραγδαίες αυτές μεταβολές. Οι προκλήσεις ειδικά για την Αμερική είναι δυσθεώρητες, δεδομένου του status της υπερδύναμης και τα παγκόσμια καθήκοντα που απορρέουν από αυτό. Σε ένα σύνθετο, αλληλένδετο και – πολλές φορές- χαοτικό περιβάλλον όπως το παγκοσμιοποιημένο, οι κυβερνήσεις, οι πολιτικοί αλλά και άλλοι δρώντες του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα έχουν σοβαρά κίνητρα να προσφύγουν στα think tanks. Σε αυτά φιλοδοξούν να ανακαλύψουν μια μεγάλη βάση πληροφοριών σχετικά με τον κόσμο, τις κοινωνίες που κυβερνούν, τις πολιτικές που εφαρμόζονται και ενδεχόμενες εναλλακτικές τους. Επομένως, συνεχίζει ο McGann, για την επιτυχία των ερευνητικών οργανώσεων δημόσιας πολιτικής δεν ευθύνεται η έλλειψη πληροφοριών αλλά, αντίθετα, η υπερφόρτωση του συστήματος με πληροφορίες. Η διαχείρισή τους καθίσταται, έτσι, ιδιαίτερα δύσκολη για τους πολιτικούς δρώντες. Ενδεικτικά, μέσα στον τεράστιο αυτό χάρτινο ή ηλεκτρονικό χείμαρρο, βρίσκονται πληροφορίες που μπορεί να είναι αναξιόπιστες, μη εφαρμόσιμες, υπερβολικά τεχνικές (και άρα δυσνόητες), ανεπαρκείς ή, ακόμα και αντίθετες προς τα συμφέροντα του αποδέκτη-πολιτικού. Εξ άλλου, ο τελευταίος σπάνια έχει το χρόνο, τη διάθεση ή την ικανότητα να διαβάσει και να αξιολογήσει τον κυκεώνα πληροφοριών. Ως προς αυτήν την παράμετρο, οι πολιτικοί

³⁷ Stone, Diane, “Think Tank Transnationalisation and Non-Profit Analysis, Advice and Advocacy”, Vol.14, No.2, 2000

(και άλλοι) παράγοντες βρίσκουν στα think tanks αυτό ακριβώς που χρειάζονται: αξιόπιστες, επίκαιρες και, κυρίως, χρήσιμες πληροφορίες διατυπωμένες με έναν προσιτό, σύντομο και περιεκτικό τρόπο. Συνεπώς, το σύνολο των επιμέρους στοιχείων που διακρίνουν τις υπηρεσίες των think tanks είναι το μεγάλο τους πλεονέκτημα. Ταυτόχρονα, είναι και η αιτία που οι πολιτικοί παράγοντες τα προτιμούν σε σχέση με άλλους φορείς, όπως για παράδειγμα οι κυβερνητικές υπηρεσίες, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, οι κερδοσκοπικές συμβουλευτικές εταιρείες κ.ά.³⁸

Τέλος, σε παράλληλη τροχιά κινείται η άποψη του Peter Haass, ο οποίος δίνει εξίσου έμφαση στην σύνθετη φύση της διεθνούς πολιτικής, ως προϊόν της αύξησης των δρώντων, του εύρους των αλληλεπιδράσεων και της επέκτασης της διεθνούς οικονομίας. Παρ' όλα αυτά ο Haass θεωρεί ότι το κύριο αποτέλεσμα της ως άνω πολυπλοκότητας είναι η ελλιπής γνώση, ως αποτέλεσμα της συγκεχυμένης ροής πληροφοριών. Μοιραία, η γνωστική ανεπάρκεια προκαλεί αβεβαιότητα. Ως συνθήκες αβεβαιότητας ορίζονται οι περιπτώσεις όπου τα άτομα που είναι επιφορτισμένα με τη λήψη αποφάσεων έχουν περιορισμένη αντίληψη της πραγματικότητας, λόγω έλλειψης των απαραίτητων πληροφοριών. Κατά συνέπεια, βρίσκονται σε πολιτικό σκοτάδι. Σε αυτό το σημείο, αναζητείται η αρωγή των επιστημονικών κοινοτήτων (μέρος των οποίων είναι και τα think tanks), η επιστημονική προσέγγιση των οποίων δύναται να δια φωτίσει πολλές από τις πτυχές της αβεβαιότητας.³⁹

Συμπερασματικά, οι απόψεις για την αύξουσα παρουσία των think tanks στην πολιτική ζωή των χωρών και, κυρίως, των Ηνωμένων Πολιτειών, δείχνουν να συγκλίνουν. Οι παγκοσμιοποιητικές τάσεις, άλλωστε, συμβάλλουν αποφασιστικά ως προς αυτό. Όσο, λοιπόν, θα ενισχύεται η παγκόσμια πολιτικοοικονομική αλληλεξάρτηση και τα συνεπαγόμενά της, τόσο οι πηγές ζήτησης των think tanks θα παρουσιάζουν αυξημένη επιθυμία για τις υπηρεσίες τους. Η αμερικανικές κυβερνήσεις, εν προκειμένω, όσο διατηρούν το σημερινό διαπλανητικό “άνοιγμα”, θα εξακολουθούν να επιδιώκουν στενές σχέσεις με τα think tanks.

1.4 Think tanks και διάκριση από άλλες κοινωνικές οργανώσεις

³⁸ McGann, James, “Think Tanks and the Transnationalization of Foreign Policy”, *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002

³⁹ Haas, Peter, “Epistemic Communities and International Policy Coordination” *International Organization*, Vol. 46, No.1, 1992

Η σημαντική πλειοψηφία των σύγχρονων κοινωνιών, και ιδιαίτερα αυτών που ενστερνίζονται τις φιλελεύθερες ιδέες και τις ανοικτές πολιτικές δομές, παρουσιάζουν μια ιδιαίτερη ποικιλομορφία, μέρος της οποίας συνιστούν οι αναρίθμητες κοινωνικές οργανώσεις και ομάδες που σχηματίζονται στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών. Επίσης, η ανεκτικότητα και ο σεβασμός σε κάθε είδους ελευθερία ενθαρρύνει ένα τέτοιο κοινωνικό τοπίο. Ασφαλώς, τα think tanks αποτελούν ένα ολοζώντανο τμήμα αυτών των δομών, με δράση που εκτείνεται στο σύνολο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ωστόσο, η συνύπαρξη, ειδικά στις Η.Π.Α., μιας σειράς κοινωνικών μορφωμάτων με πολλά μεταξύ τους κοινά, προκαλεί, εύλογα, σύγχυση. Ομάδες πίεσης/συμφερόντων, μη κυβερνητικές οργανώσεις, φιλανθρωπικά ιδρύματα, κοινωνικά κινήματα, πανεπιστήμια, κυβερνητικές υπηρεσίες και λοιπά κοινωνικά μορφώματα αλληλεπιδρούν σε ένα ανοικτό περιβάλλον με παρόμοιες δραστηριότητες, μεθόδους και στοχεύσεις. Είναι γενικώς αποδεκτό, δε, ότι η οργανωτική και λειτουργική διάκριση δυσκολεύει ολοένα και περισσότερο, καθώς βαθμός της αλληλοεπικάλυψης μεταξύ τους δυσχεραίνει τη σαφή διάκριση. Το γεγονός αυτό, πάντως, δεν πρέπει να οδηγήσει τον μελετητή στην απόλυτη ταύτιση.

Η D. Stone θεωρεί ότι, παρ' όλες τις αναλογίες, υφίστανται επίσης επαρκείς διαφορές μεταξύ των think tanks και των άλλων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες δικαιολογούν το διαχωρισμό και την κατηγοριοποίηση. Η συχνή αντιμετώπιση των think tanks ως ομάδων πίεσης που ανήκουν στο χώρο της διανοήσης, ενώ εμπεριέχει μια δόση αλήθειας και ενδεχομένως να ευνοεί την κατηγοριοποίηση, εντούτοις αποσιωπά ουσιώδεις διαφορές- κυρίως ως προς τον τρόπο δράσης. Για παράδειγμα, τα think tanks δεν προβαίνουν σε δημόσιες διαδηλώσεις αιτημάτων ούτε επιδίδονται σε άμεσο πολιτικό lobbying.⁴⁰ Ταυτόχρονα, τα ερευνητικά ενδιαφέροντα των think tanks εκτείνονται σε όλο το φάσμα της πολιτικής, χωρίς να επικεντρώνονται σε επιμέρους πολιτικά ζητήματα ή διακυβεύσεις, όπως, για παράδειγμα, η οπλοκατοχή ή οι συντάξεις. Με άλλα λόγια, ενώ το ανθρώπινο δυναμικό των ομάδων πίεσης/συμφερόντων συνίσταται, συνήθως, από ομοιόμορφες και, εν πολλοίς, ομοιοούσες μονάδες, οι απόψεις των ερευνητών μέσα σε ένα think tank είναι πιθανόν να διαφέρουν δραματικά. Τέλος, το εύρος των διασυνδέσεων που διατηρούν ορισμένες ομάδες πίεσης με την κοινωνία των πολιτών, σπάνια συναντάται σε οργανώσεις τύπου think tank. Άλλωστε, για τέτοιου είδους ομάδες (συνήθως συγκαταλέγονται στις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), η ενίσχυση της βάσης των υποστηρικτών τους και η προσέλευση της κοινής γνώμης αποτελούν στόχους επιβίωσης. Αντίθετα, τα think tanks δεν διαθέτουν λίστα μελών, ενώ ο επηρεασμός του κοινού είναι ένα μόνο από τα πολλά σημεία της ατζέντας τους. Σε γενικές γραμμές, ενώ οι μέθοδοι και οι στόχοι των ομάδων πίεσης είναι λίγο-πολύ διαφανείς (άσκηση πίεσης, κολακεία, ακόμα και δημαγωγία για τον επηρεασμό των πολιτικών

⁴⁰ Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

και της κοινής γνώμης), οι τακτικές και οι προτεραιότητες των think tanks είναι, συγκριτικά, αρκούντως δυσδιάκριτες και ασαφείς.⁴¹

Η προσήλωση στο ερευνητικό έργο είναι δυνατόν να προκαλέσει, σύμφωνα με τον Abelson, σύγχυση μεταξύ των ειδικών στα think tanks και των ανθρώπων του πανεπιστημιακού χώρου. Παρ' όλο που και στις δύο περιπτώσεις το “προϊόν” της έρευνας είναι, συνήθως, ακαδημαϊκού επιπέδου, μπορεί κανείς να εντοπίσει σημαντικές διαφορές στη διαδικασία και στα κίνητρα των δύο πλευρών. Για παράδειγμα, οι πανεπιστημιακοί καθηγητές, έχοντας να συνδυάσουν διδακτικά, ερευνητικά και διοικητικά καθήκοντα, είναι υποχρεωμένοι να αφιερώνουν μεγάλο χρονικό διάστημα σε ένα ερευνητικό project. Οι ειδικοί των think tanks δε διαθέτουν αυτήν την δυνατότητα, καθώς στόχος τους είναι η επιρροή στα κοινά και η τακτική παρέμβαση στη δημόσια συζήτηση. Αντ' αυτής, διαθέτουν μια άλλη πολυτέλεια: την ευχέρεια να αφιερωθούν πλήρως σε αυτό που καταπιάνονται, είτε αυτό είναι η έρευνα και η ανάλυση περί πολιτικής είτε ο δημόσιος σχολιασμός. Επιπρόσθετα, τα think tanks από τη φύση τους θέτουν ως προτεραιότητα την ανταπόκριση στις πολιτικές ανάγκες και, κατά συνέπεια, στις ανάγκες των ίδιων των πολιτικών. Η προσέλκυση του ενδιαφέροντος του Καπιτωλίου ή του Λευκού Οίκου, για παράδειγμα, μπορεί να σημάνει πολλαπλά οφέλη -πρωτίστως οικονομικά- για ένα think tank. Αντίθετα, οι καθημερινές ανησυχίες των policy-makers δεν ανήκουν στα ενδιαφέροντα των πανεπιστημιακών. Εν ολίγοις, καταλήγει ο Abelson, οι ακαδημαϊκοί των πανεπιστημίων και αυτοί των think tanks διαφέρουν ριζικά ως προς τις προτεραιότητες, τους στόχους και τα χρονοδιαγράμματα. Γι' αυτό το λόγο κανένα από τα δύο μέρη δε μπορεί να υποκαταστήσει το άλλο.⁴²

Σχετικά με τις διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες, ο Abelson επισημαίνει ότι η ύπαρξή τους, παρ' όλο που βρίσκονται εντός της πολιτικής δομής, δεν έχει καταστήσει τα think tanks περιττά. Τουναντίον, η απουσία μιας μόνιμης ανώτατης ερευνητικής αρχής και η γενικότερη δυσπιστία απέναντι στην κυβέρνηση, ωθεί πολλά μέλη του Κογκρέσου στην αναζήτηση των think tanks. Αυτό που εκτιμάται δεόντως είναι, για ακόμα μία φορά, ο ρόλος τους ως αξιόπιστη πηγή γνώσης και συμβουλευτικών υπηρεσιών. Άλλωστε, πολλές υπηρεσίες και γραφειοκρατικές δομές της αμερικανικής κυβέρνησης έχουν και οι ίδιες συνάψει στενές σχέσεις με think tanks.⁴³

Τέλος, οργανώσεις όπως τα δημόσια ή ιδιωτικά φιλανθρωπικά ιδρύματα πρέπει, επίσης να διαχωρίζονται ευκρινώς από τα think tanks. Η ειδοποιός διαφορά είναι ότι ενώ τα πρώτα, στα πλαίσια του φιλανθρωπικού τους έργου, χορηγούν τα απαραίτητα κονδύλια για ερευνητικά προγράμματα, τα think tanks περατώνουν το ερευνητικό σκέλος του εκάστοτε project. Ωστόσο, υπάρχουν και εξαιρέσεις σε αυτόν τον κανόνα:

⁴¹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁴² Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁴³ Ibid

το Russell Sage Foundation και το Carnegie Endowment for International Peace, και τα δύο στις Η.Π.Α., λειτουργούν ταυτόχρονα ως χρηματοδότες προγραμμάτων και ερευνητικά κέντρα, έχοντας στις τάξεις τους μόνιμες ομάδες ερευνητών.⁴⁴

Τα κρίσιμα στοιχεία των think tanks, όταν καλούμαστε να τα διαχωρίσουμε από άλλες κοινωνικές ομάδες με παρόμοια χαρακτηριστικά, είναι η “αυτονομία” (ή έστω “σχετική αυτονομία”, όπως σημειώνει η D. Stone), η επιστημονική τους φύση και η έγκαιρη αντίληψη της πολιτικής πραγματικότητας. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, τα think tank στις Η.Π.Α. δε χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση, όπως συμβαίνει με τις κρατικές υπηρεσίες, καθ’ ότι επιθυμούν να προβάλλονται ως ανεξάρτητοι δρώντες με απόλυτη ερευνητική ελευθερία. Επιπρόσθετα, η επιρροή και η ροή πληροφοριών προς το πολιτικό γίνεσθαι υλοποιείται με επιστημονικά επιχειρήματα και αναλύσεις και όχι με άμεσο lobbying, όπως οι ομάδες πίεσης και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις. Τέλος, προσανατολίζονται στην παραγωγή επίκαιρων και άμεσα αξιοποιήσιμων ερευνητικών αναλύσεων, στοιχείο που τα ξεχωρίζει από την ευρύτερη ακαδημαϊκή κοινότητα.

* * *

Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του κεφαλαίου που τελειώνει, το βασικό χαρακτηριστικό της ταμπέλας “think tank” είναι η ιδιαίτερα διαδεδομένη αλλά, ταυτόχρονα, αμφιλεγόμενη και, πολλές φορές, αυθαίρετη χρήση της. Η ύπαρξη διαφορετικών προτύπων, σε συνδυασμό με την ποικιλομορφία του φαινομένου ακόμη και εντός της ίδιας χώρας θέτει ανυπέρβλητα, προς το παρόν, μεθοδολογικά εμπόδια στους ακαδημαϊκούς που προσπαθούν να δώσουν μια έστω και νοερή μορφή στα think tanks. Οποσδήποτε, οι εννοιολογικές δυσχέρειες συμπαρασύρουν και οποίες διατυπωμένες θεωρητικές προσεγγίσεις για την κοινωνική θέση αυτών των οργανώσεων, στο βαθμό που ο ακριβής προσδιορισμός τους συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την τοποθέτησή τους στον κοινωνικοπολιτικό χώρο. Γι’ αυτό, εν μέρει, εκφράζεται και η ανάγκη συγκερασμού των υπαρχουσών θεωριών, παρ’ όλο που κάποιες από αυτές είναι εκ των πραγμάτων πιο εύστοχες από άλλες. Στην εννοιολογική σύγχυση συμβάλλει, τέλος, και η ταυτόχρονη δραστηριοποίηση πολλών ακόμα κοινωνικών οργανώσεων με παρόμοια στοιχεία με τα think tanks ως προς τη δομή, την οργάνωση, τη δράση, τις μεθόδους και τους στόχους, ως απόρροια της εκρηκτικής ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα. Αν ο μελετητής επιχειρούσε, κατά κάποιο τρόπο, να παραλληλίσει τη συνολική λειτουργία ενός think tank με αυτή κάποιας άλλης κοινωνικής ομάδας, η επιλογή μιας ομάδας πίεσης (λ.χ. ενός lobby) δε θα έμοιαζε εντελώς άστοχη. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, τέτοια εγχειρήματα κρύβουν πάντοτε την παγίδα της γενίκευσης.

⁴⁴ Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

Το μόνο ασφαλές συμπέρασμα που μπορεί να συναχθεί από τα προλεχθέντα ως προς τα think tanks είναι η ραγδαία άνοδος που έχουν παρουσιάσει στο αμερικανικό και παγκόσμιο πολιτικό προσκήνιο, ως αποτέλεσμα των πολύτιμων υπηρεσιών που προσφέρουν. Η επιστημονική τους φύση τα βάζει ούτως ή άλλως σε θέση ισχύος συγκριτικά με άλλες ομάδες συμφερόντων σε μια σειρά από σημαντικές λειτουργίες. Παράλληλα, εκτός από δεξαμενές σκέψης, είναι δυνατόν να λειτουργούν και ως δεξαμενές προσωπικού για την πολιτική ιεραρχία. Εσχάτως, δε, κι έπειτα από έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό ρόλου και αποστολής, τα think tanks μπορούν να χρησιμεύσουν και για την προώθηση ιδεών και συμφερόντων. Ο εν λόγω μετασχηματισμός, αλλά και πολλά ακόμη ιστορικά στοιχεία, θα εξεταστούν στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο 2

Think tanks και Η.Π.Α.

2.1 Η ευρύτερη επιστημονική ελίτ και οι ιδιαιτερότητες του αμερικανικού πολιτικού συστήματος

Παρ' όλο που, όπως αναφέρθηκε στην αρχή, τα think tanks απολαμβάνουν πρωτόγνωρη αναγνωρισιμότητα εδώ και λίγες δεκαετίες, η είσοδος των ειδικών της πολιτικής και των κοινωνικών επιστημόνων στην πολιτική ζωή των Η.Π.Α. δε συντελέστηκε εν μία νυκτί. Για την ακρίβεια, όπως γράφει ο Smith, οι δυναμικές που διαμόρφωσαν το ρόλο των ειδικών σε σχέση με την κυβέρνηση ανάγονται πίσω στις μετεμφυλιακές δεκαετίες. Μεταξύ άλλων, σε αυτές τις τάσεις περιλαμβάνονται η οργανωμένη φιλανθρωπική επιχειρηματικότητα, η θέσπιση σχετικών ακαδημαϊκών προγραμμάτων και η ευρεία αντίληψη του κράτους και των λειτουργιών του.⁴⁵

Οι πρώτοι ειδικοί, εκ των οποίων πολλοί ήταν ερασιτέχνες, ανήκαν στη γενιά των μεταρρυθμιστών (reformers). Οι θέσεις τους εδράζονταν στην πεποίθηση ότι οι μεγάλες τεχνολογικές και επιστημονικές αλλαγές που είχαν συμβεί κατά τον καιρό εκείνο και που είχαν οδηγήσει σε έναν ευρύ πολιτικό μετασχηματισμό (σιδηρόδρομοι, ατμομηχανή, τηλέγραφος κ.ά.), είχαν βοηθήσει τα μέγιστα τον πολίτη να ελέγξει τον φυσικό κόσμο. Υποστήριζαν, λοιπόν, ότι οι ίδιες επιστημονικές μέθοδοι θα μπορούσαν να εφαρμοστούν, αντίστοιχα, στα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Οι υποστηρικτές αυτής της νέας πολιτικής επιστήμης, πίστευαν ότι οι αξίες της θα οδηγούσαν σε μια πιο ορθολογική εκτίμηση των ατομικών αναγκών και, κατά συνέπεια, σε περισσότερη κοινωνική αρμονία.⁴⁶

Οι ερευνητικές ανησυχίες των ερασιτεχνών γρήγορα έδωσαν τη θέση τους σε πιο επαγγελματικές προσεγγίσεις. Σε αυτό συνέβαλε η δημιουργία προγραμμάτων σπουδών σε μεγάλα πανεπιστήμια της χώρας, όπως το Columbia, το Johns Hopkins και το Chicago. Έτσι, στα χρόνια των πρώτων εκπαιδευμένων κοινωνικών επιστημόνων (τέλη 19^{ου} αιώνα) διαμορφώθηκε ένα πρότυπο επαγγελματικής καριέρας που συνδύαζε τα διδακτικά καθήκοντα με αυτά της εργασίας σε δημόσιες υπηρεσίες. Ωστόσο, η παρουσία ειδικών της πολιτικής σε κυβερνητικές θέσεις ήταν, μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μάλλον αμελητέα.⁴⁷

Η αυγή του 20^{ου} αιώνα, κατά τον Smith, σήμανε την αρχή της αντιμετώπισης των κοινωνικών ζητημάτων με τη μορφή των “μεταφορών”, όπως αναφέρθηκε και

⁴⁵ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Ibid

νωρίτερα. Ωστόσο, το στοιχείο-ορόσημο που στιγμάτισε την τότε επιστημονική έρευνα ήταν η εμφάνιση ορισμένων εύπορων φιλάνθρωπων, οι οποίοι, ενστερνιζόμενοι την επικρατούσα “μεταφορά” της εποχής (πρόληψη και θεραπεία των κοινωνικών προβλημάτων), έδειξαν διάθεση να προάγουν την επιστημονική έρευνα. Τα ιδρύματα Rockefeller, Russell Sage και Carnegie Corporation διέθεσαν πρωτοφανείς πόρους στην κοινωνική έρευνα. Με αυτόν τον τρόπο δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για το σχηματισμό των πρώτων επιστημονικών κοινοτήτων, ενώ, παράλληλα, έθεσαν τα θεμέλια της τεράστιας φιλανθρωπικής παράδοσης των Ηνωμένων Πολιτειών, η οποία τροφοδοτεί μέχρι και σήμερα think tanks, πανεπιστήμια, μη κυβερνητικές οργανώσεις και εταιρείες σε όλη τη χώρα.⁴⁸

Τελικά, η σημερινή κατάσταση βρίσκει την επιστημονική κοινότητα να έχει εισχωρήσει οριστικά στους πολιτικούς κύκλους των Η.Π.Α. με έναν τέτοιο τρόπο, ώστε να θεωρείται απαραίτητο συστατικό τους. Είτε με τη μορφή μεμονωμένων ειδικών εντός του σκληρού πυρήνα της πολιτικής, είτε με τη μορφή εξωθεσμικών think tanks, οι επιστήμονες έχουν άπλετο χώρο παρέμβασης σε όλα τα στάδια της πολιτικής διαδικασίας. Πώς, όμως, μπορεί να εξηγηθεί η τόσο στενή ενσωμάτωση της επιστημονικής κοινότητας, και δη των think tanks, με ένα πολιτικό σύστημα σαν αυτό των Η.Π.Α.; Η ανάλυση αυτού του θέματος, που έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές, θα επιχειρηθεί αμέσως παρακάτω.

Όπως ήδη έχει επισημανθεί, σε καμία άλλη από τις δυτικές χώρες, όπου το φαινόμενο έκανε την εμφάνισή του, δεν έχει λάβει τέτοιας έκτασης προβολή και σημασία. Καθώς τα think tanks εξαπλώνονταν σε όλο τον κόσμο κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, πολλοί αναλυτές συμφώνησαν ότι, πλέον, δεν αποτελούν αποκλειστικά αμερικανικό φαινόμενο. Ωστόσο, είναι κάτι παραπάνω από προφανές ότι, με σχεδόν το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού των think tanks στο έδαφός τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες παρέχουν τις καλύτερες προϋποθέσεις για τη δημιουργία και ανάπτυξη μιας τέτοιας οργάνωσης. Στις περισσότερες χώρες ο τομέας των think tanks έχει μια σποραδική και μη διεισδυτική παρουσία, ενώ η “ανεξάρτητη” έρευνα συνήθως είναι εξαρτημένη από το ίδιο το πολιτικό σύστημα. Ένα από τα πιο επίμονα ερωτήματα σχετικά με τα think tanks, λοιπόν, αφορά στην “ειδική σχέση” που φαίνεται να έχουν με τις Ηνωμένες Πολιτείες.⁴⁹

Σε γενικές γραμμές, οι ειδικοί συμφωνούν ότι το θεμέλιο για την εδραίωση των think tanks σε ένα πολιτικό σύστημα είναι η υιοθέτηση των φιλελεύθερων αξιών. Ένα ανοικτό και πλουραλιστικό πολιτικό σύστημα που επιτρέπει την απρόσκοπτη ανάπτυξη της πολιτικής κουλτούρας είναι, αναμφισβήτητα, απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να διαμορφωθεί η εγχώρια επιστημονική ελίτ. Επιπρόσθετα, η ελευθερία λόγου, η ελευθεροτυπία αλλά και η εμπιστοσύνη στην ιδιωτική επιχειρηματικότητα και, εν γένει, στους εξωθεσμικούς δρώντες αποτελούν σημαντικές παραμέτρους για την ανάπτυξη των think tanks.

⁴⁸ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

⁴⁹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

Εντούτοις, θα ήταν εσφαλμένο να ισχυριστεί κανείς ότι αυτοί και μόνον οι παράγοντες σε ένα πολιτικό σύστημα είναι αρκετοί για να εξασφαλίσουν τη μακροήμερευση των think tanks. Για παράδειγμα, η ταχεία ανάπτυξη τους στις Η.Π.Α. δεν εδράζεται απλώς στην καθολική αποδοχή του φιλελευθερισμού, ούτε στη μεγάλη ζήτηση για επιστημονική έρευνα και για ιδεολογική εκπροσώπηση εκ μέρους των πολιτικών. Αντίθετα, στηρίζεται σε μια σειρά βαθύτατα δομικών στοιχείων του ίδιου του αμερικανικού πολιτικού συστήματος.

Πρώτα απ' όλα, όπως γράφει και η Stone, η ομοσπονδιακή δομή διακυβέρνησης έχει συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη των think tanks, καθ' όσον τα ομοσπονδιακά συστήματα παρέχουν εκ των πραγμάτων ποικίλα fora, εντός των οποίων τα think tanks έχουν την ευκαιρία να προσδιορίσουν τους στόχους και τη δράση τους. Επιπρόσθετα, είναι πολλά τα πλεονεκτήματα που συνεπάγεται το προεδρικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών, σε αντιπαραβολή με τα κοινοβουλευτικά. Ο μηχανισμός “ελέγχων και ισορροπιών” (checks and balances) του προεδρικού τρόπου διακυβέρνησης δημιουργεί, συχνά, συστημικές “χαραμάδες”, τις οποίες τα think tanks εκμεταλλεύονται για να ανέλθουν στην επιφάνεια. Επίσης, σαν απόρροια της σαφούς διάκρισης μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, η κομματική συνοχή και πειθαρχία στις Η.Π.Α. εμφανίζεται ιδιαίτερα χαλαρή, σε αντίθεση με τα συγκεντρωτικά και πειθαρχημένα κόμματα του κοινοβουλευτισμού. Αυτό συνεπάγεται, ότι ο νομοθέτης στις Η.Π.Α.-απολαμβάνοντας ιδιαίτερη αυτονομία- θα έχει μόνον οφέλη από την επαφή του με τους “επιχειρηματίες της πολιτικής”, καθώς δεν τίθεται θέμα κομματικής πίεσης.⁵⁰ Εν πολλοίς, στο Κογκρέσο υπάρχει ένα έτοιμο κοινό για τα διάφορα think tanks, τους ειδικούς της πολιτικής και τις ομάδες συμφερόντων, πρόθυμο να ακούσει τις εκτιμήσεις τους για το κυβερνητικό έργο και, πιθανόν, κάποιες εναλλακτικές προτάσεις. Άλλωστε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στα think tanks προσφεύγουν συχνότατα ακόμα και υπηρεσίες της γραφειοκρατικής δομής των διάφορων πολιτικών θεσμών.

Σύμφωνα με τον Weaver, τα χαλαρά και αποϊδεολογικοποιημένα κόμματα των Η.Π.Α. καθιστούν ευκολότερο το έργο των κέντρων πολιτικής έρευνας, όπως είναι τα think tanks, και με άλλους τρόπους. Ο περιορισμένος ρόλος που διαδραματίζουν τα κόμματα στην ανάπτυξη πολιτικών προτάσεων, λόγου χάρη, τα έχει αποτρέψει από τη δημιουργία των δικών τους ερευνητικών παραρτημάτων. Το ως άνω φαινόμενο παρατηρείται κατά κόρον σε χώρες με ισχυρή κοινοβουλευτική παράδοση, όπως η Γερμανία και η Γαλλία. Επίσης, η έλλειψη γενικότερης ιδεολογικής πόλωσης –ως αποτέλεσμα της κομματικής χαλαρότητας- στις περισσότερες περιπτώσεις ωθεί την κοινή γνώμη και την πολιτική ελίτ να εμπιστεύονται τις έρευνες των think tanks ως αντικειμενικές και μη κομματικές, και, ως εκ τούτου, ενθαρρύνει τη διεξαγωγή τέτοιων ερευνών από τους επιστήμονες.⁵¹ Η εκτίμηση αυτή, ωστόσο, προέρχεται από

⁵⁰ Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

⁵¹ Weaver, Kent, “The Changing World of Think Tanks”, *Political Science and Politics*, September 1989

ένα άτομο με σχεδόν δεκαετή παρουσία σε ένα από τα κορυφαία think tanks των Η.Π.Α.(Brookings), οπότε ήταν αναμενόμενο να είναι θετικά διακείμενος προς αυτά.

Ένας ακόμα “θεσμός” που ευνοεί την ανάπτυξη των think tanks στην Αμερική είναι αυτός των “revolving doors”. Το γεγονός, δηλαδή, ότι, λόγω των ιδιαίτερων θεσμικών χαρακτηριστικών που αναφέρθηκαν, οι διαμορφωθείσες πολιτικές δομές είναι ιδιαίτερα προσιτές, αν όχι διάτρητες. Αυτό διακρίνεται, κυρίως, στην περίπτωση των διοικητικών ελίτ. Αντίθετα, τα κοινοβουλευτικά συστήματα έχουν εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά, καθώς τα υπουργικά καθήκοντα ανατίθενται συνήθως σε κάποιο μέλος της “κοινοβουλευτικής δεξαμενής”, ενώ οι ανώτεροι διοικητικοί παράγοντες προέρχονται αποκλειστικά από το δημόσιο τομέα. Όπως σημειώνει ο Weaver, στις Η.Π.Α. υπάρχουν πολλά μονοπάτια που οδηγούν στην πολιτική αρένα. Η περίπτωση που κατ’ εξοχήν ευνοεί ένα τέτοιο φαινόμενο είναι, αναμφίβολα, οι μεταβατικές περιόδους μεταξύ δύο κυβερνήσεων, οπότε και πρέπει να καλυφθούν πολλές κυβερνητικές θέσεις. Αντίστροφα, είναι πολλά τα παραδείγματα πρώην πολιτικών που αποσύρθηκαν σε κάποιο think tank, θέλοντας να παραμείνουν εντός πολιτικής. Τα think tanks είναι απόλυτα συμβατά με αυτό το “σύστημα ανακύκλωσης”.⁵²

Τέλος, είναι σημαντικό να επισημανθεί ο ρόλος των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, των επιχειρηματικών παραγόντων, των ιδιωτών χορηγών και, εν γένει, των επιχειρηματιών της πολιτικής, στην ανάδειξη των think tanks στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο Abelson υποστηρίζει ότι η «τάση για ιδιωτική, και όχι δημόσια, δραστηριότητα στις Η.Π.Α. αντανακλάται στην εκτεταμένη ιδιωτική, φιλανθρωπική επιχειρηματικότητα».⁵³ Σε καμία άλλη χώρα δεν εδραιώθηκε σε τόσο στέρεη βάση η φιλανθρωπική παράδοση. Ενδεικτικά, τα ιδρύματα Ford, Rockefeller και Carnegie έχουν, διαχρονικά, υποστηρίξει την έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες, μεγάλο μέρος της οποίας έχει πραγματοποιηθεί στα think tanks. Στην πραγματικότητα, κάποια think tanks οφείλουν όχι απλώς την επιτυχία τους, αλλά την ίδια τους την ύπαρξη σε συγκεκριμένους επιχειρηματίες της πολιτικής και στην πρόθεσή τους να συμμετάσχουν στο δημόσιο διάλογο. Κάποια από τα σημαντικότερα παραδείγματα είναι, ασφαλώς, ο Robert Brookings, ιδρυτής του Brookings Foundation, και ο Andrew Carnegie, θεμελιωτής του Carnegie Endowment for International Peace. Η μαζική διάθεση οικονομικών πόρων προς ερευνητικούς σκοπούς ευνοήθηκε ιδιαίτερα από το ισχύον φορολογικό καθεστώς, το οποίο θα εξεταστεί αναλυτικότερα σε επόμενο υποκεφάλαιο.

Εν κατακλείδι, η ευδοκίμηση των think tanks στο αμερικανικό πλαίσιο οφείλεται, πρωτίστως, σε χαρακτηριστικά του πολιτικού συστήματος που είναι μοναδικά στον κόσμο και το καθιστούν ξεχωριστό. Δηλαδή στην ανοικτή φύση του πολιτικού συστήματος, στο σαφή διαχωρισμό των εξουσιών, στη χαλαρή κομματική παράδοση

⁵² Weaver, Kent, “The Changing World of Think Tanks”, Political Science and Politics, September 1989

⁵³ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

αλλά και σε μια πανίσχυρη παράδοση πολιτικής επιχειρηματικότητας, σημαντικό μερίδιο της οποίας ανήκει στα φιλανθρωπικά ιδρύματα. Αυτοί οι παράγοντες συνδυάζονται με αποτέλεσμα να υπάρχει άπλετος χώρος για πολιτικούς αναλυτές, ιδεολόγους και επιχειρηματίες ώστε να εισέλθουν στην πολιτική διαδικασία. Συνολικά, τα αμερικανικά think tanks ξεχωρίζουν από αυτά των άλλων χωρών χάρη, αφ' ενός, στην ικανότητά τους να συμμετέχουν άμεσα και έμμεσα στην πολιτική διαδικασία και, αφ' ετέρου, στην προθυμία των πολιτικών δρώντων να απευθύνονται σε αυτά για συμβουλευτικές και άλλες υπηρεσίες.

2.2 Ιστορική αναδρομή-βασική τυπολογία των think tanks

Όπως κάθε φαινόμενο με μικρή ή μεγάλη ιστορική πορεία, έτσι και αυτό των think tanks στις Η.Π.Α. έχει, από καταβολής του, περάσει από διάφορα εξελικτικά επίπεδα. Ακολουθώντας, κατά κάποιο τρόπο, την ανέλιξη των ειδικών της πολιτικής στο αμερικανικό τοπίο κατά τον 20^ο αιώνα, τα think tanks είχαν απέναντί τους μια κοινωνικοπολιτική κατάσταση (εγχώρια και διεθνή) που χαρακτηριζόταν από ρευστότητα και αβεβαιότητα. Άλλωστε, η εμφάνιση και εξέλιξη των think tanks έγινε σε έναν ιδιαίτερα άστατο αιώνα, ειδικά για τις Η.Π.Α., αν συνυπολογίσει κανείς τους δύο μεγάλους πολέμους, κάποιους μικρότερους, τον Ψυχρό Πόλεμο με τη Σοβιετική Ένωση, διάρκειας περίπου μισού αιώνα και, ασφαλώς, τις ευθύνες που συνεπαγόταν η παγκόσμια πρωτοκαθεδρία.

Αναπόφευκτα, λοιπόν, τα παγκόσμια γεγονότα και οι μεταβολές στη διεθνή δομή ισχύος καθόρισαν σε σημαντικό βαθμό τη μορφή και τη δραστηριότητα των αμερικανικών think tanks. Ως εκ τούτου, τα διάφορα στάδια εξέλιξής τους σήμαιναν διαφορετικές στοχεύσεις, οργανωτικές προσαρμογές και, πολλές φορές, θεμελιώδεις μετασχηματισμούς. Η παράθεση των βασικών σημείων στην ιστορία των think tanks, εκτός από απαραίτητη προϋπόθεση για την εξέταση της διαχρονικής τους παρουσίας, αποτελεί και πρώτης τάξεως ευκαιρία για αναφορά στη βασική τυπολογία τους. Εξ άλλου, όπως έγινε από την αρχή φανερό, δεν υφίσταται πραγματική συναίνεση μεταξύ των ακαδημαϊκών για το τι ακριβώς συνιστά ένα think tank. Ωστόσο, αυτή η ασυμφωνία δεν αποθάρρυνε ορισμένους μελετητές, όπως ο K. Weaver και ο J. McGann, από τη διατύπωση μιας βασικής κατηγοριοποίησης, που έχει στόχο να ανιχνεύσει βασικές διαφορές μεταξύ των υφιστάμενων τύπων των think tanks.

2.2α Το πρώτο κύμα: “Universities without Students”

Ο Abelson σημειώνει, ότι τα πρώτα σημάδια επιρροής ορισμένων ινστιτούτων πολιτικής, όπως το Russell Sage Foundation (1907), το Carnegie Endowment for International Peace (1910), το Institute for Government Research (μετέπειτα Brookings Institution-1916), το Hoover Institution (1919) και το Council on Foreign Relations (1921), άρχισαν να γίνονται αισθητά ήδη από τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Αναμφίβολα, η δημιουργία φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, όπως τα Carnegie Corporation και Rockefeller Foundation, ευνόησε τα μέγιστα τα νεοπαγή αυτά ινστιτούτα, καθώς εξασφάλιζαν τόσο τη διάχυση οικονομικών πόρων, όσο και τη δημιουργία των απαραίτητων διαύλων επικοινωνίας μεταξύ των ειδικών και των πολιτικών προσώπων. Παρέχοντας στα think tanks την οικονομική ασφάλεια που χρειάζονταν (στην πραγματικότητα, χορηγίες δεκάδων εκατομμυρίων δολαρίων), τα ιδρύματα τους έδιναν χώρο και χρόνο να οικοδομήσουν στενές σχέσεις με τον πολιτικό κόσμο. Επιπρόσθετα, τα think tanks που υποστηρίζονταν από μεγάλα χρηματοδοτικά κονσόρτσιουμ ήταν λιγότερο εκτεθειμένα σε ενδεχόμενες πολιτικές πιέσεις, σε σχέση με αυτά που ήταν εξαρτημένα από επιχειρηματίες και ιδιώτες.⁵⁴

Οι πρωτόλειες αυτές οργανώσεις δημιουργήθηκαν με στόχο να παράσχουν το κατάλληλο περιβάλλον όπου οι ακαδημαϊκοί επιστήμονες θα μπορούσαν να ερευνήσουν τα καίρια πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά θέματα. Το βασικό γνώρισμα της πρώτης γενιάς των think tanks είναι η ικανότητά τους να μετατρέπουν ακαδημαϊκές ιδέες σε συγκεκριμένες προτάσεις που απευθύνονταν σε εκπροσώπους της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας. Τα επιλεγόμενα και ως “πανεπιστήμια χωρίς φοιτητές” βρίσκονταν ανέκαθεν στην κορυφή της ιεραρχίας των think tanks. Αυτό υποστηρίζεται, πιθανότατα, διότι προσεγγίζουν το αυστηρά επιστημονικό και ανεξάρτητο προφίλ του ιδεατού think tank. Ως επί το πλείστον, δε, τα κεντρικά τους χαρακτηριστικά έχουν, μέχρι και σήμερα, παραμείνει αναλλοίωτα.

Τα think tanks “universities without students” είναι, συνήθως, μεγαλύτερα συγκριτικά με άλλα, ενώ απαρτίζονται από ακαδημαϊκούς με ιδιαίτερη κλίση στην έρευνα και τη συγγραφή ακαδημαϊκών μελετών.⁵⁵ Όπως περιγράφει ο Weaver, το μεγαλύτερο μέρος των πόρων τους προέρχεται από ιδιωτικούς δρώντες (ιδρύματα, επιχειρήσεις ή ιδιώτες). Αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ μέχρι και πριν λίγα χρόνια αυτά τα think tanks προσανατολίζονταν ως επί το πλείστον σε μεγάλα ερευνητικά project και στην παραγωγή μακροσκελών μελετών –συνήθως σε μέγεθος βιβλίου-, αυτή η τάση φαίνεται να αλλάζει, λόγω των πιέσεων που δέχονται από ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Ένα από τα κύρια ερευνητικά τους ενδιαφέροντα είναι οι προτάσεις νομοθετικού περιεχομένου, όπως θα φανεί και στην ανάλυση του Brookings Institution παρακάτω. Αν και μέλη αυτών των think tanks έχουν, σποραδικά, παράσχει συμβουλές σε πολιτικά πρόσωπα, ο πρωταρχικό τους στόχος είναι η ενημέρωση των πολιτικών και της κοινής γνώμης για τις πιθανές επιπτώσεις

⁵⁴ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁵⁵ Ibid

των διάφορων πολιτικών επιλογών.⁵⁶ Μακροπρόθεσμα, πάντως, η φιλοδοξία τους είναι η αλλαγή του πολιτικού κλίματος υπέρ των θέσεών τους, μέσω του επηρεασμού των πολιτικών ελίτ.⁵⁷ Σύμφωνα με τον Abelson, αυτές οι οργανώσεις, είτε έχουν φιλελεύθερο είτε συντηρητικό υπόβαθρο, λειτουργούν με γνώμονα μια ανώτερη αίσθηση καθήκοντος, η οποία τους επιβάλλει να προάγουν μια ευρεία κατανόηση των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κοινωνία.⁵⁸

Ασφαλώς, αυτού του είδους τα think tanks έχουν μόνον κατ' ευφημισμόν ονομαστεί "πανεπιστήμια" καθ' ότι υφίστανται ουσιώδεις διαφορές μεταξύ αυτών και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Κατά πρώτον, η έρευνα στο ακαδημαϊκό περιβάλλον του πανεπιστημίου στοχεύει περισσότερο σε μια θεωρητική συνεισφορά στον κλάδο του ερευνητή, παρά σε μια επίκαιρη παρέμβαση στα πολιτικά δρώμενα, όπως συμβαίνει στα think tanks. Κατά δεύτερον, οι πανεπιστημιακοί ερευνητές έχουν, κατά κανόνα, μικρότερη επαφή με τους πολιτικούς δρώντες σε σύγκριση με τους ερευνητές των think tanks και, ως εκ τούτου, είναι σε δυσμενέστερη θέση στη δημόσια συζήτηση. Τέλος, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων (π.χ. RAND Corporation), τα think tanks δεν είναι εκπαιδευτικοί φορείς (παρά τον εκπαιδευτικό ρόλο που επιτελούν στην κοινωνία) και ούτε, βέβαια, απονέμουν πιστοποιητικά ή πτυχία.⁵⁹

Σε αυτό το σημείο, θα εξεταστούν λίγο πιο αναλυτικά ορισμένα από τα think tanks που παρουσιάζουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά και που τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα εκτείνονται σε όλες τις εκφάνσεις της πολιτικής ζωής:

- Το **Russell Sage Foundation** (1907), με έδρα τη Νέα Υόρκη, θεωρείται το πρότυπο think tank και το παλαιότερο ερευνητικό ινστιτούτο των Ηνωμένων Πολιτειών. Εξ αρχής, προσανατολίστηκε στην κοινωνική έρευνα, ελκύοντας ερευνητές που ήταν προσηλωμένοι στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων και παθογενειών. Κατά συνέπεια, το πρώτο ακροατήριο για το ίδρυμα ήταν οι απλοί πολίτες. Καθώς, όμως, η επιστημονική έρευνα γνώρισε σημαντικές μεταβολές κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα (βλ. διαδοχή "μεταφορών"), οι ερευνητές του Russell Sage Foundation επιχείρησαν να ενισχύσουν την πρόσβασή του στον πολιτικό χώρο, προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους. Ωστόσο, οι νέες συνθήκες δεν τους αποθάρρυναν από την επιδίωξη της επιστημονικής αντικειμενικότητας. Μια τάση που δεν άλλαξε ούτε και μετά τη δεκαετία του '70, όταν το περιβάλλον ήταν ιδεολογικά φορτισμένο και τα κομματικά συμφέροντα

⁵⁶ Ahmad, Mahmood & Baloch, Qadar Bakhsh, "Behind the Scene: The Contributions of Think Tanks in U.S. Policy Making", *The Dialogue Journal*, Qurtuba University of Science & IT, www.qurtuba.edu.pk

⁵⁷ Weaver, Kent, "The Changing World of Think Tanks", *Political Science and Politics*, September 1989

⁵⁸ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁵⁹ Weaver, Kent, "The Changing World of Think Tanks", *Political Science and Politics*, September 1989

κυριαρχούσαν στην έρευνα. Ακόμα και στις μέρες μας, το Russell Sage Foundation συνεχίζει την διερεύνηση των διάφορων πτυχών των κοινωνικών επιστημών.⁶⁰

- Το **Carnegie Endowment for International Peace** ιδρύθηκε το 1910 από έναν από τους πιο διακεκριμένους Αμερικανούς φιλόανθρωπους, τον Andrew Carnegie. Πρωταρχικός στόχος του ιδρύματος ήταν η ενημέρωση του κοινού για θέματα πολέμου και ειρήνης, δικαιοσύνης και εμπορίου, ενώ ο πρώτος του πρόεδρος ήταν ο πρώην Υπουργός Πολέμου και, αργότερα, Εξωτερικών, Elihu Root. Έως το 1919 είχαν ιδρυθεί αρκετά παραρτήματα του ιδρυτικού, που ασχολούνταν με θέματα όπως το διεθνές δίκαιο, τα οικονομικά, την ιστορία, την εκπαίδευση κ.ά. Μέχρι και σήμερα, το Carnegie παραμένει από τα πιο σημαντικά και αξιοσέβαστα ιδρυτικά πολιτικής έρευνας στις Η.Π.Α., δημοσιεύοντας άρθρα και βιβλία για μια σειρά διεθνών και εγχώριων ζητημάτων. Από το 1970 έως το 2008, δε, το Carnegie εξέδιδε το έγκριτο διμηνιαίο περιοδικό Foreign Policy, πριν το αγοράσει η εταιρεία Washington Post. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, ότι το εν λόγω think tank έχει δείξει έντονη δραστηριότητα στην οργάνωση ειδικών προγραμμάτων διαβουλεύσεων με τη συμμετοχή ακαδημαϊκών, επιχειρηματιών, δημοσιογράφων, μεσαίου και υψηλού βαθμού αξιωματούχων, καθώς και μελών του Κογκρέσου. Κάποια από αυτά ήταν το Mid-atlantic Club, το East-West Relations in Europe, το Immigration Policy Project και το U.S. Leadership. Σύμφωνα με τον Abelson, μέσω αυτών των προγραμμάτων, το Carnegie δεν έχει παράσχει απλώς ένα forum συζητήσεων των επίκαιρων θεμάτων, αλλά έχει συμβάλει στην εδραίωση των δεσμών μεταξύ των ερευνητών και των μελών του δικτύου λήψης αποφάσεων της Washington.⁶¹ Πάντοτε με διεθνιστικές βλέψεις και πρωτοπόρο, το Carnegie, εκτός από την αμερικανική πρωτεύουσα, έχει εγκαταστήσει γραφεία σε Πεκίνο, Βηρυτό, Βρυξέλλες και Μόσχα, θεωρώντας τις εξελίξεις στις τοποθεσίες αυτές καθοριστικές για τη διεθνή ειρήνη.⁶² Η λίστα των χρηματοδοτών του περιλαμβάνει τη General Motors, την ExxonMobil, το Ford Foundation, το German Marshall Fund, το Stavros Niarchos Foundation καθώς και τα υπουργεία Εξωτερικών Γαλλίας, Σουηδίας και Νορβηγίας.
- Από τη συγχώνευση τριών διαφορετικών think tanks προέκυψε το **Brookings Institution**. Η πρωτοβουλία του επιχειρηματία και φιλόανθρωπου Robert Brookings να συγχωνεύσει το Institute of Economics, το Robert Brookings Graduate School και το Institute for Government Research στέφθηκε με επιτυχία το 1927. Στο καταστατικό του γινόταν φανερό η προσήλωση των ερευνητών στην επιστημονική έρευνα, εκπαίδευση και δημοσίευση σχετικά με μια ευρεία γκάμα θεμάτων, όπως η οικονομία, η διακυβέρνηση και τα κοινωνικοπολιτικά προβλήματα. Ευθύς εξ αρχής, λοιπόν, το Brookings επιχείρησε να διατηρήσει αυστηρά ακαδημαϊκά στάνταρ αντικειμενικότητας και ανεξαρτησίας στην έρευνά του. Κατά συνέπεια, και παρ' όλο που πολλάκις έχει διεξάγει έρευνες κατά παραγγελία της κυβέρνησης, το ιδρυτικό εξειδικεύεται στις μακροσκελείς έρευνες (σε μέγεθος βιβλίου) που

⁶⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁶¹ Ibid

⁶² Official Carnegie Endowment for International Peace website <http://www.carnegieendowment.org/about>

εκπονούνται από ομάδες μόνιμων ερευνητών.⁶³ Παρά την δεδηλωμένη του πολιτική ουδετερότητα, το Brookings Institution έχει δείξει σαφείς ιδεολογικούς προσανατολισμούς –όπως, άλλωστε, και πολλά άλλα think tanks του είδους του- προς τον φιλελεύθερο/κεντροαριστερό χώρο. Ωστόσο, ο Abelson επισημαίνει ότι, αν και έχει, διαχρονικά, υποστεί σοβαρές δομικές αλλαγές, το Brookings είναι από τα λίγα κορυφαία think tanks στις Η.Π.Α. που έχουν παραμείνει πιστά στις ιδρυτικές διακηρύξεις τους. Το πρώιμο αλλά και το μετέπειτα έργο του ινστιτούτου αναδεικνύει την αφοσίωση των ερευνητών του στη βελτίωση της διακυβέρνησης.⁶⁴

Το Brookings Institution απασχολεί περισσότερους από 300 ειδικούς αναλυτές, με προϋπολογισμό που, σύμφωνα με στοιχεία του 2010, ανέρχεται περίπου στα 90 εκατομμύρια δολάρια.⁶⁵ Από τις τάξεις του έχει περάσει ο νυν μόνιμος αντιπρόσωπος των Η.Π.Α. στο NATO, Ivo Daalder, ενώ εν ενεργεία μέλη του είναι, μεταξύ άλλων, οι διακεκριμένοι ακαδημαϊκοί Thomas Mann, Robert Kagan και ο πρώην διευθυντής της CIA, John Deutch. Σημερινός πρόεδρος του Brookings είναι ο Strobe Talbott, πρώην αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών κατά την επταετία 1994-2001. Εκ των βασικών χρηματοδοτών του ινστιτούτου είναι η Τράπεζα της Αμερικής, η εταιρεία ExxonMobil, η οργάνωση Pew Charitable Trusts, το ίδρυμα Carnegie Corporation, καθώς και οι κυβερνήσεις των Η.Π.Α., της Κίνας, της Ιαπωνίας, του Κατάρ και του Ηνωμένου Βασιλείου.

- Το **Hoover Institution on War, Revolution and Peace** ιδρύθηκε το 1919 από τον 31^ο πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών, Herbert Hoover, ως βιβλιοθήκη με αρχικό στόχο τη συλλογή και συντήρηση ιστορικών αρχείων του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο πρώτος χώρος αποθήκευσης αυτών των αρχείων στεγαζόταν στο Stanford University της California και θεωρείτο τμήμα του πανεπιστημίου. Λίγα χρόνια αργότερα το έργο της βιβλιοθήκης επεκτάθηκε, συμπεριλαμβάνοντας την εκπόνηση προγραμμάτων προηγμένης επιστημονικής έρευνας, ενώ οι επαφές του Hoover με φιλανθρωπικά ιδρύματα, όπως το Ford και το Rockefeller τελεσφόρησαν, με την ίδρυση ερευνητικών κέντρων, συμβουλίων διεθνών σχέσεων και ενώσεων εξωτερικής πολιτικής σε όλη τη χώρα. Όταν ολοκλήρωσε την προεδρική του θητεία, άρχισε να υλοποιεί τη φιλοδοξία του για επέκταση και μερική απαγκίστρωση της βιβλιοθήκης από το Stanford, με το οποίο υπήρχε διαμάχη. Τελικά, αυτό κατέστη εφικτό το 1941 (μετακόμιση στο Hoover Tower). Έκτοτε, οι ερευνητές του ινστιτούτου μπόρεσαν να αφιερωθούν «στην έρευνα, την εκπαίδευση των υπευθύνων της εξωτερικής πολιτικής και στην ανάπτυξη του ακαδημαϊσμού και της γνώσης».⁶⁶ Ο Hoover θεωρούσε, ότι το ινστιτούτο ήταν σε θέση να διαδραματίσει ισχυρό ρόλο στην ενημέρωση της κοινής γνώμης για θέματα πολέμου, απέχοντας από τις καθημερινές πολιτικές διεργασίες της Washington. Παράλληλα, με αυτό τον τρόπο επεδίωκε την πολιτική ανεξαρτησία. Το 1959, το ινστιτούτο απέκτησε την ανεξαρτησία του,

⁶³ Weaver, Kent, "The Changing World of Think Tanks", Political Science and Politics, September 1989

⁶⁴ Ibid

⁶⁵ Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>

⁶⁶ Nash, George, *Herbert Hoover and Stanford University*, Hoover Institution Press Publication, 1988

αλλά μέσα στο πλαίσιο του Stanford. Τα αναμφισβήτητα συντηρητικά φρονήματα των ερευνητών του, όμως, προκάλεσαν νέα ρήξη με το πανεπιστήμιο στα τέλη της δεκαετίας του '60 (κυρίως λόγω της εμπλοκής στο Βιετνάμ) αλλά, κυρίως, κατά τη διάρκεια της προεδρίας Reagan, με τον οποίο το ινστιτούτο διατηρούσε στενή σχέση. Το Hoover Institution, ακόμα και σήμερα, φιλοξενεί ένα από τα σημαντικότερα ιστορικά αρχεία στον κόσμο,⁶⁷ ενώ τα ετησία κονδύλια που του χορηγούνται ανέρχονται, περίπου, στα 39 εκατομμύρια δολάρια.⁶⁸ Ένα μεγάλο μέρος εξ αυτών προέρχονται από δωρεές επιχειρήσεων.

Αν και ήδη έχουν αναλυθεί ορισμένα (λ.χ. το Carnegie, Brookings κ.ά.), σε επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν συνοπτικά κάποια ακόμη think tanks με έντονη δραστηριότητα στα πολιτικά δρώμενα, με έμφαση, ειδικά, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α..

2.2β Το δεύτερο κύμα: Το μεταπολεμικό τοπίο και οι “Government Contractors”

Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και οι πολιτικές διεργασίες που ακολούθησαν αμέσως μετά, όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, βρήκαν τις Ηνωμένες Πολιτείες σε θέση οδηγού. Οι λεπτές ισορροπίες του διπολικού συστήματος, σε συνδυασμό με τις αυξημένες και παγκόσμιες ευθύνες των Η.Π.Α., λόγω και του status της υπερδύναμης, δημιούργησαν στα αμερικανικά ηγετικά κλιμάκια την ανάγκη για μια σταθερή εισροή εξειδικευμένης γνώσης. Εκ των πραγμάτων, η νέα διεθνής δομή έφερνε στο προσκήνιο κρίσιμα ζητήματα ασφάλειας, τα οποία απαιτούσαν εξειδίκευση και ακρίβεια. Εκτός από μια σχετική πολιτική ένδεια, δε, αυτή η εξέλιξη αντανακλούσε και την αδήριτη ανάγκη της χώρας για χάραξη μιας συνεκτικής και αποφασιστικής εξωτερικής πολιτικής.⁶⁹

Σύμφωνα με τον J. Smith, στα τέλη της δεκαετίας του '40, οι κυβερνητικές δομές ήταν ήδη πολύ εξοικειωμένες με την παρουσία των ειδικών εντός τους, ενώ και οι διάλογοι επικοινωνίας μεταξύ κυβερνητικών υπαλλήλων και εξωτερικών επιστημόνων ήταν ιδιαίτερα πυκνοί. Οι κυβερνητικές υπηρεσίες και, κυρίως, ο εκτελεστικός βραχίονας είχαν στη διάθεσή τους μια μεγάλη δεξαμενή ειδικών, από τους οποίους μπορούσαν να αντλήσουν επιστημονική γνώση. Για παράδειγμα, το NSC και η CIA είχαν στις τάξεις τους πολλά στελέχη με ακαδημαϊκό υπόβαθρο. Ουσιαστικά, ο ρόλος του επιστημονικού συμβούλου είχε γίνει, πλέον, συνείδηση. Παράλληλα, οι

⁶⁷ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006, σελ. 64-71

⁶⁸ Official Hoover Institution website, <http://www.hoover.org/about/report/2010/financial-review>

⁶⁹ Abelson, Donald, “Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Historical Perspective”, *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002

κυβερνητικές θέσεις που προορίζονταν για εξωτερικούς επιστήμονες πολλαπλασιάζονταν, κάτι που συνέβαλε στην εδραίωση της επιστημονικής έρευνας ως χρήσιμου εργαλείου για την επίλυση κοινωνικών, οικονομικών και διεθνών προβλημάτων.⁷⁰ Σε αυτό το πλαίσιο, η αμερικανική κυβέρνηση άρχισε να επωμίζεται μερίδιο της χρηματοδότησης εξωθεσμικών παραγόντων για ερευνητικούς σκοπούς, στα πρότυπα των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, των επιχειρήσεων και των ιδιωτών.

Ο Abelson, στο βιβλίο του *A Capitol Idea*, επιχειρεί να συμπυκνώσει τα αίτια της μαζικής εμφάνισης των think tanks στις Η.Π.Α. κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Πρώτον, η συσσώρευση παγκόσμιας κλίμακας ευθυνών, που απέρρεαν από το status της υπερδύναμης, ευνόησε την πολιτική ανάλυση και την έρευνα. Παράλληλα, καθώς η αμερικανική γραφειοκρατία γνώρισε σημαντική επέκταση για την κάλυψη των αυξημένων εσωτερικών και εξωτερικών ζητημάτων, η πρόσβαση των ειδικών της πολιτικής στα πολιτικά κλιμάκια διευκολύνθηκε έτι περαιτέρω. Δεύτερον, η αξιοσημείωτη επίδοση των ινστιτούτων πολιτικής του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα ενέπνευσε τη δημιουργία και άλλων, αντίστοιχα φιλόδοξων think tanks. Τρίτον, αμέσως με το τέλος του πολέμου, ο εμπλουτισμός της συλλογικής συνείδησης με αντιπολεμικά και κοινωνικά αισθήματα προκάλεσε εκτεταμένη αναταραχή στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Πολλά από τα λεγόμενα φιλελεύθερα think tanks (για παράδειγμα το Institute for Policy Studies-1963) δημιουργήθηκαν για να δώσουν στους ακαδημαϊκούς ένα χώρο διαβούλευσης και αμφισβήτησης των κινήτρων της αμερικανικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Τέταρτον, η άνοδος των φιλελεύθερων ιδεών στο χώρο της διανοήσης προκάλεσε την έντονη δυσaráσκεια των συντηρητικών ακαδημαϊκών, οι οποίοι διεκδίκησαν, μέσω της ίδρυσης συντηρητικών αλλά αυτόνομων ινστιτούτων, το δικό τους μερίδιο στην ακαδημαϊκή έρευνα. Τέτοια think tanks ήταν το Institute for Contemporary Studies (1972), το Heritage Foundation (1973), το Cato Institute (1977). Η άνοδος αυτών των think tanks (advocacy think tanks) θα αναλυθεί στο αμέσως επόμενο υποκεφάλαιο. Πέμπτον, οι σημαντικές χορηγίες από επιχειρηματικούς παράγοντες και οι εκτεταμένες φοροαπαλλαγές για την ίδρυση μη κερδοσκοπικών οργανώσεων παρείχαν ένα επιπλέον κίνητρο στους “επιχειρηματίες της πολιτικής” για τη δημιουργία ερευνητικών ινστιτούτων. Μέσω αυτών, και με περαιτέρω οικονομική βοήθεια από επιχειρήσεις, φιλανθρωπικά ιδρύματα ή ιδιώτες, οι “επιχειρηματίες της πολιτικής” είχαν τη δυνατότητα να στηρίζουν και να προωθήσουν τις δικές τους ιδεολογικοπολιτικές θέσεις. Τέλος, ο φθίνων ρόλος των πολιτικών κομμάτων, παράγοντας που επισημάνθηκε και παραπάνω, συνέβαλλε σε μεγάλο βαθμό στην εξάπλωση των think tanks.⁷¹

Ωστόσο, σε αυτό το σημείο αξίζει να αναλυθεί η νέα, ιδιόζουσα μορφή που πήρε ο χώρος των think tanks κατά την περίοδο μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η εμφάνιση των government contractors σήμανε, κατά κύριο λόγο, την εμφάνιση μιας

⁷⁰ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

⁷¹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

νέας γενιάς think tanks: ινστιτούτα πολιτικής έρευνας, που λειτουργούν σε σύμβαση με την αμερικανική κυβέρνηση και που το μεγαλύτερο μέρος των πόρων τους το αντλούν από αυτήν. Αυτονόητα, η έρευνα των contractors επικεντρώθηκε σε συγκεκριμένες ανάγκες της πολιτικής ελίτ. Συν τοις άλλοις, όπως σημειώνει ο Smith, η δημιουργία τέτοιων οργανώσεων επέφερε και έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό στη σχέση των ειδικών και της χάραξης πολιτικής, καθ' όσον «πλέον, κάθε κυβερνητική υπηρεσία γνώριζε πως είχε ένα σχεδόν μόνιμο απόθεμα επιστημονικής γνώσης στη διάθεσή της και υπό τις οδηγίες της».⁷² Πρωτίστως, όμως, ήταν οι προπαρασκευαστικές κινήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών για τον στρατιωτικό και εξοπλιστικό ανταγωνισμό με τη Σοβιετική Ένωση, που μόλις τότε εκκινούσε. Αυτό, άλλωστε, καταδείκνυε η ερευνητική μεθοδολογία του σημαντικότερου government contractor, η **RAND Corporation**, που θα αναλυθεί περαιτέρω λίγο παρακάτω. Στο πλαίσιο αυτό, η αμερικανική κυβέρνηση έδειξε διάθεση να εκμεταλλευτεί τους καλύτερους ειδικούς της άμυνας και της ασφάλειας που ανήκαν στο επιστημονικό δυναμικό της χώρας.⁷³

Με έδρα τη Santa Monica της California, η RAND Corporation (από τα αρχικά των λέξεων Research and Development) είναι το πρότυπο think tank της γενιάς των government contractors. Ξεκίνησε στα τέλη του 1945 ως project (“Project RAND”) μεταξύ της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας και μιας εταιρείας κατασκευής αεροσκαφών, της Douglas Aircraft Company. Ο αρχικός προϋπολογισμός άγγιζε τα 10 εκατομμύρια δολάρια, τα οποία προορίζονταν για έρευνα πάνω στον διηπειρωτικό πόλεμο και τα μελλοντικά οπλικά συστήματα. Όμως, όπως περιγράφει και ο Abelson, τα αμέσως επόμενα χρόνια οι σχέσεις της εταιρείας με την πολεμική αεροπορία διαταράχθηκαν. Η αμερικανική κυβέρνηση, διακρίνοντας τα οφέλη που συνεπαγόταν η ανεξάρτητη, επιστημονική ανάλυση στην αυγή της πυρηνικής εποχής, απέσπασε το Project RAND από τη Douglas και σύστησε τη RAND Corporation το Μάιο του 1948. Σύμφωνα με τον καταστατικό της χάρτη, η RAND δημιουργήθηκε «για να προάγει επιστημονικούς, εκπαιδευτικούς και φιλανθρωπικούς σκοπούς, με στόχο τη γενική ευημερία και ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής».⁷⁴ Ουσιαστικά, κατά τα πρώτα χρόνια, οι διακεκριμένοι επιστήμονες του ινστιτούτου – μεταξύ των οποίων οι Bernard Brodie και Herman Kahn- προσέφεραν αναλύσεις προσανατολισμένες, κατά κύριο λόγο, στην εσωτερική ασφάλεια και στην προστασία των Η.Π.Α. από πιθανή μελλοντική επίθεση. Επικεντρώθηκαν, δηλαδή, σε αμιγώς στρατιωτικά θέματα.⁷⁵

Η RAND, εκτός από κύριος εισηγητής της νέας γενιάς των think tanks, είχε σημαντική συμβολή την ανάπτυξη νέων μεθόδων ανάλυσης. Ο Smith μας πληροφορεί, ότι, παρά την αποδοχή που απολάμβαναν παλαιότερα ερευνητικά

⁷² Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

⁷³ Abella, Alex, *Soldiers of Reason: The RAND Corporation and the Rise of the American Empire*, Harcourt Inc., 2008

⁷⁴ Official RAND Corporation website, www.rand.org/about/history.html

⁷⁵ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

πρότυπα, όπως η θεσμική ανάλυση, η στατιστική μελέτη κ.ά., αναπτύχθηκαν νέες, εξόχως ελπιδοφόρες, τεχνικές ανάλυσης. Έτσι, ορθολογικές μέθοδοι, όπως η ανάλυση κόστους-οφέλους, οι τεχνικές γραμμικού προγραμματισμού και η θεωρία παιγνίων έγιναν χρήσιμα εργαλεία στα χέρια ικανότατων ερευνητών. Η ανάλυση συστημάτων, που υιοθετήθηκε από τη RAND, αποτελούσε προϊόν διανόησης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αναμφίβολα, στη μεθοδολογική αυτή μεταστροφή, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αυξημένη πολυπλοκότητα των υπό διερεύνηση θεμάτων. Άλλωστε, η ουσία της ανάλυσης συστημάτων έγκειται στην ορθή αξιολόγηση όλων των παραμέτρων ενός προβλήματος, ώστε, έπειτα, να γίνει η σωστή επιλογή του πολιτικού μέσου για την αντιμετώπισή του. Κατά μία έννοια, λοιπόν, το έργο του contract συμβούλου ήταν να εξειδικεύσει και να κωδικοποιήσει τις τεχνικές διαδικασίες που θα οδηγούσαν στο (προκαθορισμένο από τον πελάτη) αποτέλεσμα. Η ανέλιξη της RAND, μέσα στη δεκαετία του '50, σε κορυφαίο ερευνητικό κέντρο πυρηνικής στρατηγικής στις Η.Π.Α., την κατέστησε πόλο έλξης για αρκετούς ακόμα σημαντικούς επιστήμονες, όπως ο William Kaufmann, ο Thomas Schelling και ο Albert Wohlstetter. Εξ άλλου, μια από τις κορυφαίες μορφές του Manhattan Project (του αμερικανικού πυρηνικού προγράμματος), ο John von Neumann, διετέλεσε, για μια περίοδο, σύμβουλος της RAND.⁷⁶

Ωστόσο, από την ίδρυση της RAND μέχρι και σήμερα, δε λείπει η σφοδρή κριτική εναντίον της. Ιδίως κατά την ταραχώδη δεκαετία του '50, κατακρίθηκε ποικιλοτρόπως η παρατηρούμενη βαθιά επιρροή (έως και έλεγχος) των στρατιωτικών παραγόντων στις πολιτικές αποφάσεις. Το ζήτημα αναδείχθηκε από τη γνωστή μελέτη του Wright Mills, *The Power Elite*, η οποία έτυχε, αρχικά, πολύ αρνητικής υποδοχής, ιδίως από τους συντηρητικούς κύκλους. Γράφοντας εν έτει 1956, ο Mills προσέγγισε ιδιαίτερα εύστοχα την άνοδο των αξιωματικών του στρατού και την εμπλοκή τους στην πολιτική και οικονομική ζωή της χώρας. Υποστηρίζει, δε, ότι ο τομέας όπου παρατηρείται η μεγαλύτερη παρεμβατικότητα και επιρροή από το “στρατιωτικό κατεστημένο” (όπως το κατονομάζει), είναι αυτός της εξωτερικής πολιτικής και των διεθνών σχέσεων.⁷⁷ Με αφορμή, λοιπόν, την ισχυρή εξάρτηση του στρατού από τις αναλύσεις της RAND, έχουν διατυπωθεί κατηγορίες που παρουσιάζουν το ινστιτούτο ως αναπόσπαστο τμήμα του λεγόμενου στρατιωτικού-βιομηχανικού συμπλέγματος (military-industrial complex) της χώρας. Στη “διαμόρφωση” του κατηγορητηρίου συνέβαλλε, ασφαλώς, και η ίδια η οργάνωση με τη δράση της: άνθρωποι της RAND, όντας δυσαρεστημένοι με τον πρόεδρο Eisenhower για τους χειρισμούς του ως προς το λεγόμενο “πυρηνικό κενό” μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, διέρρεαν στον John F. Kennedy, κατά την προεκλογική του εκστρατεία, την πληροφορία ότι οι Σοβιετικοί είχαν στο οπλοστάσιό τους περί τους 500 διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους. Η πληροφορία αυτή χρησιμοποιήθηκε από τον Kennedy για την τελική εκλογική του νίκη, με την αντίδραση του απερχόμενου Eisenhower να είναι ασθενική, καθ' ότι δεν ήθελε να αποκαλύψει ευαίσθητα κρατικά δεδομένα. Ωστόσο, είναι γνωστή η προειδοποίησή του σχετικά με

⁷⁶ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

⁷⁷ Mills, C. Wright, *The Power Elite*, Oxford University Press Inc., 1956

το εν λόγω σύμπλεγμα. Ο επακόλουθος διορισμός στελεχών της RAND στο Υπουργείο Άμυνας του Kennedy, απλώς ενίσχυσε την κριτική.

Σήμερα, η RAND απασχολεί περί τους 1700 υπαλλήλους και ο προϋπολογισμός της ανέρχεται περίπου στα 250 εκατομμύρια δολάρια.⁷⁸ Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα έχουν, σε μεγάλο βαθμό, επεκταθεί, περιλαμβάνοντας τους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της ενέργειας, του περιβάλλοντος, της οικονομικής ανάπτυξης, της εγκληματικότητας, της αγοράς εργασίας, της διαχείρισης κρίσεων κ.ά. Αντίστοιχα, έχουν διευρυνθεί και οι πηγές χρηματοδότησης, καθώς, εκτός από το στρατό και την πολεμική αεροπορία, η RAND συνάπτει συμφωνίες με πανεπιστήμια, με το Υπουργείο Υγείας αλλά και άλλες ομοσπονδιακές και τοπικές υπηρεσίες. Από το 1970, δε, έχει ιδρύσει το δικό της ακαδημαϊκό τμήμα, με στόχο να εκπαιδεύσει τους μελλοντικούς αναλυτές της πολιτικής. Εκτός από τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες, η RAND χρηματοδοτείται, μεταξύ άλλων, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από την Παγκόσμια Τράπεζα, από τη Γαλλική Υπηρεσία Ανάπτυξης, καθώς και από το ισραηλινό υπουργείο Εξωτερικών. Τέλος, η RAND παραμένει μέχρι σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα και ισχυρότερα think tanks των Ηνωμένων Πολιτειών.⁷⁹

Η άνοδος των χρηματοδοτούμενων από τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό think tanks (έτερο παράδειγμα το Urban Institute) στα τέλη της δεκαετίας του '40 και στις αρχές του '50, όχι απλώς άλλαξε τις συνισταμένες της πολιτικής κοινότητας, αλλά επιβεβαίωσε την ολοένα και μεγαλύτερη διάθεση της κυβέρνησης να απευθύνεται στους ειδικούς που βρίσκονται έξω από αυτήν. Ωστόσο, αν από την πλευρά της κυβέρνησης υπάρχει απλώς μια συνειδητή επιλογή για τις υπηρεσίες των government contractors, τότε από την πλευρά των think tanks, πρόκειται μάλλον για οικονομική εξάρτηση. Όταν, λοιπόν, αυτή η εξάρτηση είναι παρατεταμένη, τότε, αυτομάτως, εγείρονται ερωτήματα για την αξιοπιστία και την επιστημονική ακεραιότητα των ερευνητικών ινστιτούτων. Κατά συνέπεια, όπως παρατηρεί ο Abelson, αν και, λειτουργικά, τα think tanks της δεύτερης γενιάς επιτελούν έργο παρόμοιο με αυτό της πρώτης, η οικονομική τους εξάρτηση από τις κυβερνητικές χορηγίες και συμβάσεις δημιουργεί, ορθά ή εσφαλμένα, υποψίες πολιτικής χειραγώγησης.⁸⁰

Παρ' ότι οι δεσμοί των government contractors με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση ήταν εξ υπαρχής στενοί και, με το πέρασμα των χρόνων, διαρκώς ενισχύονταν, αυτού του είδους τα think tanks ουδέποτε κατέλαβαν τη κυρίαρχη θέση στην πολιτική κοινότητα κατά τα μεταπολεμικά χρόνια. Αυτό συνέβη, διότι, , από τη δεκαετία του '70 κι έπειτα, ο τομέας των think tanks εμφάνισε νέα "ήθη και έθιμα". Την πολυμορφία των ινστιτούτων πολιτικής έρευνας ήρθε να συμπληρώσει, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, μια μικρή αλλά ιδιαίτερα εκδηλωτική ομάδα think tanks, που, με επιθετική τακτική και βαθιά ιδεολογικά κίνητρα, έκαναν άκρως αισθητή την παρουσία τους.

⁷⁸ Official RAND Corporation website, <http://www.rand.org/about/funding.html>

⁷⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/RAND_Corporation

⁸⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

2.2γ Το τρίτο κύμα: “Advocacy Think Tanks”

Στοιχεία για την αθρόα είσοδο των advocacy think tanks στο πολιτικό προσκήνιο των Η.Π.Α., έχουν, σε αδρές γραμμές, αναφερθεί σε προηγούμενα σημεία της εργασίας. Ωστόσο, αξίζει εδώ να παρατεθούν κάποιες ακόμη παράμετροι του θέματος, που θα φανούν χρήσιμες για την κατανόηση του φαινομένου όπως είναι σήμερα. Πρώτον, η εμφάνιση των think tanks που κινούνταν με ιδεολογικά κριτήρια, αρχής γενομένης από τη δεκαετία του '70, σήμανε την πολιτικοποίηση της επιστημονικής έρευνας. Το πολιτικό περιβάλλον ευνοούσε μια τέτοια στροφή, καθώς στο επίπεδο της κοινωνίας επικρατούσε αναβρασμός και ισχυρά αισθήματα ανασφάλειας –κυρίως λόγω του πολέμου στο Βιετνάμ- ενώ στον κόσμο της διανόησης ήταν σε εξέλιξη μια σκληρή ιδεολογική διαμάχη. Οι περιστάσεις προέκριναν προτεραιότητες, που έδιναν ιδιαίτερο βάρος στη δημόσια προβολή και στην προσέλκυση του ενδιαφέροντος των πολιτικών προσώπων και των media. Σε αυτό το πλαίσιο, η τρίτη γενιά των think tanks εγκαινίασε εντελώς νέες στρατηγικές, που προσομοίαζαν με αυτές των ομάδων πίεσης και των lobby. Για παράδειγμα, η παραγωγή σύντομων και επίκαιρων πολιτικών αναλύσεων εν είδει συμβουλών έγινε η προσφιλέστερη τακτική των think tanks εκείνης της περιόδου. Ήταν, δε, εκ διαμέτρου αντίθετη με τα μακρόπνοα ερευνητικά προγράμματα που εκπονούνταν μέχρι τότε από τα ινστιτούτα πολιτικής. Συνεπώς, στη σχέση μεταξύ think tanks και κυβέρνησης επήλθε βαθύς μετασχηματισμός, που άγγιζε την ουσία της αποστολής τους. Ουσιαστικά, η βιομηχανία των think tanks μετεξελίχθηκε σε πεδίο “αγοραπωλησίας ιδεών” (“marketplace of ideas”).⁸¹

Λίγο νωρίτερα, και ίσως σε απόλυτη σύνδεση με το μετέπειτα φαινόμενο των advocacy think tanks, παρατηρήθηκε η άνοδος του νεοσυντηρητισμού στην αμερικανική πολιτική και ακαδημαϊκή ζωή. Ξεκινώντας ως σφοδροί πολέμιοι της πολιτικής της ύφεσης του Henry Kissinger, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, μια μικρή ομάδα διανοουμένων του Δημοκρατικού κόμματος, κατά κύριο λόγο Αμερικανο-Εβραίοι, διαχωρίστηκαν πολιτικά από το κόμμα, που είχε αρχίσει να υιοθετεί μια αντιπολεμική θέση σε σχέση με το Βιετνάμ. Οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι των νεοσυντηρητικών, όπως ο Albert Wohlstetter, ο Paul Nitze, ο Paul Wolfowitz, ο Richard Perle, ο James Schlesinger, ο καθηγητής Richard Pipes, καθώς και ο γεροϋσιαστής Henry “Scoop” Jackson, έκαναν ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία τους σχεδόν σε όλα τα τρέχοντα πολιτικά ζητήματα, κυρίως, όμως, σε αυτά που σχετίζονταν με την αμερικανική στάση απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Πρώτη τους σημαντική παρέμβαση στα κοινά ήταν η σύσταση της Ομάδας Β (Team B) από μέλη τους, με αίτημα την πρόσβαση στο πρωτογενές υλικό των κρατικών υπηρεσιών των

⁸¹ Ibid

Η.Π.Α. σε σχέση με τη Σοβιετική Ένωση. Καθ' ότι η επίσημη έρευνα της CIA συμβάδιζε με την πολιτική ύφεσης και προέκρινε την “ειρηνική συνύπαρξη” μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, η Ομάδα Β θα κατέθετε τις δικές της εκτιμήσεις ως προς τις δυνατότητες και τα κίνητρα των Σοβιετικών. Η τελική έκθεση της Ομάδας Β υιοθετούσε το χειρότερο δυνατό σενάριο, καθώς παρουσίαζε τη Σοβιετική Ένωση να παραβιάζει την ύφεση, να έχει επεκτατικές βλέψεις, να είναι κάτοχος υπερσύγχρονου οπλοστασίου, και, κατά συνέπεια, να αποτελεί «πραγματικό και άμεσο κίνδυνο». Αυτό απετέλεσε και το κύριο επιχείρημα με το οποίο πολέμησαν την πολιτική της ύφεσης κατά την τετραετία Carter, ενώ προς αυτό το σκοπό χρησιμοποιήθηκε το ιδεολογικό τους όργανο, η Committee on the Present Danger (μετεξελίχθηκε σε PNAC, για το οποίο θα γίνει αναφορά παρακάτω). Παράλληλα, μείζων επιδίωξη των νεοσυντηρητικών ήταν η επαναφορά ενός συντηρητικού πολιτικού στη θέση του προέδρου, κάτι που συνέβη το 1980. Η αυθαιρεσία της έκθεσης της Ομάδας Β αποδείχθηκε αρκετά χρόνια αργότερα, και αφού τα περισσότερα μέλη της είχαν τοποθετηθεί σε υψηλόβαθμες θέσεις της κυβέρνησης Reagan.⁸²

Εξ αρχής, στόχος του κινήματος ήταν να ενσταλάξει στοιχεία από τα νεοσυντηρητικά δόγματα τόσο στην άσκηση της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, όσο και στη δημόσια συζήτηση. Μεγάλο μέρος αυτής της αποστολής πραγματοποιήθηκε χάρη στα advocacy think tanks που ιδρύθηκαν ή μεσουράνησαν κατά τη δεκαετία του '70. Άλλωστε, τα μεγαλύτερα think tanks, που συνέβαλλαν τα μέγιστα στην ιδεολογική πόλωση εκείνης της περιόδου με το σύνθημα “ideas have consequences”, είχαν, ως επί το πλείστον, συντηρητικούς προσανατολισμούς. Όπως θα φανεί, ιδίως κατά τη δεκαετία του '80, η πρόσβαση πολλών από αυτά τα think tanks στους προεδρικούς κύκλους θα τα καταστήσει, εκτός από προνομιακούς συνομιλητές του πολιτικού κατεστημένου, και σημαντικούς παράγοντες στη χάραξη της πολιτικής. Τα σημαντικότερα εξ αυτών είναι τα εξής:

- Το **Heritage Foundation** ιδρύθηκε το 1973 από τους Edwin Feulner και Paul Weyrich με στόχο «τη διατύπωση και προώθηση των συντηρητικών πολιτικών που βασίζονται στις αρχές της ελεύθερης επιχειρηματικότητας, του περιορισμού του κυβερνητικού παρεμβατισμού, των ατομικών ελευθεριών, των παραδοσιακών αμερικανικών αξιών και της ισχυρής εθνικής άμυνας».⁸³ Με τα πρώτα χρόνια της ύπαρξής του να τα περνάει στην αφάνεια, το Heritage εκτοξεύτηκε σε δημοφιλία κατά τη διάρκεια της προεδρίας Reagan, με τον κύκλο του οποίου διατηρούσε στενές σχέσεις. Οι θέσεις του αντανάκλουν τις συντηρητικές απόψεις για μείωση κυβερνητικού ελέγχου στην οικονομία και αποφασιστική στρατιωτική παρουσία των Η.Π.Α.. Με μία ξεκάθαρα επιχειρηματική λογική, ο έως και σήμερα πρόεδρος του ιδρυτικού, E. Feulner, διέκρινε ευθύς εξ αρχής τις βασικές παραμέτρους της “μάχης των ιδεών”, καθώς και τον τρόπο, με τον

⁸² Ευρυβιάδης, Μάριος, “Οι «νεοσυντηρητικοί» των Η.Π.Α. και ο πόλεμος στο Ιράκ” Γεωστρατηγική, Τεύχος 4 (2004)

⁸³ Official Heritage Foundation website, www.heritage.org/about

οποίο το Heritage θα έβγαине κερδισμένο από τον ανταγωνισμό της εποχής. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, θεωρεί ο Abelson, το ινστιτούτο ειδικεύεται, μέχρι και σήμερα, στην παραγωγή εύπεπτων και επίκαιρων πληροφοριών αναφορικά με την εσωτερική και την εξωτερική πολιτική, καθώς και στη διανομή στα μέλη του Κογκρέσου ολιγοσέλιδων φυλλαδίων με την περιγραφή διάφορων επίκαιρων θεμάτων. Με άλλα λόγια, ο Feulner διαπίστωσε, ότι η απλότητα και η άμεση επαφή με τους πολιτικούς εξασφαλίζει πολλαπλάσια οφέλη για ένα think tank συγκριτικά με τις μακροσκελείς επιστημονικές έρευνες και την υπερκομματική στάση, αντίστοιχα, σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Είναι συχνό φαινόμενο, δε, μέλη του ινστιτούτου να καταθέτουν την εξειδικευμένη γνώση τους για κάποιο ζήτημα ενώπιον των επιτροπών του Κογκρέσου. Αυτοί υπήρξαν και οι βασικοί πυλώνες, πάνω στους οποίους θεμελιώθηκε το εξαιρετικά επιτυχημένο ερευνητικό πρόγραμμα του Heritage Foundation. «Στη βιομηχανία των ιδεών, κανείς δεν πουλά όπως εμείς» σύμφωνα με δήλωση του ίδιου του προέδρου του.⁸⁴

Σήμερα, το Heritage συνεχίζει την επιτυχημένη προώθηση των συντηρητικών πεποιθήσεων, διαχειριζόμενο εξαιρετικά το μερίδιο επιρροής που του αναλογεί. Σε αυτό εργάζονται πάνω από 70 μόνιμοι ερευνητές, ενώ απορροφά οικονομικούς πόρους ύψους περίπου 80 εκατομμυρίων δολαρίων ετησίως.⁸⁵

- Με ρίζες που ανάγονται στο μακρινό 1943, το **American Enterprise Institute for Public Policy Research** πέρασε περίπου δύο δεκαετίες σε σχετική ανυποληψία. Αρχικά ονομαζόταν American Enterprise Association, ενώ η πρώτη του αποστολή ήταν να προάγει τα οφέλη της ελεύθερης οικονομίας έναντι των κεϋνσιανών ιδεωδών. Η άνοδος –και η καθιέρωση του σημερινού ονόματος– ήλθε με την προεδρία του συντηρητικού πολιτικού William Baroody Sr., το 1962. Ο Baroody φρόντισε για την ταχεία αναδόμηση του ινστιτούτου, προσελκύοντας στις τάξεις του εξέχουσες επιστημονικές προσωπικότητες, όπως ο Milton Friedman και η Jeanne Kirkpatrick. Με αυτόν τον τρόπο, δημιούργησε ένα, δίχως άλλο, ισχυρό πλαίσιο προώθησης των συντηρητικών πεποιθήσεων που, μέσα σε λίγα μόλις χρόνια, έγινε μία από τις ναυαρχίδες των συντηρητικών think tanks. Παράλληλα, στα πλαίσια του ανταγωνισμού των ιδεών, που, εκείνη την περίοδο, βρισκόταν στο απόγειό του, ο Baroody επιδόθηκε σε ευρύ εκδοτικό έργο, προκειμένου να εξασφαλίσει ότι το μήνυμα του AEI θα διαδοθεί επαρκώς.

Σε πρώτη φάση, η διαδοχή του Baroody Sr από το γιο του στη θέση του προέδρου (1978) δε φάνηκε να συνεπάγεται σοβαρές αλλαγές στο status του ινστιτούτου, ωστόσο, κατά τον συντηρητικό παροξυσμό της δεκαετίας του '80, το AEI κατακρίθηκε από πολλούς συντηρητικούς για στροφή προς περισσότερο κεντρώες θέσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το ινστιτούτο να απολέσει τα ερείσματά που είχε στις τάξεις των συντηρητικών χρηματοδοτών, κι έτσι πολλά κονδύλια να αποσυρθούν. Η δριμεία κριτική

⁸⁴ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁸⁵ Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>

από μέλη του διοικητικού συμβουλίου αλλά και χορηγούς έφερε την εκδίωξη του Baroody Jr και την αντικατάστασή του το 1986 από έναν πρώην αξιωματούχο της κυβέρνησης Reagan, τον Christopher DeMuth.⁸⁶ Στα 22 χρόνια προεδρίας του, ο DeMuth κατάφερε να επαναφέρει το AEI σε επίκαιρη θέση μεταξύ των think tanks της Washington, προσλαμβάνοντας στο ινστιτούτο διάσημους συντηρητικούς ακαδημαϊκούς, όπως ο Richard Perle και ο Frederick Kagan.

Στο AEI απασχολούνται περί τα 185 άτομα, ενώ το ινστιτούτο διαχειρίζεται πόρους ύψους περίπου 25 εκατομμυρίων δολαρίων.⁸⁷ Ακόμη και σήμερα οι στόχοι του American Enterprise Institute είναι τα αναλλοίωτα ιδεώδη «της εξάπλωσης της ελευθερίας, της αύξησης των ατομικών ευκαιριών και της ενίσχυσης της ελεύθερης επιχειρηματικότητας μέσω της ανεξάρτητης σκέψης, της λογικής επιχειρηματολογίας και των υψηλότερων ερευνητικών standards».⁸⁸

Είναι γεγονός, ότι η εποχή που τα advocacy think tanks σχεδόν μονοπωλούσαν το χώρο των ιδεών (δεκαετία '80) έχει παρέλθει προ πολλού. Ταυτόχρονα, το θερμό ιδεολογικό κλίμα εκείνης της περιόδου έχει, κατά γενική ομολογία, ατονήσει κατά πολύ. Ωστόσο, η παρουσία των advocacy think tanks στο αμερικανικό πολιτικό τοπίο δε φαίνεται να έχει ημερομηνία λήξης. Αφ' ενός, αυτό συμβαίνει γιατί οι στρατηγικές που εγκαίνιασαν αυτά τα think tanks –άμεση επαφή με τα πρόσωπα που χαράσσουν την πολιτική, τακτική προβολή στα media κ.ά.- προσδιόρισαν τη μορφή ολόκληρου του κλάδου. Τα συστατικά στοιχεία των στρατηγικών αυτών, μαζί με συγκεκριμένα case studies, θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο. Αφ' ετέρου, τα think tanks της τρίτης γενιάς έχουν εδραιωθεί ακριβώς διότι προσεγγίζουν πιο εύστοχα τις ανάγκες των πολιτικών προσώπων. Με άλλα λόγια, η ευδοκίμηση των advocacy think tanks οφείλεται στη δημοφιλία που απολαμβάνουν στους πολιτικούς κύκλους και που απορρέει από τη μορφή των υπηρεσιών που παρέχουν προς τους πολιτικούς δρώντες. Αν δεν είχαν “πελατεία”, άλλωστε, θα είχαν συρρικνωθεί προ πολλού. Κατά συνέπεια, think tanks με τα χαρακτηριστικά των advocates συνέχισαν να “ξεπηδούν” σε όλη τη χώρα, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα το Project for the New American Century (1997) και το Center for American Progress (2003), το οποίο, άλλωστε, διατηρεί άριστες σχέσεις με την παρούσα κυβέρνηση Obama. Αμφότερα θα εξεταστούν βαθύτερα σε επόμενο κεφάλαιο.

Παρακάτω, παρατίθεται ένας πίνακας που απεικονίζει με λίγα λόγια τις βασικές παραμέτρους της κάθε κατηγορίας think tank:

⁸⁶ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁸⁷ Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>

⁸⁸ Official American Enterprise Institute website, <http://www.aei.org/about>

	Universities without students	Government contractors	Advocacy think tanks
Χρηματοδότηση	Ποικιλία πηγών (ιδρύματα, επιχειρήσεις, άλλες οργανώσεις, ιδιώτες κλπ.)	Κυρίως μέσω κυβερνητικών συμβάσεων	Εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τους ψηφοφόρους
Καθορισμός ερευνητικής ατζέντας	Έγκειται στη διακριτική ευχέρεια των ερευνητών	Εξαρτάται από τις ανάγκες της κυβέρνησης	Προσδιορίζεται με ιδεολογικά κριτήρια
Ιδεολογία	Προσπάθεια για ουδετερότητα και αντικειμενικότητα	Προσπάθεια για ουδετερότητα και αντικειμενικότητα	Φιλελεύθερη/ Συντηρητική

Πίνακας 1.1⁸⁹

Όπως επισημάνθηκε στην αρχή του κεφαλαίου, η κατηγοριοποίηση των think tanks που μόλις παρουσιάστηκε οφείλεται στην προσπάθεια των Weaver και McGann να εντοπίσουν τα αποφασιστικά χρονικά σημεία στην ιστορική τους πορεία και, κατ' επέκταση, να κατανοήσουν τη σημερινή μορφολογία των ινστιτούτων πολιτικής. Στην υπάρχουσα τυπολογία ο Abelson προτείνει την προσθήκη μιας τέταρτης κατηγορίας.

2.2δ “Legacy think tanks”, το αποτύπωμα των προέδρων

Όπως αποκαλύπτει και ο τίτλος, στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται think tanks που δημιουργήθηκαν από πρώην κατόχους του ύπατου αξιώματος, σε μια προσπάθεια να βάλουν το δικό τους αποτύπωμα στο χώρο των ιδεών. Με το σκεπτικό ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, το έργο τους παραμένει ανολοκλήρωτο με το πέρας της θητείας τους, ορισμένοι πρόεδροι προώθησαν το σχηματισμό αυτών των think tanks. Συχνότατα, δε, έδιναν τους δικούς τους προσωπικούς προσανατολισμούς ως προς τους τομείς όπου θα επικεντρωνόταν η έρευνα. Ο Abelson σημειώνει δύο βασικά think tanks για αυτήν την κατηγορία:

- Το 1982, ο πρώην πρόεδρος Jimmy Carter ίδρυσε, από κοινού με τη σύζυγό του το **Carter Center**, το οποίο στόχευε «στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην ανακούφιση από τις άσκοπες κακουχίες της ανθρωπότητας».⁹⁰ Η οργάνωση έχει μια κατ' εξοχήν ανθρωπιστική και ειρηνιστική πλατφόρμα, διεξάγοντας έρευνες για θέματα που εκτείνονται από τη διαχείριση συγκρούσεων έως την αντιμετώπιση των τροπικών ασθενειών. Μάλιστα, το 2002 απονεμήθηκε στον Carter το Νόμπελ Ειρήνης για τη συνεισφορά του «στην εξεύρεση ειρηνικών λύσεων σε καταστάσεις συγκρούσεων, στη διάδοση των δημοκρατικών αξιών και στην προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης», έργο που είχε πραγματοποιηθεί μέσω του κέντρου.⁹¹ Όπως γράφει ο Abelson, η αποστολή του Carter Center αντανακλά του στόχους, τους οποίους ο ιδρυτής του ήταν

⁸⁹ Ahmad, Mahmood & Baloch, Qadar Bakhsh, “Behind the Scene: The Contributions of Think Tanks in U.S. Policy Making”, *The Dialogue Journal*, Qurtuba University of Science & IT, www.qurtuba.edu.pk

⁹⁰ Official Carter Center website, <http://www.cartercenter.org>

⁹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Carter_Center

αδύνατον να υλοποιήσει κατά τη διάρκεια της προεδρίας του.⁹² Στο Carter Center εργάζονται περίπου 175 ερευνητές.

- Στις αρχές του 1994, και τρεις μήνες πριν το θάνατό του, ο Richard Nixon ίδρυσε το **Nixon Center for Peace and Freedom** με στόχο να «συνδυάσει το σκληρό πραγματισμό με τις παραδοσιακές αμερικανικές αρχές». Εξ αρχής, οι ερευνητικοί προσανατολισμοί του κέντρου έτειναν προς την ρεαλιστική οπτική της εξωτερικής πολιτικής. Το 2001 αγόρασε κι έκτοτε εκδίδει το διμηνιαίο περιοδικό εξωτερικής πολιτικής *The National Interest*. Το 2011 μετονομάστηκε σε **Center for the National Interest**. Οι περίπου 12 μόνιμοι ερευνητές απασχολούνται στα 6 μεγάλα προγράμματα του ιδρυτή του, τα οποία αφορούν στους εξής τομείς: Ενεργειακή Ασφάλεια και Κλιματική Αλλαγή, Στρατηγικές Σπουδές, Αμερικανο-ρωσικές Σχέσεις, Μετανάστευση και Σπουδές Εθνικής Ασφάλειας, Κινεζικές Σπουδές και, τέλος, Περιφερειακή Ασφάλεια. Το κέντρο διαχειρίζεται, ετησίως, κονδύλια 1.6 εκατομμυρίων δολαρίων.⁹³

2.3 Το ιδιότυπο νομικό/φορολογικό καθεστώς των think tanks και των χρηματοδοτών τους

Σε πολλά σημεία της παρούσας εργασίας επισημάνθηκε η ζωτικής σημασίας συνεισφορά των χρηματοδοτικών πηγών στην ταχεία εξάπλωση των think tanks. Είναι απολύτως σαφές, ότι, ελλείψει των χρηματικών κονδυλίων που προέρχονταν από τα πανίσχυρα φιλανθρωπικά ιδρύματα, τις μεγάλες επιχειρήσεις και τους διάφορους ιδιώτες, ο τομέας της έρευνας δε θα γνώριζε τη σημερινή πρόοδο στις Η.Π.Α.. Καθώς το μεγαλύτερο μερίδιο ανήκει, αναμφισβήτητα, στα πρώτα (Rockefeller Foundation, Ford Foundation, Carnegie Corporation κ.ά.), σε αυτό το υποκεφάλαιο θα εξεταστεί η νομική υπόσταση, καθώς και το σημερινό καθεστώς στις Η.Π.Α. ως προς τη φορολόγηση αυτών των ιδρυμάτων.

Το ισχύον καθεστώς ανάγεται στο νόμο 501 c(3) του Νομοσχεδίου Φορολογικής Μεταρρύθμισης του 1969 και ορίζει ότι «επιχειρήσεις, καθώς και οποιοδήποτε κοινωφελές ταμείο, αποθεματικό ή ίδρυμα, οργανωμένο και δραστηριοποιούμενο αποκλειστικά για θρησκευτικούς, φιλανθρωπικούς, επιστημονικούς, επιμορφωτικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς...και το οποίο δε χρησιμοποιεί κανένα μέρος των καθαρών εσόδων του προς όφελος κάποιου ιδιώτη μετόχου ή ατόμου, ούτε επιδίδεται σε προπαγανδιστική δράση, ή, με κάποιον άλλο τρόπο, σε προσπάθεια επηρεασμού της νομοθετικής διαδικασίας ή παρέμβασης σε κάποια πολιτική εκστρατεία υπέρ κάποιου υποψηφίου για δημόσιο αξίωμα...απαλλάσσεται από την ομοσπονδιακή φορολογία»⁹⁴ (Internal Revenue Code-στο εξής IRC). Μεταξύ άλλων, ο Νόμος

⁹² Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

⁹³ Ibid

⁹⁴ Official Cornell University Law School, <http://www.law.cornell.edu/uscode>

Φορολογικής Μεταρρύθμισης ορίζει πως τα ιδρύματα οφείλουν να δαπανήσουν τουλάχιστον το 6 τοις εκατό του ετήσιου καθαρού επενδυτικού τους εισοδήματος (το ποσοστό άλλαξε το 1981 σε 5%). Παράλληλα, καθιερώθηκαν, για φορολογικούς λόγους, τρεις διαφορετικοί τύποι ιδρυμάτων, με τα ιδιωτικά φιλανθρωπικά ιδρύματα να εμπίπτουν στην κατηγορία των “χρηματοδοτικών ινστιτούτων που εξαρτώνταν, πρωτίστως, από το επενδυτικό εισόδημα”. Η Joan Roelofs, στο βιβλίο της “Foundations and Public Policy”, σημειώνει ότι ήταν η πρώτη φορά που αναγνωρίστηκε στα ιδρύματα ξεχωριστό νομικό status, καθώς και η πρώτη φορά που προσδιορίστηκαν με σχετική ακρίβεια.⁹⁵

Τα think tanks, ως αποδέκτες κεφαλαίων από τα φιλανθρωπικά ιδρύματα, δεν επιτρέπεται να επιδοθούν σε δραστηριότητες lobbying, προεκλογικής προπαγάνδας ή κομματικής υποστήριξης. Άλλωστε, ο νόμος ορίζει ότι τα ιδρύματα υποχρεούνται να ελέγχουν τον τρόπο χρήσης των οικονομικών κονδυλίων τους. Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, τα think tanks ταιριάζουν απόλυτα στην παραπάνω περιγραφή, καθώς, σύμφωνα με τις καταστατικές τους αρχές, αποτελούν παράγοντες ανεξαρτησίας, αντικειμενικότητας και ακαδημαϊσμού. Επιπρόσθετα, θεωρείται δεδομένος ο υπερκομματικός και μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας της δράσης τους. Ως τέτοια, τουλάχιστον, έχουν καθιερωθεί στην αμερικανική πολιτική συνείδηση.

Ωστόσο, οι προθέσεις και τα κίνητρα των προσώπων πίσω από αυτές τις δωρεές ήταν αντικείμενα καχυποψίας από τα μεταπολεμικά χρόνια. Οι οικονομικές εκροές των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων είχαν μπει στο μικροσκόπιο του Κογκρέσου ήδη από τη δεκαετία του '50. Πριν, ακόμα, συμπεριληφθούν στην φοροαπαλλακτική διάταξη, είχαν διενεργηθεί αρκετές έρευνες σχετικά με αυτά. Μια από τις σημαντικότερες ξεκίνησε το 1961 από το μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων Wright Patman, με στόχο την εξέταση της μεγάλης ισχύος τους, των διάφορων τεχνασμάτων και της διεθνούς δράσης τους. Μια άλλη έρευνα (1969), αυτή τη φορά από τη Γερουσία, επικεντρώθηκε στις αμοιβές που λάμβαναν δικαστές, ομοσπονδιακοί και τοπικοί παράγοντες, καθώς και μέλη του Κογκρέσου για τη συμμετοχή τους σε συνέδρια ή/και ομάδες εργασίας των ιδρυμάτων. Παράλληλα, τέθηκε επί τάπητος το θέμα των “revolving doors” μεταξύ αξιωμάτων στην κυβέρνηση και στα ιδρύματα. Ο νόμος του 1969 δεν έθιξε, σύμφωνα με τη Roelofs, τα παραπάνω ανοιχτά ζητήματα. Αν και στο εξής απαγορεύθηκε στα ιδρύματα «να επιστρατεύουν πειθώ προς μέλη των νομοθετικών σωμάτων ή κυβερνητικούς υπαλλήλους σχετικά με συγκεκριμένα θέματα νομοθετικής φύσεως», μπορούσαν απρόσκοπτα και ατιμώρητα να χρηματοδοτούν ινστιτούτα γενικής επιρροής.⁹⁶

Τις υπόνοιες της Roelofs φαίνεται να συμπεριρίζεται ο Daniel Taylor, αρθρογράφος σε αμερικανικό πολιτικό ιστότοπο, ο οποίος τονίζει τη γιγάντια ισχύ που διαχειρίζονται, στις μέρες μας, τα μεγάλα φιλανθρωπικά ιδρύματα, καθώς και την επίδραση αυτής της ισχύος στην κοινωνία. Μέσω της ίδρυσης think tanks,

⁹⁵ Roelofs, Joan, *Foundations and Public Policy: The Mask of Pluralism*, State University of New York Press, Albany, 2003

⁹⁶ Ibid

υποστηρίζει ο Taylor, αυτές οι οργανώσεις, καλυμμένες από το νόμο και, άρα, απαλλαγμένες από φόρους και λοιπές οικονομικές υποχρεώσεις, προωθούν τη δική τους ατζέντα. Παράλληλα, με την επένδυση σε ερευνητικά ινστιτούτα, τα φιλανθρωπικά ιδρύματα είναι σε θέση να κατευθύνουν την ανάπτυξη της έρευνας σε τομείς της αρεσκείας τους, οι οποίοι θα αποφέρουν περαιτέρω κέρδη στους ιδρυτές τους. Για παράδειγμα, ο John D. Rockefeller κατηγορήθηκε, στις αρχές του αιώνα, ότι “χρηματοδοτούσε” άλλα ιδρύματα που ήταν υπό τον έλεγχό του, κι έπειτα – εκμεταλλευόμενος μια πρώιμη μορφή του σημερινού νόμου- τα ξόδευε σε δραστηριότητες που θα γιγάντωναν έτι περαιτέρω την αυτοκρατορία του.⁹⁷

Συμπερασματικά, πρέπει να επισημανθεί ότι η καχυποψία εναντίον των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων δε θα πρέπει να θεωρείται πλήρως ανυπόστατη. Ενώ η άποψη ότι τα φιλανθρωπικά ιδρύματα είναι φορείς που προάγουν, μεταξύ άλλων, τη γνώση και την έρευνα, η κριτική που δέχονται στηρίζεται σε μια αρκετά στιβαρή επιχειρηματολογία. Τα κυριότερα από αυτά τα επιχειρήματα –ότι, δηλαδή, πολλά think tanks σχηματίζονται για τη φοροαποφυγή των ιδρυμάτων που τα χρηματοδοτούν και ότι προωθούν τα συμφέροντα των ευεργετών τους-, αντανakλά τη δυσπιστία πολλών, ακόμη και ακαδημαϊκών, απέναντι στην υποτιθέμενη ακεραιότητα και ανεξαρτησία που περιβάλλει τον κλάδο των ινστιτούτων πολιτικής.

* * *

Εν κατακλείδει, σε αυτό το κεφάλαιο καταδείχθηκε η πολυμορφία στο χώρο των think tanks στις Η.Π.Α., οι βασικές πτυχές της οποίας εδράζονται στην καταιγιστική αλληλουχία των εγχώριων και διεθνών κοινωνικοπολιτικών συνθηκών του 20^{ου} αιώνα. Δεν είναι τυχαίο, για παράδειγμα, ότι το βαρύ κόστος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, σε συνδυασμό με την εμφάνιση των διάφορων πλούσιων χρηματοδοτών, ευνόησαν τη δημιουργία των πρώτων think tanks στις αρχές του αιώνα, για να ακολουθήσουν αυτά της δεύτερης γενιάς, που υπάκουαν στην ανάγκη της αμερικανικής ηγεσίας για “ψυχροπολεμική εξειδίκευση” και σύνθετη τεχνογνωσία. Εν συνεχεία, πρώτα η άνοδος των νεοσυντηρητικού κινήματος (τέλη '60- αρχές '70) και, κυρίως, ο σκληρός πολιτικοϊδεολογικός ανταγωνισμός της δεκαετίας του '80, ενθάρρυνε μια κατά πολλούς στρεβλή όψη των think tanks, ανοίγοντας το δρόμο στην πολιτική εκπροσώπηση και στις επιθετικές μεθόδους ανταγωνισμού των advocacy think tanks.

Άλλωστε, εκτός από το δημιουργικό αποτέλεσμα της γενικής μεταβλητότητας, στην ευδοκίμηση του φαινομένου συνέβαλε και ένα άλλο στοιχείο, που διακρίνεται από σταθερότητα και συνέπεια. Οι διαχρονικές ιδιαιτερότητες του πολιτικού

⁹⁷ Taylor, Daniel, “Tax Exempt Foundations and Think Tanks: The Process of Invisible Power” Old Thinker News, Δεκέμβριος 2010, <http://www.oldthinkernews.com> (ημερομηνία πρόσβασης 17/09/2012)

συστήματος των Η.Π.Α. (έλλειψη κομματικής πειθαρχίας, σαφής διαχωρισμός εξουσιών, ομοσπονδιακή δομή) διαμόρφωσαν ευνοϊκούς συσχετισμούς εξουσίας για τα think tanks, με δύο διακριτούς τρόπους: Αφ' ενός, αναπτύσσοντας μια πολιτική δομή ολοένα και πιο επιδεκτικής στην παρουσία των ειδικών και των επιστημόνων εντός της. Αφ' ετέρου, δίνοντας άπλετο χώρο δράσης και επιρροής στα think tanks σε εξωθεσμικό επίπεδο, δηλαδή στο χώρο των ιδεών. Τα think tanks έχουν εκμεταλλευτεί στο έπακρο αμφότερες τις ευκαιρίες.

Κεφάλαιο 3

Επιρροή: στρατηγικές, αποδέκτες και συνιστώσες

3.1 Ο ζωτικής σημασίας στόχος των think tanks

Στο σημερινό σύνθετο πολιτικό τοπίο της Αμερικής, τα think tanks, ανεξαρτήτως είδους ή ιδεολογίας, είναι υποχρεωμένα να βρίσκονται σε συνεχή επαγρύπνηση. Οι όροι ανταγωνισμού έχουν διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε η επικράτηση σε αυτό το πεδίο να είναι για την πλειονότητα των think tanks ζήτημα επιβίωσης. Η σύνδεσή τους με τα ανώτερα κλιμάκια εξουσίας αλλά και με τις εσώτερες πολιτικές διεργασίες, που επιτεύχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες, εκτός από σημαντική εισροή ιδεών, εξασφάλισε στα think tanks τη δυνατότητα παρέμβασης υπέρ συγκεκριμένων θέσεων στα διάφορα στάδια της πολιτικής διαδικασίας. Ουσιαστικά, η επιρροή αποτελεί το “νόμισμα” στο “εμπόριο ιδεών” του σύγχρονου πολιτικού σκηνικού των Η.Π.Α., στο οποίο επιδίδονται τόσο τα think tanks όσο και άλλες οργανώσεις με έντονη πολιτική δράση. Συνεπώς, ένα υψηλού επιπέδου ινστιτούτο πολιτικής οφείλει, κατά το κοινώς λεγόμενο, να «παρουσιάζει τις σωστές ιδέες, στους σωστούς ανθρώπους, τη σωστή στιγμή».⁹⁸

Στις κοινωνικές σχέσεις, η επιρροή αφορά σε γενικές γραμμές στη δυνατότητα παραγωγής, μέσω επίκλησης στην αυθεντία, την ηθική ή το συναίσθημα, ενός διανοητικού “προϊόντος”, που οδηγεί στην τροποποίηση, την καθοδήγηση ή τον έλεγχο των άλλων. Αναμφισβήτητα, δε, η έννοια της επιρροής ενέχει σε λανθάνουσα μορφή την έννοια της ισχύος. Αυτός ο ορισμός δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα, καθώς εκ των πραγμάτων η επιτυχία των think tanks βασίζεται στην ικανότητά τους να διαχέουν τις ιδέες τους, ενώ, παράλληλα, το εύρος της επιρροής τους εξαργυρώνεται με τα αντίστοιχα οικονομικά οφέλη, που απολαμβάνουν από τους χρηματοδότες τους. Συνεπώς, η επιρροή των think tanks στις πολιτικές αποφάσεις δε συνιστά, απλώς, ένα “όχημα” δημοσιότητας, αλλά έναν μάλλον ζωτικό στόχο.

Στο μικροσκόπιο αυτού του κεφαλαίου θα μπουν, κυρίως, θέματα που αφορούν στη δράση των think tanks σε σχέση με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής. Όπως κάθε υπερδύναμη που θέλει να διατηρήσει την πρωτοκαθεδρία της, έτσι και η Αμερική, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κι έπειτα, έχει δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση των εξωτερικών της συμφερόντων και στη μελέτη των διεθνών συσχετισμών. Στον τομέα αυτό, είχε αναπτυχθεί εξειδίκευση ήδη από πολύ νωρίς από εξωθεσμικούς παράγοντες στις Ηνωμένες Πολιτείες. Άλλωστε, πολλά από τα think tanks της πρώτης γενιάς (Brookings, Hoover, Council on Foreign Relations κ.ά.) ιδρύθηκαν εξ αφορμής διεθνών γεγονότων, όπως ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, και με σαφή προσανατολισμό στην ανάλυση και αξιολόγηση του διεθνούς περιβάλλοντος. Ως εκ τούτου, οι πρώτες αφορμές για επιρροή των think tanks αφορούσαν, κατά κύριο λόγο, θέματα εξωτερικής πολιτικής.

⁹⁸ Abelson, Donald, “The influence of think tanks: Presenting the Right Ideas, to the Right People, at the Right Time” *LSE Review of Books*, Απρίλιος 2012, www2.lse.ac.uk/home.aspx, (ημερομηνία πρόσβασης 19/09/2012)

Αν και σήμερα παρατηρείται ένας υποτυπώδης διαμοιρασμός των αμερικανικών ινστιτούτων πολιτικής σε διάφορους τομείς εξειδίκευσης, ο σκληρός πυρήνας των think tanks ανάγει την επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής σε πρώτη “επιχειρησιακή” προτεραιότητα. Επίσης, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, σε πολλές περιπτώσεις ακαδημαϊκοί και άλλοι ειδικοί από think tanks εισέρχονται στα κέντρα αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής, αποδεχόμενοι θέσεις μέσα στο Υπουργικό Συμβούλιο ή άλλες επίκαιρες θέσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης με ισχυρή επιρροή. Τα ερωτήματα που θα διερευνηθούν σε αυτό το κεφάλαιο είναι, στο σύνολό τους, συνυφασμένα με την άσκηση επιρροής από τα think tanks. Ποιοι πολιτικοί θεσμοί είναι οι κύριες στοχεύσεις των ινστιτούτων πολιτικών ερευνών στον αγώνα τους για επιρροή; Με ποιες στρατηγικές επιδιώκεται η παρείσφρηση στα πολιτικά δρώμενα; Τι διακυβεύεται από το μεγάλο ή μικρό εύρος της επιρροής; Και, εν τέλει, ποιος τύπος επιρροής μπορεί, ίσως καταχρηστικά, να χαρακτηριστεί αποτελεσματικότερος, με βάση τα εμπειρικά διαθέσιμα στοιχεία; Τα παραπάνω ερωτήματα θα εξεταστούν με πλήρη επίγνωση της ασαφούς έννοιας της επιρροής, καθώς και της πανθομολογούμενης δυσκολίας διατύπωσης ενός περιεκτικού μοντέλου για τη μέτρησή της.

3.2 Οι στρατηγικές των think tanks

Η αναζήτηση των κατάλληλων μεθόδων για την προώθηση των ιδεών τους είναι μια συνεχής και αγωνιώδης δοκιμασία για τα think tanks. Όπως συμβαίνει με οποιαδήποτε επιχείρηση που στοχεύει στη μεγιστοποίηση των κερδών της, έτσι και τα ινστιτούτα πολιτικής επιδιώκουν τη διάνοιξη αυτών των στρατηγικών μονοπατιών, που θα εξασφαλίσουν την εύκολη πρόσβαση τόσο προς τα ισχυρά πολιτικά κλιμάκια, όσο και προς την κοινή γνώμη. Εκ των πραγμάτων, ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο κινούνται, επιβάλλει τη συνεχή επιδίωξη των παραπάνω στόχων ως μέρος ενός διαρκούς αγώνα για τη δημόσια προβολή και, τελικά, την επιβίωση. Άλλωστε, οι διακυβεύσεις είναι πολλές και αλληλοσυνδεόμενες: οι ανοιχτοί πολιτικοί και κοινωνικοί διάυλοι σημαίνουν, ως επί το πλείστον, άνοδο στην κοινωνική υπόληψη, ευρεία διάδοση των επιθυμητών μηνυμάτων και, πιθανόν ακόμη και είσοδο στην πολιτική ιεραρχία. Οπωσδήποτε, δε, όλα τα παραπάνω προσδίδουν το απαραίτητο κύρος και την εμπιστοσύνη που χρειάζονται τα think tanks, ώστε να εξασφαλίσουν την οικονομική τους βιωσιμότητα από τους διάφορους χρηματοδοτικούς παράγοντες.

Παρ’ όλο που τα think tanks στις Η.Π.Α. εμφανίζουν σημαντικές διαφορές ως προς τον τομέα εξειδίκευσης, τους πόρους και τις προτεραιότητες, εντούτοις επιδιώκουν την άσκηση επιρροής μέσω ενός λίγο-πολύ δεδομένου συνόλου στρατηγικών. Για παράδειγμα, ενώ κατά κανόνα τα μεγάλα think tanks (όπως το

Brookings, το Heritage, το AEI ή το Cato Institute) δίνουν περισσότερο βάρος στην προβολή τους στα media, τα μικρότερα αναζητούν την προσέγγιση με παράγοντες-κλειδιά του πολιτικού κόσμου.⁹⁹ Με άλλα λόγια, μπορεί οι προτεραιότητες του εκάστοτε think tank να είναι διαφορετικές, ωστόσο οι διαδρομές της επιρροής είναι γνωστές και δεδομένες.

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην ενδιαφέρουσα κατηγοριοποίηση του Abelson σχετικά με τις στρατηγικές που ακολουθούν, γενικά, τα think tanks προκειμένου να προσελκύσουν το ενδιαφέρον τόσο της δημόσιας σφαίρας, όσο και των ανώτατων πολιτικών κύκλων. Ορθώς, λοιπόν, ο συγγραφέας χωρίζει αυτές τις ενέργειες σε δύο επίπεδα, τη **δημόσια** και την **ιδιωτική** επιρροή.¹⁰⁰

Αν και συχνά τα think tanks περιγράφονται ως επιστημονικά ινστιτούτα πολιτικών μελετών, των οποίων το έργο απαιτεί, εκ φύσεως, μια σχετική αποστασιοποίηση από τα κοινά, το σύγχρονο “εμπόριο ιδεών” στις Η.Π.Α. επιβάλλει την ενεργό συμμετοχή και προβολή τους στη δημόσια αρένα. Ωστόσο, επειδή ο χώρος της ευρύτερης κοινής γνώμης δεν είναι επ’ ουδενί στεγανός και, συχνότατα, συνδέεται άμεσα με τις πολιτικές αποφάσεις, οι στοχεύσεις είναι ποικίλες και τα πιθανά οφέλη των think tanks πολλαπλά. Όπως αναφέρθηκε μόλις παραπάνω, άλλωστε, τα think tanks ρίχνονται ενστικτωδώς σε αυτόν τον σκληρό ανταγωνισμό, καθ’ ότι συντρέχουν λόγοι βιωσιμότητας.

Έτσι, στον αγώνα τους για δημόσια επιρροή, τα think tanks υιοθετούν, στο βαθμό που είναι δυνατόν για το καθένα, τις παρακάτω πρακτικές:

- διοργανώνουν δημόσια fora, σεμινάρια και συνέδρια για συζήτηση των διαφόρων εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών θεμάτων
- ενθαρρύνουν τους ακαδημαϊκούς που έχουν στο δυναμικό τους να δίνουν δημόσιες διαλέξεις και ομιλίες
- καταθέτουν ενώπιον επιτροπών και υποεπιτροπών του Κογκρέσου
- εκδίδουν ευρείας κυκλοφορίας βιβλία, περιοδικά, κείμενα πολιτικής άποψης, καθώς και ενημερωτικά σημειώματα
- δημιουργούν ιστοτόπους στο διαδίκτυο, όπου η πρόσβαση για τους επισκέπτες στις δημοσιεύσεις του ινστιτούτου είναι ελεύθερη
- αποσκοπούν στην πρωτοβουλία του κοινού κατά την ετήσια καμπάνια εξεύρεσης πόρων
- επιδιώκουν τη συχνή προβολή τους από τα media

Η διοργάνωση συνεδρίων και σεμιναρίων συνιστά μία από τις πιο κοινές στρατηγικές των think tanks για να αναπτύξουν τη γνώση της κοινής γνώμης σχετικά με ένα συγκεκριμένο θέμα πολιτικής. Σε αυτά τα fora δίνεται η ευκαιρία σε

⁹⁹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

¹⁰⁰ Ibid

πολιτικούς, δημοσιογράφους, επιχειρηματίες, πανεπιστημιακούς αλλά και άλλους εκπροσώπους του μη κερδοσκοπικού χώρου να έρθουν σε επαφή και να συζητήσουν μπροστά σε ανοιχτό ακροατήριο για θέματα που αφορούν στην επικαιρότητα μιας δεδομένης περιόδου. Ο ρόλος του αμφιτρύονα δίνει στα think tanks την ευκαιρία της επίτευξης ενός τριπλού στόχου αφού μπορούν μέσα από αυτά να αναδείξουν τα πολιτικά θέματα που ευνοούν τους στόχους τους, να ενθαρρύνουν τη διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης μεταξύ ειδικών και αρμοδίων αλλά και να συμβάλουν στη “διαπαιδαγώγηση” της κοινής γνώμης. Εναλλακτικά, τα think tanks μπορεί να συμμετέχουν στη χρηματοδότηση ενημερωτικών συνεδρίων, μαζί με άλλους φορείς.

Η διοργάνωση τέτοιων γεγονότων εντάθηκε, όπως σημειώνει ο Abelson, μετά από τα όσα θλιβερά συνέβησαν την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, οπότε στις συζητήσεις προκρίθηκαν, αναμενόμενα, τα υψίστης σημασίας θέματα εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Υπάρχει πληθώρα σχετικών παραδειγμάτων: το Heritage Foundation εστίασε τις συζητήσεις του στα μέτρα ασφαλείας του Patriot Act και την αξιολόγηση του πορίσματος της Επιτροπής 9/11· το Brookings οργάνωσε συνέδρια σχετικά με τον πόλεμο ενάντια στην τρομοκρατία, αλλά και τη διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής· το Carnegie επικεντρώθηκε στο ζήτημα της προώθησης της δημοκρατίας στη Μέση Ανατολή· τέλος, στις συναντήσεις του CFR εξετάστηκαν επισταμένα τα θέματα της πολιτικής αστάθειας στο Ιράκ αλλά και της πυρηνικής τρομοκρατίας. Εν γένει, παρατηρεί ο Abelson, από τις τρομοκρατικές επιθέσεις και μετά οι ειδικοί των think tanks μοιράστηκαν με ιδιαίτερη προθυμία τις γνώσεις τους με τον πολιτικό κόσμο αλλά και τους πολίτες.

Στα πλαίσια της διεύρυνσης του ακροατηρίου τους, τα think tanks παροτρύνουν συχνά τα μέλη τους να συμμετέχουν δίνοντας διαλέξεις σε πανεπιστήμια, σωματεία και άλλες οργανώσεις. Με αυτόν τον τρόπο, τα άτομα των think tanks (που συνήθως διατηρούν ένα αξιοσέβαστο κοινωνικό προφίλ) λειτουργούν ως “πρεσβευτές” του ιδρυτικού τους, διαδίδοντας το πολιτικό του μήνυμα και τις ιδέες του. Ασφαλώς, τα think tanks εξασφαλίζουν ακόμα περισσότερο κεφάλαιο σε γόητρο όταν συμμετέχουν σε πολιτικές διαδικασίες στα πλαίσια επίσημων καταθέσεων ή ακροάσεων ενώπιον των νομοθετικών επιτροπών. Η εν λόγω ενέργεια μπορεί να πάρει τη μορφή προφορικής παρουσίασης ή υποβολής σύντομου σημειώματος πολιτικής. Η συμβολή των think tanks κατ’ αυτόν τον τρόπο είναι, συχνά, σημείο αναφοράς από τα media, ενώ, αναμφίβολα, προσδίδει εξαργυρώσιμη αξιοπιστία σε ένα ιδρυτούτο.

Πολλά think tanks έχουν αναπτύξει έντονη εκδοτική δραστηριότητα, προκειμένου να εισακουστούν στα επιθυμητά ακροατήρια. Μέσω περιοδικών άποψης, επίκαιρων κειμένων ή βιβλίων στοχεύουν στην προσέλκυση του συνόλου της κοινωνίας. Κάποια σημαντικά παραδείγματα είναι το *Policy Review*, που εκδίδεται από το Hoover Institution (μέχρι το 2001 ανήκε στον συντηρητικό του “συγγενή”, το Heritage Foundation)· το περιοδικό *American Enterprise*, το οποίο πραγματευόταν θέματα δημόσιας πολιτικής και εκδιδόταν από το American Enterprise Institute έως το 2006· αλλά και το *Brookings Review*, που ανήκει στο Brookings Institution. Τέλος, υπάρχουν και πιο εξειδικευμένες εκδόσεις, που συνήθως προορίζονται για το

ακαδημαϊκό κοινό. Μεταξύ αυτών είναι το έγκυρο *Foreign Affairs*, περιοδικό-ορόσημο που εκδίδεται από το Council on Foreign Relations· το *Foreign Policy*, που μέχρι το 2008 ανήκε στο Carnegie Endowment for International Peace· το *Washington Quarterly*, έκδοση του Center for Strategic and International Studies· καθώς και το *Cato Journal*, μία από τις σημαντικότερες εκδοτικές δραστηριότητες του φιλελεύθερου Cato Institute. Τέλος, αρκετά think tanks δημοσιεύουν τακτικά (συνήθως μηνιαίως) σημειώματα, που στοχεύουν στην ενημέρωση του κοινού για τις σημαντικότερες εξελίξεις στο εσωτερικό τους.¹⁰¹

Οι παραπάνω στρατηγικές δημόσιας επιρροής δεν είναι οι μοναδικές ευκαιρίες των think tanks για διείσδυση στα πολιτικά δρώμενα. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, υπάρχουν αρκετές “ιδιωτικές” διαδρομές και δράσεις, οι οποίες, όπως είναι φυσικό, είναι δυσκολότερο να ανιχνευτούν εμπειρικά. Ωστόσο, αφορούν σε γεγονότα ή υπηρεσίες που, συχνά εκ του αποτελέσματος, μαρτυρούν την παρουσία ή την προεργασία των think tanks. Ορισμένες από τις στρατηγικές αυτού του τύπου που έχει ξεχωρίσει ο Abelson είναι οι εξής:

- η αποδοχή υπουργικών, γραφειοκρατικών ή άλλων κυβερνητικών πόστων
- η συμμετοχή σε ομάδες πολιτικής, σε συμβουλευτικές ομάδες του Προέδρου ή σε μεταβατικές ομάδες (ιδίως το τελευταίο θα αναλυθεί εκτενέστερα στη συνέχεια)
- η διατήρηση στενών δεσμών με το Κογκρέσο μέσω της δημιουργίας γραφείων διασύνδεσης
- η πρόσκληση εκλεκτών πολιτικών προσώπων σε κλειστά σεμινάρια, συνέδρια ή εργαστήρια
- η αποδοχή στελεχών της κυβερνητικής γραφειοκρατίας ως περιορισμένου χρόνου συνεργάτες
- η ετοιμασία μελετών και πολιτικών αναλύσεων με αποδέκτες πολιτικούς
- η προσφορά θέσεων εργασίας σε πρώην πολιτικούς (revolving doors)

Ο Abelson δικαιολογημένα σημειώνει, ότι δεν υπάρχουν πιο κατάλληλες συνθήκες άσκησης επιρροής για τους ειδικούς των think tanks, από την κατάληψη κάποιας πολιτικής θέσης. Εξ άλλου, έχει ήδη γίνει αναφορά στην πληθώρα των στελεχών που έκαναν τη μετάβαση από think tanks σε πολιτικά πόστα (θα υπάρξει σχετικός πίνακας στο Παράρτημα). Ένας ενδεχόμενος διορισμός μέλους, εκτός από την περιρρέουσα δημοσιότητα που εξασφαλίζει στο think tank, δίνει την ευκαιρία για περαιτέρω σύσφιγξη των δεσμών με τα πολιτικά κλιμάκια. Αυτό εξηγεί σε ικανοποιητικό βαθμό τη στενή παρακολούθηση εκ μέρους ορισμένων think tanks (όπως π.χ. το Heritage) της κυβερνητικής ζήτησης για κάλυψη των κενών θέσεων που προκύπτουν κατά καιρούς.

¹⁰¹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

Οι βασικότεροι από τους εναλλακτικούς τύπους “εκ των έσω” επιρροής αφορούν στην εκλογική περίοδο. Η συμμετοχή των think tanks τόσο σε προεκλογικές συμβουλευτικές ομάδες, όσο και στις μεταβατικές ομάδες αμέσως μετά τις εκλογές έχουν καταστεί σύνηθες φαινόμενο στις Η.Π.Α.. Αν και οι δύο περιπτώσεις θα αναλυθούν εκτενέστερα στο επόμενο υποκεφάλαιο, αξίζει εδώ να αναφερθούμε σε δύο κρίσιμα σημεία: αφ’ ενός στη σημασία που αποδίδουν οι πολιτικοί στην εμπειρία και την τεχνογνωσία των think tanks και, αφ’ ετέρου, στην καθοριστική συμβολή των τελευταίων στη διαμόρφωση και επικαιροποίηση της πολιτικής πλατφόρμας των υποψηφίων ή των άρτι εκλεγέντων προέδρων.¹⁰²

Στα κλειστά για το κοινό γεγονότα που διοργανώνονται υπό την αιγίδα των think tanks, οι ειδικοί των ινστιτούτων έχουν την ευκαιρία να μοιραστούν τις απόψεις και τις ανησυχίες τους με εκπροσώπους της πολιτικής ελίτ. Ως αντιπροσωπευτικό παράδειγμα, ο Abelson σημειώνει το διήμερο σεμινάριο που διοργάνωσε το Hoover Institute το 1980 με προσκεκλημένους από αμφότερα τα κόμματα, καθώς και μέλη από διάφορες επιτροπές του Κογκρέσου. Όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, σεμινάρια και συνέδρια όπως αυτό του Hoover προάγουν την εποικοδομητική ανταλλαγή ιδεών μεταξύ των ακαδημαϊκών και των πολιτικών, διαδραματίζοντας, σήμερα, κρίσιμο ρόλο στη διαλεκτική σχέση μεταξύ των δύο αυτών χώρων.¹⁰³

Τέλος, οι ανεπίσημες συσκέψεις μεταξύ ανθρώπων των think tanks και σημαντικών πολιτικών παραγόντων δεν θα πρέπει, πλέον, να θεωρείται σπάνιο φαινόμενο. Το αντικείμενο αυτών των συναντήσεων μπορεί να είναι από απλή συζήτηση περί πολιτικής έως η παρουσίαση –από μεριάς think tank- των συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών σε μια δεδομένη περίπτωση. Τα γεγονότα αυτά, δε, λαμβάνουν χώρα πίσω από κλειστές πόρτες, μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας.¹⁰⁴

Έχοντας σκιαγραφήσει τόσο τις γενικές εννοιολογικές αρχές της επιρροής, όσο και την ευρεία γκάμα των εναλλακτικών διαδρομών των think tanks, πρέπει να έχει γίνει πια σαφές, ότι η επιλογή της ενδεδειγμένης στρατηγικής στηρίζεται αποκλειστικά στα εγγενή δομικά και οργανωτικά χαρακτηριστικά του εκάστοτε ινστιτούτου. Σε μια προσπάθεια να κωδικοποιηθούν οι συνιστώσες της πολυπόθητης επιρροής, θα ακολουθήσει η παράθεση των ισχυρότερων πόλων ισχύος (και, συγχρόνως, πόλων έλξης για τα think tanks) στο αμερικανικό πολιτικό γίγνεσθαι. Πρόκειται για τους τέσσερις ισχυρότερους πολιτικούς θεσμούς του συστήματος των Η.Π.Α., υπεύθυνους (άμεσα ή έμμεσα) για το σύνολο της πολιτικής διαδικασίας: από τη σύλληψη και το σχεδιασμό της έως την εφαρμογή και την αξιολόγηση. Αναφορικά με τα think tanks, δε, οι εν λόγω θεσμοί έχουν διττή λειτουργία: είναι ταυτόχρονα **αποδέκτες**, αλλά και **μέσα** για την επίτευξη των στόχων τους. Στο μέτρο που αυτοί οι

¹⁰² Brown, Heath, “Presidential Transitions and Think Tanks”, *The Hill’s Corner Blog*, <http://thehill.com/blogs/congress-blog>, Μάιος 2012 (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

¹⁰³ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

¹⁰⁴ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

δύο ρόλοι συχνά αλληλοεπικαλύπτονται, θα επιχειρηθεί η ανάδειξη της σημασίας τους και των αιτιών για τα οποία προτιμώνται από τη συντριπτική πλειοψηφία των think tanks.

3.3 Οι κύριοι αποδέκτες της επιρροής των think tanks

Η δυσκολία εξεύρεσης ενός ακριβούς ορισμού για τα think tanks στις Η.Π.Α. οφείλεται, όπως επισημάνθηκε ήδη από το πρώτο κεφάλαιο, κυρίως στην πολυμορφία που παρουσιάζει ο κλάδος ως προς τα ιδιαίτερα επιμέρους χαρακτηριστικά του. Μια από τις μεταβλητές που εμφανίζει σημαντική διακύμανση μεταξύ των think tanks αφορά στον προϋπολογισμό τους. Η κατανομή οικονομικών πόρων είναι εξαιρετικά άνιση μεταξύ των ινστιτούτων πολιτικής έρευνας, με αποτέλεσμα κάποια από αυτά (Brookings, Carnegie, Council on Foreign Relations) να ξεχωρίζουν σε μόνιμη βάση, ενώ άλλα να αναζητούν τους καλύτερους διαύλους ή την κατάλληλη περίσταση για να βγουν στην επιφάνεια.

Επιπροσθέτως, ο πλήρης διαχωρισμός και, κυρίως, η διάχυση της εξουσίας στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα ευνοεί ιδιαίτερος τη δράση των think tanks. Κατ' αρχήν, η ύπαρξη πολλών πυλώνων εξουσίας συνεπάγεται, αυτομάτως, μεγάλη ζήτηση για εξειδικευμένη γνώση και, κατά συνέπεια, εξασφαλίζει ευήκοα ώτα για τις πληροφορίες ή τις συμβουλές των think tanks σε κάθε επίπεδο ιεραρχίας. Παράλληλα, όπως υποστηρίζει και ο Abelson, η πεπερασμένη διαθεσιμότητα των οικονομικών πόρων επιτρέπει στα think tanks να προσαρμόσουν τη στρατηγική τους και να προσδιορίσουν με σύνεση το βάθος της εισχώρησής τους στα πολιτικά δρώμενα. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρώτιστη ανάγκη των think tanks –και κυρίως αυτών με χαμηλό προϋπολογισμό που, άλλωστε, συνιστούν την πλειοψηφία- είναι ο εντοπισμός του πεδίου, όπου θα προσπαθήσουν να κάνουν την παρουσία τους αισθητή.¹⁰⁵ Παρακάτω, λοιπόν, ακολουθεί η αναφορά στους τρεις σημαντικότερους αποδέκτες της επιρροής των think tanks στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα, καθώς και το σκεπτικό πίσω από αυτήν την επιλογή:

- Η μορφή του πολιτικού συστήματος στις Η.Π.Α. καθιστά, αναμφίβολα, το **Κογκρέσο** έναν ελκυστικό προορισμό για τα think tanks. Καθώς οι χαλαρές κομματικές δομές ευνοούν την ανεξαρτησία Αντιπροσώπων και Γερουσιαστών, αυτοί έχουν κάθε κίνητρο να προκρίνουν τις ανάγκες των ψηφοφόρων τους ή κάποια οργανωμένα συμφέροντα από τις επιθυμίες του κόμματος όπου ανήκουν. Έτσι, τα μέλη του Κογκρέσου γνωρίζουν ότι η

¹⁰⁵ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

προσέγγισή τους με συγκεκριμένα συμφέροντα ή think tanks δεν είναι ικανή να επιφέρει ρήξη στην όποια συνοχή του κόμματος.

Είναι πολλές οι περιπτώσεις των ινστιτούτων πολιτικής, λοιπόν, που επιδιώκουν την οικοδόμηση στενών σχέσεων με το Καπιτώλιο. Η “στοχοποίηση” των δύο σωμάτων του Κογκρέσου δεν είναι διόλου τυχαία, καθώς διατηρεί μια σειρά από εξουσίες που είναι ιδιαίτερα αξιοποιήσιμες από τα think tanks: ως γνωστόν, στο Κογκρέσο ανήκει η νομοπαρασκευαστική διαδικασία, καθώς και η εξουσία της τελικής έγκρισης του κρατικού προϋπολογισμού. Αποτελεί αρμοδιότητα της Γερουσίας να επιβεβαιώνει τους προεδρικούς διορισμούς, μεταξύ άλλων των πρεσβευτών, των υπουργών, των διοικητών της CIA και του FBI, του συμβούλου εθνικής ασφάλειας και άλλων σημαντικών αξιωματούχων. Επίσης, η Γερουσία έχει την εξουσία επικύρωσης ή απόρριψης διεθνών συνθηκών και ρύθμισης των κανόνων του εμπορίου. Αλλά σημαντικότερη και από την άσκηση αυτών των εξουσιών, σημειώνει ο Abelson, είναι η ικανότητα του Κογκρέσου να ανταποκρίνεται στα κοινωνικά αιτήματα, προβάλλοντας ως ο ιδανικός σύνδεσμος μεταξύ των think tanks και της κοινωνίας των πολιτών. Ιδίως το τελευταίο αυτό στοιχείο είναι που οδηγεί όχι μόνον think tanks, αλλά κάθε είδους κοινωνικές οργανώσεις (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, lobbies κ.ά) στην πόρτα του Καπιτωλίου.

Ασφαλώς, η επικοινωνία μεταξύ Κογκρέσου και ινστιτούτων πολιτικής είναι αμφίδρομη. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, πολλές φορές οι πολιτικοί έχουν απευθυνθεί στην εξειδικευμένη γνώση των ινστιτούτων πολιτικής για ενημέρωση επί επίκαιρων εγχώριων και διεθνών θεμάτων. Παράλληλα, το προσωπικό, καθώς και οι σύμβουλοι των μελών του Κογκρέσου ζητούν συχνά-πυκνά την αρωγή των think tanks, ούτως ώστε να διαμορφώσουν τη στάση τους απέναντι στα προωθούμενα νομοθετήματα. Άλλωστε, στα πλαίσια της ανάγκης για παροχή έγκαιρων και αξιόπιστων πληροφοριών και συμβουλών, ορισμένα think tanks (μεταξύ των οποίων και το Heritage Foundation) έχουν καθιερώσει ειδικά γραφεία διασύνδεσης με το Κογκρέσο, προκειμένου να διευκολυνθεί η παρακολούθηση των διεργασιών εντός του Καπιτωλίου. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές, ότι τα think tanks έχουν πολλαπλά κίνητρα να απλώσουν τη δράση τους τόσο στα μέλη του Κογκρέσου, όσο και στις επιτροπές και υποεπιτροπές του. Ως εκ τούτου, το κύριο νομοθετικό σώμα των Η.Π.Α. θεωρείται ο πρωταρχικός στόχος των think tanks.¹⁰⁶

Τέλος, δεν πρέπει να παραβλεφθεί η ύπαρξη ορισμένων think tanks, που έχουν ιδρυθεί από το ίδιο το Κογκρέσο ως ερευνητικοί του βραχίονες και θεωρούνται αμιγώς ομοσπονδιακές οντότητες. Πρόκειται για το Congressional Research Service, το Government Accountability Office (μέχρι το 2004 General Accounting Office) και το United States Institute of Peace. Ως επί το πλείστον, οι έρευνες αυτών των think tanks προσδιορίζονται από τις επιθυμίες

¹⁰⁶ Ibid

των μελών του Κογκρέσου, με τα οποία έχουν στενότερες επαφές. Μάλιστα, ενώ τα δύο πρώτα προσανατολίζονται στη διερεύνηση ζητημάτων εσωτερικού χαρακτήρα, το USIP προκρίνει στην ατζέντα του διεθνή θέματα. Με ρίζες στο 1984, το USIP επικεντρώνει τις προσπάθειές του στην εκπαίδευση και στην ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών προγραμμάτων για τη διαχείριση κρίσεων, όλα με γνώμονα τη διεθνή ειρήνη.¹⁰⁷ Διοικείται από διακομματικό συμβούλιο, μέλη του οποίου είναι σημαίνοντα πρόσωπα της πολιτικής και ακαδημαϊκής κοινότητας, όπως ο Eric Edelman, πρώην υφυπουργός αρμόδιος για τα θέματα της άμυνας, καθώς και πρώην πρέσβης των Η.Π.Α. στην Τουρκία, ο Richard Solomon, πρώην διευθυντής πολιτικού σχεδιασμού του Υπουργείου Εξωτερικών και ο Stephen Krasner, διακεκριμένος διεθνολόγος και καθηγητής του πανεπιστημίου Stanford.

- Το γεγονός ότι το Κογκρέσο προσφέρει τόσα πολλά πλεονεκτήματα σε επίπεδο προβολής και προώθησης συμφερόντων, δε σημαίνει ότι τα think tank δε “λοξοκοιτάζουν” και προς το Λευκό Οίκο. Άλλωστε, η πολιτική ισχύς στις Η.Π.Α. δεν εξαντλείται στα δύο νομοθετικά σώματα, αλλά συνεχίζεται και στα επίπεδα της εκτελεστικής εξουσίας. Για την ακρίβεια, ο **Πρόεδρος** διατηρεί για λογαριασμό του μια σειρά από δικαιώματα, όπως για παράδειγμα την κάλυψη χιλιάδων θέσεων στην κυβερνητική γραφειοκρατία. Συγκεκριμένα, ο Abelson υπολογίζει ότι στην αρμοδιότητα του Αμερικανού Προέδρου ανήκει ο διορισμός περίπου 10000 ατόμων με εξειδίκευση στην πολιτική, οι οποίοι είναι δυνατόν να προέρχονται από όλους τους κοινωνικούς χώρους –και, φυσικά, από τα ινστιτούτα πολιτικής.¹⁰⁸ Ωστόσο, οι στιγμές του πολιτικού κύκλου που τα think tanks εμφανίζονται δραστήρια όσο ποτέ και που σχετίζονται με το προεδρικό αξίωμα είναι, πρωτίστως, δύο:

- Οι **προεκλογικές εκστρατείες** για την εκλογή Προέδρου διαμορφώνουν άκρως ευνοϊκές συνθήκες για την παρέμβαση των think tanks στο πολιτικό προσκήνιο. Οι υποψήφιοι για την προεδρία, και ιδίως αυτοί που δε διαθέτουν πολλά ψήγματα εμπειρίας σε ομοσπονδιακό επίπεδο, είναι σύνηθες να απευθύνονται στα γνωστικά αποθέματα των think tanks της χώρας. Επιπλέον, η συναναστροφή με τους ειδικούς των ινστιτούτων πολιτικής –μέσω συνεδρίων, σεμιναρίων ή συναντήσεων- δίνει την ευκαιρία στους επίδοξους προέδρους να εμπλουτίσουν τον κοινωνικό κύκλο τους με παράγοντες της ιδιωτικής ή δημόσιας σφαίρας, που ενδεχομένως να του φανούν (οικονομικά) χρήσιμοι στον προεκλογικό τους αγώνα. Άλλωστε, ενδεχόμενη νίκη του υποψήφιου με τον οποίο έχουν οικοδομήσει στενότερες σχέσεις, θα σημάνει πρόσθετα οφέλη για κάποιους από τους ειδικούς που κατοικοεδρεύουν στα think tanks, κάτι που θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω.¹⁰⁹ Ως προς την επίδραση των

¹⁰⁷ Solomon, Richard, “The U.S. Institute of Peace: A Hands-on Approach to Resolving Conflict”, *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002

¹⁰⁸ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

¹⁰⁹ Ahmad, Mahmood & Baloch, Qadar Bakhsh, “Behind the Scene: The Contributions of Think Tanks in U.S. Policy Making”, *The Dialogue Journal*, Qurtuba University of Science & IT, www.qurtuba.edu.pk

think tanks στις προεκλογικές εκστρατείες, ο Abelson έχει ξεχωρίσει δύο περιπτώσεις: Αφ' ενός, η νίκη του **Jimmy Carter** στις προκριματικές και στις προεδρικές εκλογές του 1976 αποδίδεται στις στενές του σχέσεις με ορισμένα από τα ισχυρότερα think tanks της χώρας και, ευρύτερα, με τους ισχυρούς παράγοντες του “eastern establishment”. Όπως υποστηρίζει ο Laurence Shoup στο βιβλίο του *The Carter Presidency and Beyond*, ήδη από το 1970, οπότε εξελέγη κυβερνήτης της Georgia, ο Carter είχε θέσει στόχο το ανώτατο αξίωμα και, ως εκ τούτου, είχε αρχίσει να σφυρηλατεί το δημόσιο προφίλ του. Σε αυτά τα πλαίσια, και με τη συμβουλευτική αρωγή του πρώην Υπουργού Εξωτερικών Dean Rusk, επεδίωξε τη διεύρυνση της πολιτικής του βάσης μέσω γνωριμιών που θα μπορούσαν να τον βοηθήσουν σε αυτό το στόχο. Μία από αυτές τις γνωριμίες ήταν και ο τότε πρόεδρος της Chase Manhattan Bank, David Rockefeller. Ήταν, μάλιστα, τόσο στενές οι επαφές μεταξύ των δύο ανδρών που, όταν το 1973 ο Rockefeller ίδρυε το διεθνές think tank “Τριμερής Επιτροπή” (Trilateral Commission), πρότεινε στον Carter θέση μέλους. Κατά πολλούς, επρόκειτο για μια αμοιβαίως συμφέρουσα κατάσταση καθώς, από τη μία μεριά, η Επιτροπή θα βοηθούσε τον Carter στην εκλογή του ενώ, παράλληλα, θα επωφελείτο τα μέγιστα με την εκλογή ενός από τα μέλη της στο Οβάλ Γραφείο. Αν και ο Zbigniew Brzezinski, ηγετικό στέλεχος της Επιτροπής και αργότερα σύμβουλος εθνικής ασφάλειας του Carter, έχει αρνηθεί ότι παρείχε προεκλογικά συμβουλές επί θεμάτων εσωτερική και εξωτερικής πολιτικής στον Carter, εντούτοις ο Abelson θεωρεί βέβαιο ότι η ιδιότητα μέλους στην Επιτροπή άσκησε ισχυρή επιρροή στον μελλοντικό Αμερικανό Πρόεδρο.¹¹⁰ Τέλος, είναι διαπιστωμένο ότι, στο δρόμο για την εκλογή του, ο Carter αναζήτησε συμβουλές και από δύο ακόμα από τα κορυφαία think tanks της χώρας. Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του '70, ακαδημαϊκοί από το Brookings και το Council on Foreign Relations συμπλήρωσαν το συμβουλευτικό πλαίσιο του Carter, με αποστολή να κατατοπίσουν περαιτέρω τον μετέπειτα πρόεδρο των Η.Π.Α. ως προς θέματα εξωτερικής πολιτικής και οικονομίας. Αν και θα ήταν ατόπημα να υπερθεματιστεί η συμβολή των think tanks στην ανάληψη του ύπατου αξιώματος από τον Carter, διαδραμάτισαν, ωστόσο, έναν από τους κεντρικούς ρόλους κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας.

Η έτερη περίπτωση προεκλογικής δράσης που αναφέρει ο Abelson αφορά στο διάδοχο του Carter, το **Ronald Reagan**. Η ήττα του πρώτου στις εκλογές του 1980 αποδίδεται, πρωτίστως, στη διαχειριστική του ανεπάρκεια σχετικά με το διεθνή ρόλο της Αμερικής –με κυρίαρχα παραδείγματα την κατάληψη της πρεσβείας των Η.Π.Α. στην Τεχεράνη και την ακόλουθη πτώση του Σάχη του Ιράν, την εγκαθίδρυση των Sandinistas στην Νικαράγουα και τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν. Ωστόσο, θεωρεί ο συγγραφέας, ήταν οι στενοί του σύμβουλοι που βοήθησαν τον Reagan να αρθρώσει μια ελκυστική πολιτική ατζέντα συντηρητικής διακυβέρνησης κατά την προεκλογική εκστρατεία του 1980. Ο Ρεπουμπλικανός ηγέτης φρόντισε να συγκεντρώσει γύρω του ένα ισχυρό “brain trust”, αποτελούμενο από τους πιο διακεκριμένους

¹¹⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

συντηρητικούς διανοούμενους της χώρας, κίνηση που προσέδωσε κύρος και αξιοπιστία στην υποψηφιότητά του. Οι περισσότεροι από αυτούς (οι οποίοι ήταν μέλη σε συντηρητικά και μη think tanks, όπως το Hoover Institution, το Heritage Foundation, το American Enterprise Institute κ.ά.) συνέθεσαν προεκλογικά τις “ομάδες εργασίας” (task forces) του Reagan, με στόχο τη συντεταγμένη παροχή συμβουλών στο υποψήφιο πρόεδρο για θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Συντονιστής αυτών των ομάδων ήταν ο στενός συνεργάτης του Reagan, Martin Anderson, ανώτατο στέλεχος του Hoover Institute.¹¹¹ Παράλληλα, έξω από το στενό κύκλο του Reagan, άτομα προερχόμενα από think tanks, lobbies αλλά και διάφορα ιδρύματα διαμόρφωναν μια ισχυρή κοινωνική υποδομή για την υπεράσπιση των συντηρητικών επιχειρημάτων.¹¹² Αξίζει, τέλος, να σημειωθεί, ότι επικεφαλής της προεκλογικής εκστρατείας του Reagan το 1980 και μετέπειτα διευθυντής της CIA την περίοδο 1981-1987 ήταν ο William Casey, συνιδρυτής του συντηρητικού think tank Manhattan Institute for Policy Research, που εδρεύει στη Νέα Υόρκη.¹¹³ Συνοπτικά, ακριβώς όπως και ο προκάτοχός του, ο Reagan δημιούργησε έναν στενό κύκλο ειδικών με στόχο αφ’ ενός τη διεύρυνση της ακαδημαϊκής του βάσης και, αφ’ ετέρου, την ορθή μεθερμηνεία των συντηρητικών του πεποιθήσεων σε ένα σύνολο βιώσιμων πολιτικών. Κατά συνέπεια, η συμβολή των think tanks θεωρείται εκ των βασικών πυλώνων της προεκλογικής στρατηγικής του Reagan, καθώς έδωσε στον Ρεπουμπλικανό υποψήφιο την επιπλέον ώθηση που είχε ανάγκη.

Από την τρέχουσα λίστα δε θα μπορούσε να λείπει και η σημαντική επίδραση που είχε ο περίγυρος διακεκριμένων διανοουμένων πάνω σε έναν άπειρο στα της Washington υποψήφιο πρόεδρο, όπως ήταν ο **George W. Bush**. Σε αντίθεση με τη μακρά καριέρα του πατέρα του σε διάφορα καίρια πόστα της αμερικανικής πολιτικής (μεταξύ των οποίων αυτό του Προέδρου, αλλά και του διευθυντή της CIA), το βιογραφικό του Bush του νεώτερου ήταν φτωχό και η εμπειρία του σχετικά με μείζονα ομοσπονδιακά ζητήματα, όπως η ασφάλεια και η εξωτερική πολιτική, πενιχρή. Ως εκ τούτου, ήδη από το 1999 και μέσα σε ένα μικρό χρονικό διάστημα, δρομολόγησε το σχηματισμό μιας ομάδας ειδικών, που στην πλειονότητά τους προέρχονταν από think tanks της πρωτεύουσας. Με αυτόν τον τρόπο, ο επίδοξος Αμερικανός πρόεδρος επεδίωξε τόσο την εξοικείωσή του με τα μείζονα διεθνή θέματα, όσο και τη διαμόρφωση της δικής του πλατφόρμας εξωτερικής πολιτικής. Ο James Kitfield, σε άρθρο της εποχής στο περιοδικό *National Journal*, προσιδιάζει την προεκλογική

¹¹¹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen’s University Press, 2006

¹¹² Profiles of U.S. Presidents <http://www.presidentprofiles.com/Kennedy-Bush/Ronald-Reagan-Presidential-campaigns.html> (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

¹¹³ Think Tank Watch website <http://thinktank-watch.blogspot.gr/2007/12/manhattan-institute-for-policy-research.html> (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

διαχειριστική προσέγγιση του κυβερνήτη του Texas με αυτήν του Reagan, στο μέτρο που αμφότεροι ανέπτυξαν ένα δίκτυο ειδικών επί παντός επιστητού, από το οποίο αλίσευαν την εξειδικευμένη γνώση που χρειαζόνταν.¹¹⁴

Στην ουσία, ο Bush συγκέντρωσε πάνω από εκατό ειδικούς σε θέματα που άπτονταν της οικονομικής, της αμυντικής και της εξωτερικής πολιτικής. Επικεφαλής στην ομάδα της οικονομίας ήταν ο επισκέπτης καθηγητής του AEI, Lawrence Lindsey. Ωστόσο, ιδιαίτερα εντυπωσιακή ήταν η σύνθεση του “brain trust” της εξωτερικής πολιτικής: στην κορυφή βρισκόταν η Condoleezza Rice, πρώην μέλος επί ρωσικών θεμάτων του National Security Council και την εποχή εκείνη (μέχρι και σήμερα) μέλος του Hoover Institution. Μάλιστα, κατά την οκταετία του Bush η Rice διετέλεσε αρχικά Σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας και, αργότερα, Υπουργός Εξωτερικών. Στην ομάδα, επίσης, ανήκε ο συνάδελφος της Rice στο Hoover, George Schulz· ο τότε διευθυντής της “Επιτροπής για τις Μελλοντικές Άμυνες” του AEI, Richard Perle· καθώς και ο τότε επικεφαλής του CSIS, Robert Zoellick.¹¹⁵ Αυτοί, μαζί με αρκετούς ακόμα ειδικούς, γνωστούς για τις συντηρητικές τους πεποιθήσεις, όπως ο Paul Wolfowitz, ο Dick Cheney, ο Richard Armitage κ.ά. συνιστούσαν τους αυτοαποκαλούμενους “Vulcans”, μια μικρή αλλά συνεκτική, δηλαδή, ομάδα, που αποτελείτο από πρώην υψηλόβαθμους αξιωματούχους με ισχυρές διασυνδέσεις με ένα ή περισσότερα think tanks. Κρίνοντας από τις μετέπειτα αντιδράσεις του Bush στα μείζονα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, αλλά και τον τρόπο στελέχωσης της κυβέρνησής του, φαίνεται ότι το κλειστό σύστημα των Vulcans επηρέασε δραστικά την προεδρική θέση σε μια σειρά θεμάτων.¹¹⁶

- Από τα προλεγόμενα, μπορεί κανείς να συνάγει με ασφάλεια, ότι η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των ομάδων συμφερόντων και των think tanks έχει γίνει ιδιαίτερα δυσδιάκριτη, στο μέτρο που το όριο μεταξύ της ενημέρωσης των πολιτικών και της προώθησης/υπεράσπισης συγκεκριμένων επιλογών παραμένει ασαφές. Ωστόσο, μολονότι τα think tanks πλέον έχουν πάρει αποστάσεις από την πρότυπη αποστολή τους, τις περισσότερες φορές δεν το κάνουν χωρίς αντίκρυσμα. Θα ήταν παράδοξο, άλλωστε, να θυσιάζαν την όποια αξιοπιστία της αποστολής τους (με όσες οικονομικές επιπτώσεις αυτό συνεπάγεται) χωρίς γενναία ανταλλάγματα. Αναμφίβολα, δε, το πολιτικό momentum που προσφέρεται για την επιδίωξη αυτών των αγαθών είναι οι **μεταβατικές περιόδους**. Όπως τονίζει σε άρθρο του ο καθηγητής Heath Brown, το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δύο κυβερνήσεων θεωρείται ολοένα και περισσότερο ως η πιο επιδεκτική σε αλλαγές στιγμή της διακυβέρνησης. Ξεκινώντας τις κατάλληλες διεργασίες πολύ πριν την ημέρα των εκλογών, ένα think tank

¹¹⁴ Kitfield, James, “Periphery Is Out; Russia and China, In”, *National Journal*, 1999

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Mann, James, *The Rise of the Vulcans*, Viking, 2004

έχει τη δυνατότητα να λάβει πλεονεκτική θέση ως προς τη διαμόρφωση των επιμέρους πολιτικών αλλά και να πιέσει για την απορρόφηση των μελών του σε θέσεις ισχύος.¹¹⁷ Εξ άλλου, όπως έχει ήδη φανεί, οι ειδικοί των ινστιτούτων πολιτικής έχουν πολλάκις ανταμειφθεί για τις υπηρεσίες τους με υψηλόβαθμα κυβερνητικά πόστα ή καίριες γραφειοκρατικές θέσεις.

Ο Brown υπερτονίζει το ρόλο των think tanks κατά τις μεταβατικές περιόδους, αποδίδοντας σε αυτά το γενικότερο έλεγχο του μεταβατικού σχεδιασμού. Εκτός από τα προαναφερθέντα παραδείγματα, ο συγγραφέας αναδεικνύει τη δράση του Brookings Institution κατά την προεκλογική εκστρατεία του 1960, όταν το εν λόγω think tank είχε συστρατευθεί τόσο με τον John. F. Kennedy, όσο και με τον R. Nixon (δηλαδή και με τους δύο υποψηφίους). Το ινστιτούτο είχε αναλάβει για λογαριασμό και των δύο την κατάρτιση του αρχικού πλάνου της καινούριας διακυβέρνησης, την ανάδειξη της σημασίας του κάθε πολιτικού πεδίου αλλά και τις κρίσιμες ομοσπονδιακές θέσεις που απαιτούσαν ταχεία κάλυψη. Παράλληλα, πάντως, κατά τη δράση του αυτή το Brookings θεωρείται ότι διαφύλαξε το προφίλ του ως μη ιδεολογικός και ανεξάρτητος πολιτικός δρών.¹¹⁸

Στη συζήτηση για τις “μεταβατικές” παρεμβάσεις των think tanks δεσπόζει, δίχως άλλο, η δραστηριότητα που ανέπτυξε το **Heritage Foundation** την επαύριο της νίκης του Reagan στις εκλογές του 1980. Ήδη από το φθινόπωρο του 1979, όπως μας πληροφορεί ο Abelson, ο πρόεδρος του Heritage, Edwin Feulner, είχε αρχίσει να επεξεργάζεται τους πιθανούς τρόπους, με τους οποίους το ινστιτούτο του, με δεδομένες τις οικονομικές του δυσχέρειες, θα μπορούσε να συμβάλει στη διαδικασία μετάβασης προς μια συντηρητική διακυβέρνηση. Το μεγαλεπήβολο project που έβαλε σε εφαρμογή αποσκοπούσε στο να αποτελέσει τον οδικό χάρτη στην επικείμενη “Συντηρητική Επανάσταση” των Η.Π.Α. αλλά και ένα σχέδιο δράσης για μια ευρύτερη στροφή προς τα δεξιά.¹¹⁹ Το πρόγραμμα κατέληξε στη δημοσίευση του άνω των χιλίων σελίδων *Mandate for Leadership*: τη ναυαρχίδα της συντηρητικής σκέψης, με πάνω από 2000 οδηγίες για θέματα όλου του πολιτικού φάσματος. Στην κατάρτισή του συμμετείχαν πάνω από τριακόσιοι ακαδημαϊκοί, σύμβουλοι, δικηγόροι και πρώην κυβερνητικοί αξιωματούχοι, χωρισμένοι σε είκοσι επιμέρους θεματικές ομάδες. Οι οδηγίες του *Mandate for Leadership* κινούνται στο πνεύμα περιορισμού της κυβέρνησης (μέσω του

¹¹⁷ Brown, Heath, “Presidential Transitions and Think Tanks”, *The Hill's Corner Blog*, <http://thehill.com/blogs/congress-blog>, Μάιος 2012 (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

¹¹⁸ Brown, Heath, “Presidential Transitions and Think Tanks”, *The Hill's Corner Blog*, <http://thehill.com/blogs/congress-blog>, Μάιος 2012 (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

¹¹⁹ Miller, John J., “The Heritage Mandate Government Grows, but a Famous Book Shrinks”, <http://old.nationalreview.com/miller/miller200501200816.asp>, Ιανουάριος 2005 (ημερομηνία πρόσβασης 22/09/2012)

ελέγχου των ομοσπονδιακών δαπανών), ενίσχυσης της εθνικής ασφάλειας αλλά και διοικητικής αναδιάρθρωσης όλων των υπουργείων.¹²⁰

Σύμφωνα με τον Abelson, δεν πρέπει να υπάρχουν πολλές αμφιβολίες για το ότι το *Mandate for Leadership* επηρέασε βαθύτατα την κυβέρνηση Reagan. Πολλοί πολιτικοί παρατηρητές το χαρακτήρισαν ως “τη Βίβλο της διακυβέρνησης Reagan”. Όπως ισχυρίζεται στο βιβλίο του για τα χρόνια που υπηρέτησε δίπλα στο Reagan ο διευθυντής της μεταβατικής ομάδας του, Edwin Meese III, «ο Πρόεδρος έδωσε από ένα αντίτυπο του *Mandate for Leadership* σε όλα τα μέλη του Υπουργικού του Συμβουλίου, με εντολή να το διαβάσουν». Με αρκετές επιφυλάξεις για την αντικειμενικότητα της αναφοράς, στο ίδιο βιβλίο υπάρχει και η εκτίμηση του προέδρου του Heritage Foundation, ο οποίος το 1982 υπολόγιζε ότι μέχρι εκείνη τη χρονιά η κυβέρνηση Reagan είχε υιοθετήσει περί το 60 τοις εκατό των προτάσεων πολιτικής που περιείχονταν στο project του ινστιτούτου.¹²¹

Το *Mandate for Leadership* έχει περάσει στην ιστορία ως μια από τις σημαντικότερες δημοσιεύσεις που προήλθαν από think tanks, καθώς κατόρθωσε να φέρει τις συντηρητικές ιδέες στο κέντρο της προσοχής σε πανεθνικό επίπεδο. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εντοπιστεί πριν από αυτό, αλλά και έκτοτε, άλλο πολιτικό κείμενο προερχόμενο από think tank, που να είχε έστω και εφάμιλλη επιτυχία, κρίνοντας από την ενδοκυβερνητική απήχηση του *Mandate for Leadership*. Παράλληλα, το εν λόγω project βοήθησε τα μέγιστα το Heritage να αυξήσει κατακόρυφα την επιρροή του στην πολιτική αλλά και να αποκτήσει την πρωτοκαθεδρία εντός του συντηρητικού μπλοκ.

Αξίζει, τέλος, να γίνει αναφορά και σε ένα αρκετά πρόσφατο παράδειγμα. Μετά την ήττα του Δημοκρατικού κόμματος το 2000, ορισμένοι φιλελεύθεροι διανοούμενοι και ακτιβιστές ένιωθαν να έχουν περάσει στο περιθώριο της επικοινωνιακής αρένας. Ανίχνευσαν, έτσι, την ανάγκη νέων φορέων προώθησης για τις φιλελεύθερες ιδέες. Ένα από τα προϊόντα αυτής της αναζήτησης ήταν το **Center for American Progress**, που ιδρύθηκε το 2003. Λειτουργώντας εν πολλοίς ως εξόριστη κυβέρνηση κατά τα χρόνια κυριαρχίας των Ρεπουμπλικανών, το CAP δεν είχε τόσο μεγάλη συμβολή στην προεκλογική εκστρατεία του Προέδρου Obama, όσο κατά τη μεταβατική περίοδο μεταξύ των δύο κυβερνήσεων. Ο τότε πρόεδρος του ινστιτούτου, John Podesta, πρώην διευθυντής προσωπικού του Προέδρου Clinton, ανέλαβε ηγετικό ρόλο στο μεταβατικό σχεδιασμό ήδη από το καλοκαίρι του 2008. Ταυτόχρονα, οι ειδικοί του CAP, στα πρότυπα του *Mandate for Leadership* του Heritage Foundation,

¹²⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹²¹ Meese III, Edwin, *With Reagan*, Regnery Gateway, 1992

ολοκλήρωσαν ένα περιεκτικό κείμενο προτάσεων διακυβέρνησης, με το όνομα *Change for America*. Οι προτάσεις που περιέχονταν στο *Change for America* αναφέρονται στη διάρθρωση της εκτελεστικής εξουσίας, σε εσωτερικά θέματα, στην οικονομική πολιτική, καθώς και σε θέματα εθνικής ασφάλειας. Όπως αναμενόταν, πολλοί από τους συγγραφείς που συνεισέφεραν στο *Change for America* επιλέχθηκαν για τη συγκρότηση των διάφορων μεταβατικών ομάδων, ενώ ορισμένοι από αυτούς διορίστηκαν σε θέσεις της εκτελεστικής εξουσίας ή άλλα ομοσπονδιακά πόστα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το CAP είδε, τελικά, πολλές από τις ιδέες του να υλοποιούνται από την κυβέρνηση Obama, όπως για παράδειγμα η δημιουργία μιας υπηρεσίας κοινωνικής επιχειρηματικότητας.¹²²

Έχει γίνει, πλέον συνείδηση στο πολιτικό γίγνεσθαι, ότι το μεταβατικό διάστημα που ακολουθεί τις εκλογές είναι μια πολύτιμη ευκαιρία για άσκηση επιρροής από όλων των ειδών τις ομάδες πίεσης. Μεταξύ αυτών, τα think tanks, με όπλα την εμπειρία, την εξειδικευμένη στρατηγική και την τεχνογνωσία, βρίσκονται σε σαφώς πλεονεκτικότερη θέση απέναντι στους επόμενους ενοίκους του Λευκού Οίκου. Ωστόσο, ως απόρροια των προηγούμενων παραδειγμάτων, μπορεί για ακόμα μία φορά να επισημανθεί η σημαντική μεταστροφή στα ήθη και τα έθιμα των think tanks που συντελέστηκε συν τω χρόνω. Εξ άλλου, μια από τις βασικές ενδείξεις της βαθιάς εισχώρησης των σημερινών think tanks στις πολιτικές διαδικασίες είναι η δραστηριότητα που αναπτύσσουν κατά την περίοδο των εκλογών.¹²³ Μάλιστα, όπως παρατηρεί ο Brown, «οι όποιες ομοσπονδιακές ρυθμίσεις για τη δράση των think tanks, είτε απορρέουν από την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εκλογών είτε από το IRS, κατά την προεκλογική και μετεκλογική-μεταβατική περίοδο παραμένουν, ως επί το πλείστον, σιωπηλές». Συγκρίνοντας, λοιπόν, κανείς τη στάση του Brookings το 1960 με αυτήν του Heritage και του CAP το 1980 και 2008 αντίστοιχα, θα διαγνώσει τις κοσμογονικές αλλαγές που έχει υποστεί ο κλάδος των think tanks στο σύνολό του, καθώς φαίνεται να έχει διατρέξει (ανεπιστρεπτί;) ολόκληρο τον άξονα που συνδέει την αντικειμενικότητα με την πολιτικοποίηση.

- Ένας τρίτος πόλος έλξης για τα think tanks είναι τα **κοινωνικά media**. Ήδη από το 1956, ο Wright Mills αναδείκνυε την αυξανόμενη σημασία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο βιβλίο του *The Power Elite*. Εκτός από το στρατιωτικό κατεστημένο και τον ισχυρό επιχειρηματικό παράγοντα, ο συγγραφέας κατέτασσε και τον κόσμο των κοινωνικών μέσων στη λίστα των ταχύτατα αναπτυσσόμενων τομέων της κοινωνίας, που είναι σε θέση να

¹²² Brown, Heath, "Presidential Transitions and Think Tanks", *The Hill's Corner Blog*, <http://thehill.com/blogs/congress-blog>, Μάιος 2012 (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

¹²³ Brown, Heath, "Presidential Transitions and Think Tanks", *The Hill's Corner Blog*, <http://thehill.com/blogs/congress-blog>, Μάιος 2012 (ημερομηνία πρόσβασης 21/09/2012)

ασκήσουν πολιτική επιρροή. Ειδικά στις μέρες μας, που η παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας έχει φτάσει σχεδόν σε κάθε γωνιά της οικουμένης, ο κόσμος των κοινωνικών μέσων ανήκει, αναμφισβήτητα, στην ελίτ, καθ' όσον διαθέτει όλα εκείνα τα γνωρίσματα που εξασφαλίζουν την συμπερίληψη στην ανώτατη κοινωνική κατηγορία: την ισχύ, την δημοσιότητα και την επιρροή.¹²⁴ Εξ άλλου, κανείς δε θα μπορούσε να αντικρούσει με επιχειρήματα το γνωμοδιαμορφωτικό ρόλο και, άρα, τη βαθύτατα πολιτική λειτουργία των κάθε είδους media.

Ακριβώς για τους παραπάνω λόγους, η προβολή στα M.M.E. έχει καταστεί μια σημαντική προτεραιότητα για τα think tanks, προκειμένου να προωθήσουν τις ιδέες του ινστιτούτου ή της ερευνητικής οργάνωσης όπου ανήκουν τόσο στο ευρύ κοινό, όσο και στον πολιτικό κόσμο. Ακριβέστερα, η εμφάνιση ή η αναφορά στα κοινωνικά media φαίνεται να υποκαθιστά επιτυχημένα την έλλειψη μιας σταθερής υποστηρικτικής βάσης για τα think tanks στο επίπεδο της κοινωνίας. Ταυτόχρονα, το σύγχρονο πολιτικό και επικοινωνιακό περιβάλλον εξασφαλίζει την απήχηση στα ανώτερα κλιμάκια εξουσίας, δεδομένου ότι η άσκηση πολιτικής επιρροής είναι μέσα στους στόχους (αν όχι ο πρωταρχικός) και των ίδιων των media.¹²⁵ Οι εντατικές προσπάθειες των think tanks μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, μέσω της προβολής τους στα M.M.E, οι ειδικοί των think tanks κατορθώνουν έναν διττό στόχο, που με κανέναν άλλο τρόπο δεν μπορεί να επιτευχθεί στον ίδιο βαθμό αποτελεσματικότητας: αφ' ενός, την γρήγορη και άμεση επικοινωνία τους με τους εκπροσώπους των πόλων εξουσίας και, αφ' ετέρου, τον καθορισμό των όρων της δημόσιας συζήτησης.¹²⁶ Ίσως αυτή η διαπίστωση να εξηγεί, εν μέρει, την ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ των think tanks για το βήμα της δημοσιότητας.

Ποιοι, όμως, είναι οι πιθανοί τρόποι παρέμβασης στα κοινά από τη σκοπιά των media; Ο Abelson σταχυολογεί τους σημαντικότερους και συνηθέστερους εξ αυτών: εμφανίσεις σε πανεθνικής εμβέλειας τηλεοπτικούς σταθμούς (κυρίως σε ειδησεογραφικές εκπομπές), αρθρογραφία ή επιφυλλιδιογραφία σε μεγάλες εφημερίδες, συνεντεύξεις τύπου, συγγραφή βιβλίων αλλά και η σχετική δραστηριότητα των ίδιων των ινστιτούτων, όπως παρουσιάστηκε προηγούμενα (διαδικτυακές αναρτήσεις, έκδοση περιοδικών και κυκλοφορία λοιπού εκπαιδευτικού υλικού). Συνάμα, σημαντικό μερίδιο στο δημόσιο προφίλ του εκάστοτε think tank έχει και η συχνότητα με την οποία αναφέρεται στα διάφορα μέσα από παράγοντες των ίδιων των μέσων όπως, για παράδειγμα, η παραπομπή ενός συντάκτη στην άποψη ενός think tank ή η επίκληση ενός παρουσιαστή ειδήσεων στην “αυθεντία” του.

Παρ' όλο που ο κόσμος των media είναι άκρως πρόθυμος και επιδεκτικός στην παρουσία των ειδικών, θα ήταν ασφαλές να συμπεράνει κανείς, ότι δεν

¹²⁴ Mills, C. Wright, *The Power Elite*, Oxford University Press Inc., 1956

¹²⁵ Rich, Andrew and Weaver, R. Kent, “Think Tanks in the U.S. Media” [*The Harvard International Journal of Press/Politics*](#), Vol.5, No.4, 2000, σελ. 81-103

¹²⁶ Cook, Timothy, *Governing with the News*, University of Chicago Press, 1998

χαίρουν όλα τα think tanks ισοβαρούς προβολής. Τη μερίδα του λέοντος, όπως διαπιστώνουν στη μελέτη τους οι Rich και Weaver, έχουν τα μεγαλύτερα ινστιτούτα, για τους εξής τρεις λόγους: πρώτον, διότι οι ειδικοί που ανήκουν στα think tank της ελίτ αποτελούν συνήθως την εύκολη λύση, στην οποία οι ρεπόρτερ ή οι αρχισυντάκτες θα αποταθούν χωρίς πολλή σκέψη· δεύτερον, διότι το ίδιο το μέγεθος ενός think tank (μεταφρασμένο σε αξιοπιστία, καλή φήμη κ.ά.) είναι δυνατόν να αποτελέσει το κριτήριο επιλογής του συγκεκριμένου ινστιτούτου για έναν παράγοντα των media· τέλος, διότι ορισμένα από τα μεγαλύτερα think tanks έχουν τις οικονομικές δυνατότητες να εκδίδουν οδηγούς για τα media, οι οποίοι στη συνέχεια χρησιμοποιούνται από τους δημοσιογράφους και τους αρχισυντάκτες όταν αναζητούν σχολιασμό των θέσεών τους.¹²⁷

Ο Abelson, στο βιβλίο του *A Capitol Idea*, εντοπίζει τα ινστιτούτα που ξεχωρίζουν στο τομέα της δημόσιας προβολής από τα M.M.E.. Ιδιαίτερη προσήλωση, λοιπόν, στην οικοδόμηση του δημόσιου προφίλ τους έχουν δείξει τρία μεγάλα think tanks της Washington: το συντηρητικό Heritage Foundation, με καθιερωμένο πρόγραμμα δημοσίων σχέσεων, το 2003 αφιέρωσε πάνω από 6 εκατομμύρια δολάρια προς αυτόν το σκοπό· το φιλελεύθερο κεντρώο Brookings Institution την ίδια χρονιά έδωσε περίπου το 3% του προϋπολογισμού του στον τομέα της επικοινωνίας, με ιδιαίτερα προσοδοφόρα αποτελέσματα (πρώτο σε σχετικές λίστες με αναφορές στον ημερήσιο τύπο)· το AEI, με ζωηρή παρουσία στις μεγαλύτερες εφημερίδες και πρωτιά στις τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές συμμετοχές.¹²⁸

Ανεξαρτήτως του μεριδίου προβολής τους στα M.M.E. της χώρας, τα think tanks είναι, στο σύνολό τους, σε θέση να διακρίνουν τον κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζουν δυνητικά οι στενοί με το μιντιακό χώρο. Σύμφωνα με δήλωση του Brian Lee Crowley, ιδρυτή ενός καναδικού ερευνητικού ινστιτούτου, «η εξασφάλιση σταθερής πρόσβασης προς τα media για ένα think tanks μπορεί να αποδειχθεί το ίδιο σημαντική, όσο και οι ίδιες οι ιδέες που προωθεί».¹²⁹

- Πολλοί, τέλος, αναφέρουν την **ομοσπονδιακή γραφειοκρατία** στις Η.Π.Α. ως μία από τις τέσσερις εξουσίες (μετά τη νομοθετική, την εκτελεστική και αυτήν των media). Άλλωστε, ο διαμοιρασμός των εξουσιών είναι πάγιο χαρακτηριστικό του πολιτικού συστήματος, όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω. Με άλλα λόγια, η διαρρύθμιση του πολιτικού οικοδομήματος επιβάλλει αναβαθμισμένο ρόλο για την γραφειοκρατική ιεραρχία, σε σχέση με άλλες

¹²⁷ Rich, Andrew and Weaver, R. Kent, "Think Tanks in the U.S. Media" *The Harvard International Journal of Press/Politics*, Vol.5, No.4, 2000, σελ. 81-103

¹²⁸ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹²⁹ Lee Crowley, Brian, "How can Think Tanks Win Friends and Influence People in the Media?" *Atlantic Institute for Market Studies*, 1999

χώρες με διαφορετική πολιτική διάρθρωση. Ως εκ τούτου, οι διάφορες υπηρεσίες και τμήματα της γραφειοκρατίας στις Η.Π.Α. διαθέτουν πολλές και διόλου ευκαταφρόνητες αρμοδιότητες, όπως η επίβλεψη και η διασφάλιση της εθνικής ασφάλειας, η προστασία του περιβάλλοντος, η επιθεώρηση της βιομηχανίας μεταφορών κ.ά. Κρίσιμες αποφάσεις, άλλωστε, διακυβεύονται και από τις διυπηρεσιακές διεργασίες και ζυμώσεις όπως, για παράδειγμα, οι επαφές μεταξύ των διάφορων τμημάτων του Υπουργείου Εξωτερικών. Όλα τα παραπάνω έχουν εδραιώσει την πεποίθηση στους κύκλους των think tanks ότι, εφ' όσον επιδιώκουν την άσκηση επιρροής στην πολιτική διαδικασία, η οικοδόμηση στενών δεσμών με τις γραφειοκρατικές δομές είναι απαραίτητη. Η στενή παρακολούθηση των εξελίξεων, δε, θεωρείται εκ των ων ουκ άνευ.¹³⁰

* * *

Εν είδει συμπεράσματος, αξίζει να αναφερθεί η μεθοδολογική προσέγγιση του Kingdon αναφορικά με τη διαμόρφωση των πολιτικών επιλογών στις Η.Π.Α.. Οι συγγραφείς, αναγνωρίζοντας την ανομοιομορφία του κλάδου των ερευνητικών ινστιτούτων και τη δυσκολία ταυτοποίησης της επιρροής, προτείνουν το διαχωρισμό του πολιτικού κύκλου σε τρία επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο λαμβάνει χώρα ο εντοπισμός και η διατύπωση ενός προβλήματος, καθώς και ο προσδιορισμός των παραμέτρων εντός των οποίων θα διεξαχθεί η δημόσια συζήτηση (issue articulation). Εδώ, είναι προφανές, ότι ζωτικής σημασίας είναι ο ρόλος των ακαδημαϊκών, των ερευνητών, των Μ.Μ.Ε. και των ιδεών που προωθούνται από τις διάφορες κοινωνικές οργανώσεις. Σε δεύτερη φάση έχουμε το επίπεδο της χάραξης πολιτικής (policy formulation), αλλά και της ανάπτυξης των εναλλακτικών επιλογών, διαδικασίες που αγγίζουν το σκληρό πυρήνα της εξουσίας αλλά, ταυτόχρονα, έχουν φανεί επιδεκτικές σε πάσης φύσεως άσκηση επιρροής. Τρίτον, το επίπεδο της εφαρμογής της πολιτικής (policy implementation) αφορά στην αξιολόγηση της επιλεγείσας πολιτικής, καθώς και στην υποστηρικτική της βάση –δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο επήλθε η πολιτική συναίνεση. Αναμφίβολα, στο στάδιο αυτό είναι κρίσιμος ο ρόλος των πολιτικών υποκειμένων (στην περίπτωση των Η.Π.Α. του Προέδρου, του Κογκρέσου κ.ά.) τα οποία, όμως, πλαισιώνονται συχνά από εξωτερικές πιέσεις και παρεμβολές.¹³¹

Τοιουτοτρόπως διατυπωμένα, τα τρία επίπεδα προσφέρουν άπλετο χώρο δράσης στα think tanks. Είναι, άλλωστε, η φύση του συστήματος τέτοια, όπως φάνηκε και από τις διαπιστώσεις αυτού του κεφαλαίου. Ενώ, όμως, δε θα πρέπει να αποκλείσουμε την τριπλή στόχευση από κανένα μεμονωμένο think tank, η θεσμική ανομοιομορφία του συνολικού κλάδου –και, κυρίως, των οικονομικών δεδομένων– είναι φυσιολογικό να γεννά στις διοικήσεις των ερευνητικών ινστιτούτων τάσεις ιεράρχησης των προτεραιοτήτων τους. Ειδικότερα, δε, όσον αφορά στις επιλογές τους για άσκηση πολιτικής επιρροής. Έτσι, προκύπτουν έντονες αποκλίσεις σχετικά με το

¹³⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹³¹ Kingdon, John, *Agendas, Alternatives and Public Policies*, Longman Classics, 1984

πολιτικό επίπεδο όπου δραστηριοποιείται κάθε think tank, καθ' όσον οι στρατηγικές επιλογές γίνονται στη βάση των δικών του οργανωτικών στοιχείων. Κατά συνέπεια, θα ήταν πιθανόν παραπλανητικό για κάποιον μελετητή να ξεχωρίσει τον “σίγουρο δρόμο” προς την πολιτική επιρροή, δεδομένου ότι εμπειρικά έχει αποδειχθεί δυνητικά αποτελεσματική η καθεμιά από τις προαναφερθείσες “διαδρομές”. Κι όλα αυτά, βέβαια, εν τη απουσία ενός ασφαλούς τρόπου ανίχνευσης, μέτρησης και αξιολόγησης της επιρροής. Οι περιπτωσιολογικές μελέτες που ακολουθούν σκοπεύουν να καταδείξουν δύο μερικώς αντιφατικές τάσεις: αφ' ενός, την αυξημένη δημοφιλία των σημερινών think tanks στις Ηνωμένες Πολιτείες και, αφ' ετέρου, τη σταθερή αβεβαιότητα μεταξύ των μελετητών ως προς το εύρος, το βάθος ή ακόμα και την ύπαρξη της επιρροής τους.

Κεφάλαιο 4

Το προφίλ επιλεγμένων think tanks και δύο case studies

4.1 Λοιπά ερευνητικά ινστιτούτα

Σε αυτό το υποκεφάλαιο, θα αναλυθεί το προφίλ ορισμένων ακόμα ερευνητικών ινστιτούτων, με ισχυρή παρουσία στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Ας σημειωθεί, ότι, αν και τα παρακάτω think tanks δεν εξετάστηκαν διεξοδικά κατά την ανάλυση του 2^{ου} κεφαλαίου, δεν σημαίνει, απαραίτητα, ότι δεν εμπίπτουν σε κανένα από τα προαναφερθέντα “κύματα”. Στο ίδιο πλαίσιο, η απουσία τους από την παραπάνω κατηγοριοποίηση δεν πρέπει επ’ ουδενί να εκληφθεί ως μειωμένη σημασία, προβολή ή παραγωγικότητα.

- Το **Council on Foreign Relations** αποτελεί ένα από τα πρωτοπόρα think tanks και, αναμφίβολα, ένα από τα σημαντικότερα ολόκληρου του κλάδου. Συμμετέχοντας στην πρώτη γενιά των think tanks, το CFR προέβαλε διαχρονικά και με συνέπεια τον ακομμάτιστο και αποϊδεολογικοποιημένο χαρακτήρα του. Σύμφωνα με τη διακηρυγμένη του αποστολή, στόχος του ινστιτούτου είναι «να αποτελέσει πηγή για τα μέλη του, καθώς και για τους κυβερνητικούς αξιωματούχους, τους επιχειρηματίες, τους δημοσιογράφους, τους εκπαιδευτικούς, τους σπουδαστές, τους πολιτικούς και θρησκευτικούς ηγέτες και τους άλλους ενδιαφερόμενους πολίτες, ούτως ώστε να τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα τον κόσμο και τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. και των άλλων χωρών».¹³² Το CFR διατηρεί μέχρι και σήμερα ένα ιδιαίτερα αξιοσέβαστο προφίλ, που πηγάζει από την ποιότητα των ερευνητικών του προϊόντων και κυρίως αυτών που άπτονται της εξωτερικής πολιτικής. Αν και παρουσιάζει εξειδίκευση στα θέματα της διεθνούς ατζέντας, το ερευνητικό ενδιαφέρον του Συμβουλίου εκτείνεται και σε άλλα επίκαιρα ζητήματα, όπως η εσωτερική ασφάλεια, η υγεία, το περιβάλλον, η ενέργεια, η τεχνολογία, τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.ά.

Ξεκινώντας ως μια απλή λέσχη συζητήσεων στην Washington κατά τα τελευταία χρόνια του Α’ Παγκοσμίου Πολέμου, το CFR καθιερώθηκε ως μόνιμο ερευνητικό ινστιτούτο το 1921. Πρώτος, που διετέλεσε πρόεδρος του ινστιτούτου, ήταν ο Elihu Root, πρώην Υπουργός Πολέμου και Εξωτερικών, καθώς και πρώτος πρόεδρος του Carnegie Endowment for International Peace. Με τη νέα του μορφή, το ινστιτούτο άνοιξε τις πόρτες του για να υποδεχθεί τις μεγαλύτερες πολιτικές και επιχειρηματικές προσωπικότητες των Ηνωμένων Πολιτειών, χωρίς να αποκλείονται από τη λίστα των μελών του άτομα από άλλες χώρες. Ο συνωστισμός ανθρώπων με ισχυρή επιρροή προσδίδει μέχρι σήμερα στο CFR, εκτός από την αμιγώς ερευνητική πλευρά, και μια ελιτίστικη διάσταση. Άλλωστε, δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητο το γεγονός ότι πολλά από τα μέλη του Συμβουλίου έχουν βρεθεί ή βρίσκονται ακόμα σε σημαντικά κυβερνητικά ή επιχειρηματικά πόστα. Ωστόσο, σημειώνει ο Abelson, αυτό δεν θα έπρεπε να υποβαθμίζει τη συνεισφορά του think tank στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία.

¹³² Official Council on Foreign Relations website <http://www.cfr.org/about/mission.html>

Πράγματι, το CFR υπήρξε εξ αρχής ιδιαίτερα παραγωγικό. Με συχνότατες δημοσιεύσεις επί διεθνών θεμάτων και σημαντικές παρεμβάσεις στο πολιτικό προσκήνιο το Συμβούλιο έκανε σε πλείστες όσες περιπτώσεις αισθητή την παρουσία του στα ανώτερα κλιμάκια της πολιτικής ελίτ. Η χαρακτηριστικότερη ίσως εξ αυτών ήταν κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (θα αναλυθεί εκτενώς παρακάτω). Πάντως πιθανόν το πολυτιμότερο “όπλο” προς αυτό το στόχο ήταν και παραμένει η κυκλοφορία του κορυφαίου διεθνολογικού περιοδικού της Αμερικής, το *Foreign Affairs*, που ανάγεται στο μακρινό 1922.¹³³ Πρόκειται, ασφαλώς, για το περιοδικό-ναυαρχίδα της αμερικανικής εξωτερική πολιτικής, στο οποίο φιλοξενούνται σε διμηνιαία βάση τα άρθρα κορυφαίων πολιτικών ηγετών και ακαδημαϊκών. Δεν είναι εντελώς άστοχο δε να ειπωθεί ότι τα γραφόμενα στο *Foreign Affairs* αποτυπώνουν, συχνά, τις βραχυπρόθεσμες μελλοντικές αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας. Ένα από τα κλασικότερα παραδείγματα είναι η δημοσίευση του άρθρου “The Sources of Soviet Conduct” το 1947 από το νεαρό τότε διπλωμάτη George Kennan (στο πρωτότυπο υπέγραψε ως “X”), όπου γινόταν λόγος για σοβιετικό επεκτατισμό και, για πρώτη φορά, παρουσιαζόταν μια πρόμη μορφή ανασχετικής στρατηγικής.

Είναι αξιοθαύμαστο το γεγονός, ότι το CFR είναι από τα ελάχιστα think tanks, που νιώθουν την ανάγκη να επαναλαμβάνουν μέχρι και τις μέρες μας τη δέσμευσή τους στην ανεξάρτητη και αντικειμενική έρευνα. Στο μέτρο, μάλιστα, που οι κριτικές απέναντί του στηρίζονται σε χαρακτηρισμούς, που κυμαίνονται από “προμαχώνας του μπολσεβικισμού” έως “θεματοφύλακας της Wall Street”, φαίνεται ότι το ινστιτούτο έχει δείξει διαχρονική ανεκτικότητα στην ελευθερία έκφρασης των απόψεων εντός του.¹³⁴ Εν πολλοίς, η τάση των advocacy think tanks δεν δείχνει να έχει επηρεάσει ουσιαστικά το πνεύμα του Συμβουλίου, όπως αποδεδειγμένα συνέβη με άλλα ερευνητικά ινστιτούτα.

Στον προεδρικό θώκο του CFR βρίσκεται σήμερα ο γνωστός Αμερικανός διπλωμάτης Richard Haass, πρώην διευθυντής Πολιτικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Εξωτερικών (2001-2003), ενώ δική της έδρα κατέχει η πρώην Υπουργός Εξωτερικών, Madeleine Albright. Στο ινστιτούτο εργάζονται πάνω από 70 μόνιμοι, αναπληρωτές ή επισκέπτες ακαδημαϊκοί και υπότροφοι ερευνητές, ενώ τα ετήσια έσοδά του ανέρχονται αγγίζουν τα 60 εκατομμύρια δολάρια.¹³⁵

¹³³ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹³⁴ Schulzinger, Robert, *The Wise Men of Foreign Affairs*, University Presses of California, Columbia and Princeton, 1984

¹³⁵ Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>

- Το **Center for American Progress** (CAP), με έτος ίδρυσης το 2003, είναι ένα μη κομματικό, μη κερδοσκοπικό advocacy think tank, που εργάζεται για να προάγει «τη βελτίωση της ζωής των Αμερικανών μέσω προοδευτικών ιδεών και δράσεων». Αντλώντας έμπνευση από το έργο και τα επιτεύγματα του Teddy Roosevelt και του Martin Luther King, στο στόχαστρο των ερευνητών του ινστιτούτου είναι οι σύγχρονες προκλήσεις των Η.Π.Α. και κυρίως στους τομείς της εθνικής ασφάλειας, της ενέργειας και της οικονομικής ανάπτυξης.¹³⁶

Κατά την εκτίμηση του πρώην αναπληρωτή Υπουργού Υγείας του George W. Bush και νυν μέλους του Hudson Institute, Tevi Troy, η κυριαρχία των συντηρητικών ιδεών στην αρένα της πολιτικής επικοινωνίας μετά τις εκλογές του 2000, εκτός από τη νίκη του Ρεπουμπλικανικού κόμματος, οφειλόταν και στην αθρόα απορρόφηση των φιλελεύθερων διανοουμένων στον παραδοσιακά φιλελεύθερο ακαδημαϊκό χώρο. Ως εκ τούτου, οι συντηρητικές θέσεις είχαν πολλές περισσότερες διαθέσιμες πηγές προέλευσης, δημιουργώντας εύλογα ένα “κενό διανόησης”. Το CAP ήταν μία από τις οργανώσεις, που ιδρύθηκαν αυτήν την περίοδο από φιλελεύθερους διανοουμένους και ακτιβιστές εν είδει προοδευτικού αντίβαρου σε δεξιόστροφα και συντηρητικά think tanks, όπως το AEI και το Heritage Foundation. Σε αυτό το πλαίσιο, το CAP έδωσε και δίνει μέχρι σήμερα ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη και διάδοση ενός ισχυρού προοδευτικού μηνύματος, γεγονός που καθιστά τη δράση του αμιγώς πολιτική. Με δηλώσεις της, μάλιστα, η πρώτη αντιπρόεδρος του ξεκαθάρισε ότι «άλλες οργανώσεις προσπαθούν να είναι αντικειμενικές, εμείς όχι». Μολονότι στη διακήρυξή του “αυτοσυστήνεται” ως ανεξάρτητο και μη κομματικό think tank, ο ουσιαστικός σκοπός του CAP δεν είναι τόσο η παραγωγή νέων ιδεών, όσο η υπεράσπιση των Δημοκρατικών θέσεων και η προώθηση των πολιτικών του κόμματος.¹³⁷

Το CAP διατηρεί στενούς δεσμούς με τη σημερινή κυβέρνηση Obama, από τους οποίους έχει ωφεληθεί ποικιλοτρόπως. Ο πρώην πρόεδρος και ιδρυτής του ινστιτούτου John Podesta, εργάστηκε ως συνδιευθυντής της επιτυχημένης προεκλογικής εκστρατείας του Δημοκρατικού Προέδρου, ενώ αμέσως μετά φρόντισε για την είσοδο πολλών από τα μέλη του ινστιτούτου στην κυβέρνηση. Η σημερινή επικεφαλής του CAP είναι η Neera Tanden, επίσης πρώην υψηλόβαθμη της προεκλογικής εκστρατείας Obama στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής. Το ινστιτούτο απασχολεί περί τα 200 άτομα ως ερευνητές, ενώ το ετήσιο budget αγγίζει τα 37 εκατομμύρια δολάρια.¹³⁸

- Με ρίζες στο 1977, το **Cato Institute** είναι ένα ινστιτούτο πολιτικών ερευνών, που χαρακτηρίζεται από τις ακραιφνείς φιλελεύθερες θέσεις του. Ως στόχος του προσδιορίζεται «η διεύρυνση των παραμέτρων της δημόσιας συζήτησης,

¹³⁶ Official Center for American Progress website <http://www.americanprogress.org/about/mission/>

¹³⁷ Troy, Tevi, “Devaluing the Think Tank”, *National Affairs*, No.10, 2012

¹³⁸ Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>

προκειμένου να συμπεριληφθούν περισσότερες επιλογές, σύμφωνες με τις παραδοσιακές αμερικανικές αρχές της ατομικής ελευθερίας, της περιορισμένης κυβέρνησης, των ελεύθερων αγορών και της ειρήνης». ¹³⁹ Οι ακαδημαϊκοί και οι αναλυτές του Cato διεξάγουν ανεξάρτητη, μη κομματική έρευνα σε μια σειρά πολιτικών ζητημάτων, όπως η εξωτερική πολιτική και ασφάλεια, η διεθνής οικονομία και ανάπτυξη και η κοινωνική ασφάλεια. Παράλληλα, χρησιμοποιούν όλα τα διαθέσιμα μέσα –ιστοσελίδες, blogs, επιφυλλίδες στον ημερήσιο τύπο, εμφανίσεις στην τηλεόραση, σεμινάρια, ομιλίες και βιβλία- προκειμένου να παράσχουν στην κοινή γνώμη όσο το δυνατόν σαφέστερες πολιτικές αναλύσεις. ¹⁴⁰ Στην προσπάθεια αυτή εντάσσεται και η πολυδαίδαλη εκδοτική δραστηριότητα του ινστιτούτου, καθώς σε αυτό ανήκουν πέντε περιοδικές εκδόσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι το *Cato Journal* και το *Regulation*. Στο βιογραφικό του think tank, δε, υπάρχουν πολυάριθμες δημοσιεύσεις βιβλίων.

Οι ακαδημαϊκοί του Cato Institute ήταν άκρως επικριτικοί ως προς τη διακυβέρνηση G. W. Bush και τους χειρισμούς του σε μια σειρά κρίσιμων θεμάτων για την Αμερική, όπως ήταν ο πόλεμος στο Ιράκ, οι κοινωνικές ελευθερίες και η ενεργειακή πολιτική. Αντίθετα, σε άλλες περιπτώσεις - κυρίως εσωτερικών επιλογών - υποστήριζαν το Ρεπουμπλικανικό κόμμα. Κατά την προεκλογική διαμάχη του 2008, υπήρξαν εξ ίσου δηκτικοί απέναντι και στους δύο υποψηφίους, McCain και Obama.

Στα της εξωτερικής πολιτικής, οι ερευνητές του Cato Institute τείνουν να υιοθετούν αντι-επεμβατικές στάσεις, στηριζόμενοι στη θεωρία της συγκρότησης αντίρροπης συμμαχίας και κυρίως τονίζοντας τον κίνδυνο της εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής και της τρομοκρατίας. Αντ' αυτού, θεωρούν δικαιολογημένη τη χρήση στρατιωτικής βίας μόνο στις περιπτώσεις, που απειλείται η εθνική κυριαρχία και ελευθερία των Η.Π.Α.. ¹⁴¹ Με τη σημερινή κυβέρνηση, το Cato έχει εκφράσει διαφωνίες τόσο σχετικά με εξωτερικούς χειρισμούς (κυρίως στο θέμα της Λιβύης), όσο και με τη μεταρρύθμιση στον τομέα της υγείας. ¹⁴²

Από το ερευνητικό προσωπικό του Cato Institute έχουν περάσει σπουδαίοι οικονομολόγοι του 20^{ου} αιώνα, όπως οι τιμημένοι με βραβείο Νόμπελ Milton Friedman, Friedrich Hayek και Thomas Schelling. Σήμερα, το ινστιτούτο απαριθμεί περί τους 100 ερευνητές, ενώ διαχειρίζεται ετησίως ένα ποσό άνω των 23 εκατομμυρίων δολαρίων. ¹⁴³

- Ένα από τα think tanks που διατηρούν στενότερες σχέσεις με την κοινότητα της εξωτερικής πολιτικής της Washington είναι το **Center for Strategic and International Studies** (CSIS). Ιδρύθηκε το 1962 από τον David Abshire,

¹³⁹ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

¹⁴⁰ Official Cato Institute website, <http://www.cato.org/about/>

¹⁴¹ Ibid

¹⁴² http://en.wikipedia.org/wiki/Cato_Institute

¹⁴³ Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>

πρώην Υφυπουργό Εξωτερικών και τον Arleigh Burke, πρώην επιχειρησιακό διοικητή του Πολεμικού Ναυτικού, με στόχο να «πληροφορεί και να διαμορφώνει επιλεκτικά πολιτικές αποφάσεις της κυβέρνησης και του ιδιωτικού τομέα, παρέχοντας μακροπρόθεσμη και συνεκτική σκέψη για μια ευρεία γκάμα πολιτικών ζητημάτων». Στην πραγματικότητα, το CSIS αποτελεί ένα από τα εξέχοντα think tanks στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της εθνικής ασφάλειας.¹⁴⁴

Κατά τη διάρκεια της πενήντάχρονης ιστορίας του, το CSIS έχει δείξει τάσεις ζωηρής παρεμβατικότητας στα πολιτικά δρώμενα, συνήθως μέσω καταθέσεων ενώπιον του Κογκρέσου (με κυρίαρχα παραδείγματα 1966 σχετικά με τις εύθραυστες σινο-σοβιετικές σχέσεις και το 1978 για τη γενοκτονία στην Καμπότζη). Παράλληλα, δημοσιεύει αρκετά βιβλία και περιοδικά, με έκδοση-ορόσημο το *Washington Quarterly*.

Σημερινός πρόεδρος του CSIS είναι το πρώην ανώτατο διοικητικό στέλεχος της Washington, John Hamre, ενώ στη μετοχική του σύνθεση συγκαταλέγονται σημαίνοντα πρόσωπα με πλούσια παρελθούσα πολιτική δράση, όπως ο Henry Kissinger, ο Zbigniew Brzezinski, ο William Cohen και ο Brent Scowcroft. Εξ άλλου, στη λίστα με τους πρώην συνεργάτες του ιδρυτικού βρίσκονται εξ ίσου σημαντικές φιγούρες του πολιτικού και ακαδημαϊκού κόσμου, όπως η Madeleine Albright, ο στρατηγιστής και ιστορικός Edward Luttwak και ο πρώην Πρωθυπουργός και νυν Υπουργός Άμυνας του Ισραήλ Ehud Barak. Στο προσωπικό του CSIS ανήκουν πάνω από 200 ειδικοί ερευνητές, ενώ το Κέντρο έχει ετήσια έσοδα περίπου 40 εκατομμύρια δολάρια, εκ των οποίων σημαντικό ποσοστό (περί το 16% προέρχεται από την κυβέρνηση ή από κυβερνητικές συμβάσεις).¹⁴⁵

- Το **Hudson Institute** ιδρύθηκε το 1961 στη Νέα Υόρκη από τον διάσημο στρατηγιστή Herman Kahn και άλλους συναδέλφους του που είχαν μόλις αποχωρήσει από τη RAND Corporation. Η δεδηλωμένη αποστολή του ιδρυτικού είναι η παραγωγή «μοντέρνων προδιαγραφών έρευνας και ανάλυσης που προωθεί την παγκόσμια ασφάλεια, την ευημερία και την ελευθερία». Οι ερευνητές του Hudson αμφισβητούσαν την τετριμμένη σκέψη και μεθοδολογία και επιχειρούσαν την ερευνητική καινοτομία με το βλέμμα στο μέλλον, μέσω διεπιστημονικών μελετών για την άμυνα, τις διεθνείς σχέσεις, την οικονομία, την τεχνολογία κ.ά.¹⁴⁶ Η διανοητική μετάβαση μετά το θάνατο του Herman Kahn το 1983 ήταν ιδιαίτερα δύσκολη για το ιδρυτικό, καθώς άρχισε να υιοθετεί σε πολλά θέματα πιο συντηρητική στάση, ενώ τα οικονομικά προβλήματα το ανάγκασαν να μεταφέρει την έδρα του στην Indianapolis (1984).¹⁴⁷ Η νέα μετακόμιση στην Washington το 2004

¹⁴⁴ Official Center for Strategic and International Studies website, <http://csis.org/about-us>

¹⁴⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Center_for_Strategic_and_International_Studies

¹⁴⁶ Official Hudson Institute website, <http://www.hudson.org>

¹⁴⁷ Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991

συνέπεσε με την ερευνητική στροφή του Hudson προς τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της εθνικής ασφάλειας.

Επικεφαλής του Hudson, σήμερα, είναι ο Kenneth Weinstein, ειδικός για θέματα διεθνών σχέσεων, δημόσιας πολιτικής, ευρωαμερικανικών σχέσεων και Μέσης Ανατολής. Μεταξύ άλλων επιβλέπει και το ιδιαίτερα δραστήριο τμήμα Δημοσίων Σχέσεων του ινστιτούτου με συνεχείς δημοσιεύσεις, εκδόσεις και τηλεοπτικές εμφανίσεις. Τα ετήσια έσοδα του Hudson, που φτάνουν τα 10 εκατομμύρια δολάρια, προέρχονται κυρίως από επιχειρήσεις, ιδιωτικές δωρεές, καθώς και κυβερνητικά κονδύλια. Το ινστιτούτο απασχολεί πάνω από 70 άτομα ερευνητικό προσωπικό.

- Το **Project for the New American Century** (PNAC) ήταν ένα μικρό και σχετικά φτωχό think tank της Washington με σύντομη (1997-2006), αλλά σημαντική ιστορική πορεία. Στη διακήρυξη των αρχών του νεοσυντηρητικού ινστιτούτου κατακεραυνώνεται η έωλη και επιπόλαιη εξωτερική πολιτική του Προέδρου Clinton, ενώ παράλληλα εκφράζεται ανησυχία για την έλλειψη συνοχής και πρωτοβουλιών στις τάξεις των συντηρητικών. Με την ίδρυση του PNAC, οι ιθύνοντές επιχειρούσαν τη μεταστροφή αυτής της κατάστασης, καλώντας σε συσπείρωση και ομόνοια το σύνολο των συντηρητικών δυνάμεων, με στόχο την παρουσίαση υπεύθυνων και συνεκτικών πολιτικών προτάσεων «για μια παγκόσμια αμερικανική ηγεσία».¹⁴⁸

Ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τις διαπιστώσεις, που εκφράζονται στη διακήρυξη αρχών του PNAC, έχουν οι προσωπικότητες που τη συνυπογράφουν: αν οι Dick Cheney, Paul Wolfowitz και Donald Rumsfeld δεν χρειάζονται ιδιαίτερες συστάσεις, τότε με τη σύμπραξη των Zalmay Khalilzad (μετέπειτα πρέσβης επί Bush σε Αφγανιστάν, Ιράκ και Ο.Η.Ε.), I. Lewis Libby (μετέπειτα σύμβουλο του αντιπροέδρου Cheney), Donald Kagan (κορυφαίος νεοσυντηρητικός ιστορικός), Jeb Bush (νεώτερος αδελφός του George W.), Francis Fukuyama (διακεκριμένος πολιτικός επιστήμονας), Norman Podhoretz (νεοσυντηρητικός δημοσιογράφος) και άλλων, φαίνεται ότι το PNAC συγκέντρωσε την αφρόκρεμα των νεοσυντηρητικών κύκλων, που κυριάρχησαν επί προεδρίας Bush. Επίσης, το ινστιτούτο συνεργάστηκε κατά καιρούς και με άλλους εκπροσώπους αυτού του πολιτικού χώρου, όπως ο John McCain, ο John Bolton, η Jeane Kirkpatrick, ο Robert Zoellick, ο Richard Armitage, ο Richard Allen κ.ά.¹⁴⁹

Σχετικά με το ερευνητικό του έργο, οι προτάσεις πολιτικής, που δημοσίευσε το ινστιτούτο τον Σεπτέμβριο του 2000 με τίτλο *Rebuilding America's Defenses* προκάλεσαν ποικίλα σχόλια, καθώς και συνειρμούς με την εξωτερική πολιτική, που ακολουθούσε ο Ρεπουμπλικανός Πρόεδρος. Πολλοί δημοσιογράφοι και τηλεοπτικοί σχολιαστές, μάλιστα, δε δίσταζαν να

¹⁴⁸ Official Project for the New American Century website, <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>

¹⁴⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Project_for_the_New_American_Century

κατονομάσουν το *Rebuilding America's Defenses* ως τη θεμέλια λίθο του δόγματος Bush περί προληπτικού χτυπήματος¹⁵⁰ (παρακάτω θα αναλυθεί εκτενέστερα)

Σύμφωνα με δηλώσεις του τότε εκτελεστικού του διευθυντή, Gary Schmitt, το τέλος του ινστιτούτου το 2006 ήρθε με φυσικό τρόπο, και αφού προηγουμένως είχε πετύχει το σκοπό της ίδρυσής του.¹⁵¹

4.2 Think Tanks επί τω έργω

Σε αυτό το τελευταίο τμήμα της εργασίας θα παρατεθούν ακόμα δύο κρίσιμες πολιτικές περιστάσεις, όπου συγκεκριμένα think tanks έδειξαν ετοιμότητα και προθυμία να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις, αλλά και σφυρηλατήσουν τη δημόσια συζήτηση.

- Η πρώτη περίπτωση ανάγεται στα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και αφορά στη δράση του **Council on Foreign Relations**. Ο σημαντικότερος μηχανισμός επιρροής του CFR κατά την περίοδο του πολέμου ήταν το μεγάλο ερευνητικό project *War and Peace Studies*, το οποίο έθεσε σε εφαρμογή το ινστιτούτο το 1939 και διήρκεσε μέχρι το 1945. Στην πραγματικότητα, φιλοδοξία του προγράμματος ήταν να παράσχει τις κατευθύνσεις, ώστε να (συν)διαμορφώσει την κατάλληλη εξωτερική πολιτική.¹⁵²

Η έναρξη του WPS αποφασίστηκε μετά από πρόταση του CFR το Σεπτέμβριο του 1939, με σκοπό την ανάπτυξη ιδεών σχετικά με τη φύση των αμερικανικών εθνικών συμφερόντων. Ως εκ τούτου, απώτερος στόχος ήταν η παροχή υποστηρικτικών πληροφοριών στην πολιτική ηγεσία. Όπως γράφει ο Parmar, στο WPS συμμετείχαν τα λαμπρότερα πνεύματα εκείνης της γενιάς, καθώς προσήλκυσε περίπου 100 από τους πιο διακεκριμένους ακαδημαϊκούς, οικονομολόγους, δικηγόρους, τραπεζίτες, βιομήχανους, δημοσιογράφους, αλλά και μελλοντικούς αξιωματούχους. Το ερευνητικό προσωπικό συγκρότησε 4 ομάδες εργασίας, η καθεμία από τις οποίες μελετούσε ένα διακριτό αντικείμενο: Οικονομία και Οικονομικά, Πολιτική, Εξοπλισμοί και Περιφερειακά θέματα. Ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε περίπου στα 300.000 δολάρια και καλύφθηκε εξ ολοκλήρου από το Rockefeller

¹⁵⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹⁵¹ Reynolds, Paul, "The End of the Neo-Con Dream", Official BBC News website, 2006 http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6189793.stm, (ημερομηνία πρόσβασης 26/09/2012)

¹⁵² Parmar, Inderjeet, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs 1939-1945*, Palgrave MacMillan, 2004

Foundation. Το αποτέλεσμα των ιδιαίτερα παραγωγικών προσπαθειών των ερευνητών ήταν 682 μνημόνια και κείμενα, τα οποία διοχετεύτηκαν στα κυβερνητικά κλιμάκια και ιδιαίτερα σε αυτά του State Department.

Τα αποτελέσματα των τεσσάρων ερευνητικών ομάδων παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθ' όσον αποτυπώνουν σε μεγάλο βαθμό τη μεταπολεμική πολιτική των Η.Π.Α.. Ενδεικτικά, η Ομάδα των Εξοπλισμών κατέληξε ότι οι μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος οφείλουν να αφοπλίσουν τις μικρότερες ή εχθρικές δυνάμεις και με αυτόν τον τρόπο να εξασφαλίσουν για τον εαυτό τους όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χώρο για ελιγμούς. Σχετικά με τη διεθνή οργάνωση, η Ομάδα της Πολιτικής κατέληξε σε συναφή συμπεράσματα, με την έννοια ότι προέταξε τον περιορισμό των μικρότερων δυνάμεων σε περιθωριακό ρόλο. Η έρευνα διαπνεόταν από τις διεθνιστικές τάσεις του ινστιτούτου, απορρίπτοντας την έννοια του περιφερειών (regionalism) με το σκεπτικό ότι η Αμερική συνιστούσε παγκόσμια δύναμη. Κατά συνέπεια, μόνον ένα διεθνές σύστημα, που χαρακτηρίζεται από αλληλεξάρτηση και του οποίου ηγείται μία μεγάλη δύναμη όπως οι Η.Π.Α., είναι βιώσιμο.¹⁵³

Στο ίδιο πνεύμα, η Ομάδα Περιφερειακών Θεμάτων τόνιζε τη βλαπτική επίδραση των τοπικών εθνικισμών, υπογραμμίζοντας τη σημασία της παραχώρησης μέρους της κυριαρχίας στη διεθνή οργάνωση. Τέλος, η Ομάδα επί των Οικονομικών προσδιόρισε την περιοχή (Grand Area), την οποία η Αμερική όφειλε να θέσει υπό τον έλεγχό της, αν επιθυμούσε να μην αντιμετωπίσει στο μέλλον την απειλή σκληρών αναδιαρθρώσεων στην οικονομία της. Αυτές οι περιοχές περιελάμβαναν την τότε Βρετανική Αυτοκρατορία, την Άπω Ανατολή και το σύνολο του δυτικού ημισφαιρίου. Ασφαλώς δε στο σχέδιο της Ομάδας Οικονομίας ενέπιπταν και θέματα διεθνούς ασφάλειας. Κατά συνέπεια, η ομάδα τόνιζε την ανάγκη προστασίας της εν λόγω περιοχής από εχθρούς ή αντίπαλους συνασπισμούς.

Ο κυρίαρχος ρόλος των Η.Π.Α. στο μεταπολεμικό παγκόσμιο σύστημα θα εκφραζόταν μέσα από τους κάθε είδους οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς συνασπισμούς. Αυτονόητα, ένας από τους μεγαλύτερους εχθρούς αυτής της πολιτικής ήταν εσωτερικός και ονομαζόταν “απομονωτισμός”. Μόνον μια τέτοια τάση θα μπορούσε να σταθεί εμπόδιο στους παγκόσμιους σχεδιασμούς της υπερδύναμης. Ως εκ τούτου, θα έπρεπε να παταχθεί σε κάθε ευκαιρία.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι κατά τη διάρκεια του WPS, τα στελέχη του CFR και του Υπουργείου Εξωτερικών είχαν στενότερη συνεργασία. Οι αλληπάλλληλες συναντήσεις και διαβουλεύσεις, στα πλαίσια των ομάδων εργασίας, επέτρεπαν στα μέλη του CFR να κινούνται στους διαδρόμους του

¹⁵³ Ibid

State Department με άνεση, που δεν είχε επιτραπεί σε καμία άλλη εξωκυβερνητική ομάδα.

Στο διά ταύτα και μετά από ενδελεχή ανάλυση όλων των προτάσεων πολιτικής του WPS ο Parmar καταλήγει ότι, αν και το ινστιτούτο δεν είχε το μερίδιο επιρροής που διατεινόταν, εντούτοις επηρέασε αποφασιστικά ορισμένες αποφάσεις-κλειδιά της πολιτικής ηγεσίας, όπως η υπαγωγή της Γροιλανδίας στο δόγμα Monroe, η κατάρτιση της Χάρτας του Ατλαντικού και τα συμφωνηθέντα στη συνδιάσκεψη του Bretton Woods. Πρόκειται για περιπτώσεις αποφάσεων, στις οποίες το CFR βρισκόταν στην καρδιά των διαβουλεύσεων. Η σημαντικότερη, όμως, διαπίστωση του συγγραφέα είναι, ότι το WPS και γενικότερα το CFR ήταν πανταχού παρόν στους μεταπολεμικούς σχεδιασμούς, τόσο με άμεση, όσο και με έμμεση επιρροή.¹⁵⁴

Η περίπτωση του CFR αναδεικνύει τη σημασία της αξιοπιστίας που αποπνέει το έργο της ερευνητικής ελίτ, ενώ δικαιώνει τα κίνητρα των think tanks, που στα πλαίσια του ευρύτερου ανταγωνισμού στον κλάδο, αναλύονται σε ατελείωτες προσπάθειες προσέγγισης με το πολιτικό κατεστημένο. Παράλληλα όμως η πρόσκαιρη εκτεταμένη επιρροή του CFR δεν σημαίνει, αυτόματα, ότι η κρατιστική προσέγγιση είναι ανεδαφική. Όπως μας πληροφορεί ο Parmar, πολλές από τις προτάσεις του CFR δεν εισακούστηκαν ή ευδοχώθηκαν λόγω απλής συμφωνίας με την πολιτική ηγεσία. Ωστόσο, θα ήταν μεθοδολογικό σφάλμα να μην πιστωθεί στο ινστιτούτο η γενικότερη ανακίνηση κρίσιμων θεμάτων, αλλά και η πολιτική ευστοχία πολλών εκ των προτάσεών της.

- Η δεύτερη περίπτωση έντονης επιρροής ενός think tank στις κυβερνητικές αποφάσεις είναι ιδιάζουσα. Αφορά σε ένα μικρό σε μέγεθος και προϋπολογισμό ινστιτούτο, με ισχυρούς, όμως, δεσμούς με τους εσωτερικούς πολιτικούς κύκλους του Προέδρου G. W. Bush: πρόκειται για το **PNAC**, think tank που είχε πραγματοποιήσει εκρηκτικό ξεκίνημα το 1997 και είχε τη στήριξη των διασημότερων νεοσυντηρητικών προσωπικοτήτων, αλλά και κορυφαίων επιχειρηματικών και στρατιωτικών παραγόντων. Η κρίσιμη παρέμβαση στο πολιτικό προσκήνιο ήλθε το Σεπτέμβριο του 2000 με τη δημοσίευση του *Rebuilding America's Defenses*. Οι προτάσεις πολιτικής, που περιείχονταν μέσα σε αυτό το νεοσυντηρητικό маниφέστο φάνηκε ευθύς εξ αρχής να ταυτίζονται με τις πολιτικές του Προέδρου Bush. Το κείμενο, γραμμένο από τους Thomas Donnelly, Donald Kagan και Gary Schmitt (τον πρόεδρο του ινστιτούτου) στόχευε στην ενθάρρυνση της συζήτησης μεταξύ των πολιτικών και της κοινής γνώμης σχετικά με την αμερικανική στρατιωτική ισχύ και τον τρόπο, με τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επιτύχει η χώρα τους εξωτερικούς της στόχους.

¹⁵⁴ ¹⁵⁴ Parmar, Inderjeet, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs 1939-1945*, Palgrave MacMillan, 2004

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, δεν ήταν λίγοι αυτοί που συνέδεσαν το PNAC με τη σύλληψη του δόγματος Bush. Η πρόταση του *Rebuilding America's Defenses* περί διεξαγωγής «πολλών και ταυτόχρονων πολέμων», άλλωστε, τείνει προς αυτήν την κατεύθυνση. Συγχρόνως, το γενικότερο όραμα του Bush για μια παγκόσμια ηγεσία των Η.Π.Α. και για την επιβολή διά στρατιωτικών μέσων της *Pax Americana* ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις αρχές που εκφράζονται στο κείμενο.¹⁵⁵

Αν και ο Abelson αμφισβητεί ότι το *Rebuilding America's Defenses* προκάλεσε κάποια εντυπωσιακή αλλαγή στην σχεδιαζόμενη αμερικανική εξωτερική πολιτική ή ότι έφερε σε γνώση της πολιτικής ηγεσίας κάποια νέα θεωρία, εντούτοις αναγνωρίζει ότι οι προτάσεις του κειμένου βοήθησαν τους πολιτικούς δρώντες «να σκεφτούν έξω από το πλαίσιο», με το να προτείνει νέους τρόπους προώθησης των αμερικανικών συμφερόντων στη μεταψυχροπολεμική εποχή.¹⁵⁶ Το μεγάλο πλεονέκτημα του PNAC, υποστηρίζει, ήταν οι ισχυροί δεσμοί του με το πολιτικό κατεστημένο. Αυτοί οι δεσμοί, σε συνδυασμό με μια σειρά στελεχών του που εργάζονταν και στην κυβέρνηση, βοήθησαν το ινστιτούτο στο να επικοινωνήσει τις προτάσεις του μέσα στα γραφεία των αποφάσεων. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Abelson, από αυτό το γεγονός μέχρι την υπόθεση ότι το PNAC ήταν ο πρωτεργάτης της εξωτερικής πολιτικής του Bush, μεσολαβεί χαώδης απόσταση. Σύμφωνα με δηλώσεις του ίδιου του Schmitt, «θα ήταν άδικο να πάρει το PNAC όλη τη δόξα· η δόξα ανήκει προσωπικά στον Wolfowitz, στον Rumsfeld και στον Cheney». Ως γνωστόν, οι συγκεκριμένοι αποτελούσαν άτομα του κύκλου απόλυτης εμπιστοσύνης του Bush. Επομένως, προτείνει ο Abelson, αντί να αποδώσει ο μελετητής απόλυτη επιρροή στο PNAC για τη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής εκείνης της περιόδου, θα ήταν ορθότερο να δώσει μεγαλύτερη προσοχή στις διαπροσωπικές σχέσεις του Προέδρου με τον στενό του κύκλο. Καταλήγοντας, ο συγγραφέας θεωρεί, ότι η πλειοψηφία των επιλογών Bush ήταν, στην πραγματικότητα, προσωπικές του επιλογές.¹⁵⁷

Η περίπτωση του PNAC και του *Rebuilding America's Defenses* μοιάζει να αποδομεί, εν μέρει, τη θεωρία της ελίτ, καθώς απέδειξε ότι οι υψηλοί προϋπολογισμοί και οι πολυτελείς εγκαταστάσεις δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να εισακουστεί ένα think tank στους διαδρόμους της εξουσίας. Εξ άλλου, αν ένα στοιχείο επιρροής βγαίνει ενισχυμένο από την προηγούμενη υπόθεση, αυτό αναφέρεται στην επίδραση, που είναι σε θέση να ασκήσει ο στενός συμβουλευτικός κύκλος ενός Προέδρου στις πολιτικές αποφάσεις. Παράλληλα, αναδεικνύεται μια απόκρυφη, και ως εκ τούτου δύσκολα ανιχνεύσιμη συνιστώσα της επιρροής, που αφορά στο βάθος των

¹⁵⁵ Official Project for the New American Century website, <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

¹⁵⁶ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006

¹⁵⁷ Ibid

διαπροσωπικών σχέσεων και, άρα, στο επίπεδο της εμπιστοσύνης ανάμεσα στα υψηλά ιστάμενα πρόσωπα. Σε κάθε περίπτωση, ένα συμπέρασμα με υψηλό βαθμό ασφάλειας, που μπορεί να συναχθεί από την περίπτωση του PNAC είναι η απροθυμία του κράτους να απεμπολήσει τις κυριαρχικές του αρμοδιότητες προς όφελος οποιουδήποτε εξωθεσμικού παράγοντα.

Επίλογος

Μέχρι και πριν λίγα χρόνια, τα think tanks δεν αναφέρονταν παρά μόνον σπάνια στις συζητήσεις περί εξωτερικής πολιτικής στις Η.Π.Α.. Αντιθέτως, σε αυτές όχι απλά λαμβάνονταν υπ' όψιν, αλλά συχνά λάμβαναν μέρος άλλοι παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών, όπως ομάδες συμφερόντων, επιχειρήσεις, δημοσιογράφοι κ.ά. Τα ερευνητικά ινστιτούτα δεν απολάμβαναν αξιοσημείωτης προβολής, πόσω μάλλον ουσιαστικής συμμετοχής κατά την πολιτική διαδικασία. Η κατάσταση αυτή άλλαξε σταδιακά, καθώς άρχισαν να αναπτύσσουν ευρύτερες δραστηριότητες και να διεκδικούν ενεργότερο ρόλο στη δημόσια συζήτηση. Σε αυτό βοηθήθηκαν τα μέγιστα από τις ειδικές συνθήκες του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, αλλά και από τις επίμονες και πιεστικές προκλήσεις, τις οποίες κλήθηκε να αντιμετωπίσει η μοναδική υπερδύναμη. Επίσης, το ιδεολογικά φορτισμένο κλίμα των τελευταίων δεκαετιών λειτούργησε προς όφελος της ανάπτυξης νέων, πιο επιθετικών στρατηγικών.

Καθώς τα think tanks έγιναν όλο και πιο πολιτικοποιημένα και ιδεολογικά, οι ανησυχίες που εκφράστηκαν από πολλούς μελετητές του φαινομένου για τον πραγματικό προσανατολισμό τους πρέπει να θεωρούνται εν μέρει δικαιολογημένες. Κάποιοι, μάλιστα, διατείνονται ότι αυτή η εξέλιξη έχει καταστήσει την παρουσία τους λιγότερο χρήσιμη και, πλέον, σχεδόν παρωχημένη. Ωστόσο, όσοι υποστηρίζουν αυτήν τη θέση θα πρέπει να συνυπολογίσουν την διαχρονική λειτουργία των think tanks ως μια από τις ελάχιστες πηγές έρευνας και εξειδίκευσης. Στο μέτρο δε, που η

ζήτηση για επιστημονική έρευνα, που εκπορεύεται από τους πολιτικούς δρώντες και την κοινωνία, είναι ολοένα αυξανόμενη, ο ρόλος των think tanks, με τις όσες ατέλειες και ελλείψεις του, δεν προβλέπεται να υποβαθμιστεί στο εγγύς μέλλον.

Μια από τις βασικότερες διεκδικήσεις των ερευνητικών ιδρυμάτων ήταν, αναμφίβολα, η επιρροή στα πολιτικά δρώμενα. Είτε αυτή εκφραζόταν ως παρεμβάσεις προς όφελος συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών, είτε ως επηρεασμός της κοινής γνώμης. Δυστυχώς, η απουσία ενός περιεκτικού οδηγού για τη μέτρηση της επιρροής ταλαιπωρεί και θα ταλαιπωρεί τους μελετητές στο διηνεκές. Μετά την

Τα 50 κορυφαία think tanks στις Ηνωμένες Πολιτείες

εξέταση ορισμένων τρανταχτών περιπτώσεων, αν μπορεί να εξαχθεί κάποιο συμπέρασμα, αυτό θα αφορά στις χαοτικές συνθήκες υπό τις οποίες διεξάγεται το πολιτικό παιχνίδι, απόρροια των αναρίθμητων μη μετρήσιμων παραμέτρων του. Οι υπάρχουσες ερευνητικές και μεθοδολογικές προϋποθέσεις, λοιπόν, απαιτούν από τον μελετητή να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός στις παρατηρήσεις του, είτε αυτές τείνουν προς την άποψη της άμεσης επιρροής, είτε προς την απόλυτη ανυπαρξία της. Ως εκ τούτου μέχρι την (απίθανη) διατύπωση κάποιου ακριβούς μοντέλου μέτρησης της επιρροής, οι παρατηρητές του φαινομένου θα οφείλουν να στηρίζονται σε μεμονωμένες, περιπτωσιολογικές μελέτες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι παρακάτω πίνακες αναφέρονται στην περσινή κατάταξη (2011) που δημοσιεύτηκε από το έγκυρο Πρόγραμμα για τα Think Tanks και τις Κοινωνίες των Πολιτών (Think Tanks and Civil Societies Program- TTCSP), το οποίο διενεργείται από το τμήμα διεθνών σχέσεων του Πανεπιστημίου της Pennsylvania. Στην έρευνα συμμετείχαν πάνω από 1500 ακαδημαϊκοί, πολιτικοί, δημοσιογράφοι και άλλοι ειδήμονες, οι οποίοι αξιολόγησαν τα περίπου 6500 think tanks από όλο τον κόσμο με βασικά κριτήρια την μεθοδολογική αυστηρότητα της έρευνας, τις εκδόσεις/δημοσιεύσεις και το εύρος του ερευνητικού τους ενδιαφέροντος. Για την παρούσα εργασία, έχουν απομονωθεί τα αμερικανικά think tanks.

1. Brookings Institution

2. Council of Foreign Relations (CFR)

3. Carnegie Endowment for International Peace

4. Center for Strategic and International Studies (CSIS)

5. RAND Corporation

6. Cato Institute

7. Heritage Foundation

8. Woodrow Wilson International Center for Scholars

9. Peterson Institute for International Economics, FNA Institute for International Economics

10. American Enterprise Institute for Public Policy Research (AEI)

11. Center for American Progress

12. National Bureau of Economic Research

13. Pew Research Center

14. Hoover Institution

15. Atlantic Council of the United States

16. United States Institute for Peace

17. Open Society Institute New York (OSI)

18. Human Rights Watch

19. Center for International Development, Harvard University

20. Center for Global Development

21. Urban Institute

22. Center for a New American Security

23. German Marshall Fund of the United States

24. James A. Baker III Institute for Public Policy, Rice University

25. Belfer Center for Science and International Affairs, John F. Kennedy School of Government, Harvard University

26. New America Foundation

27. Earth Institute, Columbia University

28. World Resources Institute

29. Carnegie Council for Ethics in International Affairs

30. Hudson Institute

31. Center on Budget and Policy Priorities

32. International Food Policy Research Institute

33. Foreign Policy Research Institute

34. Freedom House

35. Pew Center on Global Climate Change

36. Resources for the Future

37. Stimson Center, FNA Henry Stimson Center

38. Inter-American Dialogue

39. Acton Institute

40. Economic Policy Institute

41. East West Institute

42. Competitive Enterprise Institute (CEI)

43. Manhattan Institute

44. Reason Foundation

45. Center for Transatlantic Relations, School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University

46. East-West Center Honolulu

47. Center for Budget and Policy Priorities

48. Center for the National Interest, FNA Nixon Center

49. Mercatus Center

50. Aspen Institute

Πίνακας Π 1¹⁵⁸

**Τα 18 κορυφαία think tanks στις Ηνωμένες Πολιτείες στον τομέα της
εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας**

1. Center for Strategic and International Studies (CSIS)

¹⁵⁸ Think Tanks and Civil Societies Program, International Relations Program, University of Pennsylvania

2. Brookings Institution
3. Council on Foreign Relations (CFR)
4. Carnegie Endowment for International Peace
5. RAND Corporation
6. Woodrow Wilson International Center for Scholars
7. Heritage Foundation
8. Hoover Institution
9. Belfer Center for Science and International Affairs, John F. Kennedy School of Government, Harvard University
10. Center for American Progress
11. German Marshall Fund of the United States (GMFUS)
12. United States Institute of Peace (USIP)
13. Human Rights Watch
14. Center for Strategic and Budgetary Assessments (CSBA)
15. Cato Institute
16. Hudson Institute
17. American Enterprise Institute for Public Policy Research (AEI)
18. Center for a New American Security (CNAS)

Πίνακας II 2¹⁵⁹

¹⁵⁹ Think Tanks and Civil Societies Program, International Relations Program, University of Pennsylvania

Αναφορές επιλεγμένων think tanks στα μεγαλύτερα έντυπα μέσα για μια σειρά από σημαντικά θέματα εξωτερικής πολιτικής (περίοδος Ιανουάριος 2001- Ιανουάριος 2005):

Think tanks	Ιράκ	Αφγανιστάν	9/11	Al-Qaeda	Τρομοκρατία	Σύνολο	Ποσοστό
Hudson	0	0	0	0	0	0	0.00
PNAC	1	0	0	0	0	1	0.14
Hoover	1	1	0	0	1	3	0.42
Cato	4	0	0	1	4	9	1.27
CSIS	2	3	0	1	6	12	1.69
AEI	17	2	0	1	6	26	3.67
Heritage	11	3	4	1	10	29	4.09
Carnegie	42	7	4	10	25	88	12.41
CFR	65	8	6	7	36	122	17.21
RAND	30	7	7	33	51	128	18.05
Brookings	152	31	17	23	68	291	41.04
Σύνολο						709	

Πίνακας Π 3¹⁶⁰

¹⁶⁰ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006 (πρωτογενής πηγή: LexisNexis)

Think tanks	Ιράκ	Αφγανιστάν	9/11	Al-Qaeda	Τρομοκρατία	Σύνολο	Ποσοστό
-------------	------	------------	------	----------	-------------	--------	---------

Εμφανίσεις επιλεγμένων think tanks στα μεγαλύτερα τηλεοπτικά δίκτυα για μια σειρά από σημαντικά θέματα εξωτερικής πολιτικής (περίοδος Ιανουάριος 2001- Ιανουάριος 2005)

PNAC	60	28	37	20	52	197	1.03
Hudson	104	50	97	32	158	441	2.33
Hoover	324	125	211	84	354	1098	5.62
Cato	258	121	272	87	437	1175	5.97
Carnegie	398	187	204	114	409	1312	7.06
AEI	633	181	401	146	629	1990	10.15
Heritage	544	245	386	150	685	2010	10.53
RAND	391	260	528	232	691	2102	10.71
CSIS	742	327	362	231	754	2416	12.31
CFR	853	358	469	288	846	2814	14.27
Brookings	1054	495	786	271	1270	3876	20.01
Σύνολο						20213	

Πίνακας Π 4¹⁶¹

Ποσοστιαία προβολή των think tanks (κατηγοριοποιημένων με ιδεολογικά κριτήρια) στις μεγαλύτερες εφημερίδες των Η.Π.Α.(περίοδος 1991-1998):

Εφημερίδα	Συντηρητικά think tanks	Φιλελεύθερα think tanks	Think tanks χωρίς σαφή ιδεολογική ταυτότητα
Christian Science Monitor	29.7%	13.1%	57.2%
New York Times	28.5%	9.2%	62.3%
USA Today	34.0%	9.9%	56.1%

¹⁶¹ Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006 (πρωτογενής πηγή: Vanderbilt Television News Archive)

Wall Street Journal	48.2%	7.1%	44.8%
Washington Post	30.4%	11.4%	58.3%
Washington Times	62.1%	4.1%	33.8%

Πίνακας Π 5¹⁶²

Οι 5 πίνακες που ακολουθούν παρατίθενται για να καταδειχθεί η συχνότητα, το εύρος και το βάθος του φαινομένου “revolving doors”, ή, αλλιώς, τα άτομα που, σε οποιαδήποτε στιγμή της καριέρας τους, κατείχαν θέσεις τόσο σε think tanks της ελίτ, όσο και στην κυβέρνηση.

AMERICAN ENTERPRISE INSTITUTE

Όνομα	Τίτλος στο think tank	Κυβερνητική θέση
John Bolton	Πρώην αντιπρόεδρος	Βοηθός Γενικός Εισαγγελέας, Υπουργείο Δικαιοσύνης, 1985-89; Υφυπουργός για Θέματα Διεθνούς Οργάνωσης, Υπουργείο Εσωτερικών, 1989-93; Υφυπουργός ελέγχου εξοπλισμών και διεθνούς ασφάλειας, 2001-05; Πρέσβης των ΗΠΑ στον ΟΗΕ 2005-2006.
Lynne V. Cheney	Ανώτατο διοικητικό μέλος, πολιτισμού και εκπαίδευσης	Υπηρέτησε στην ομάδα εκπαίδευσης του κυβερνήτη του Τέξας, George W. Bush.

¹⁶² Rich, Andrew and Weaver, R. Kent, “Think Tanks in the U.S. Media” [The Harvard International Journal of Press/Politics](#), Vol.5, No.4, 2000, σελ. 81-103

		Παντρεμένη με τον πρώην Αντιπρόεδρο Dick Cheney.
Christopher DeMuth	Πρόεδρος	Βοηθός προσωπικού του Προέδρου, Λευκός Οίκος, 1969-70; Εκτελεστικός διευθυντής, προεδρική ομάδα εργασίας για κοινωνικά μέτρα, Λευκός Οίκος, 1981-83.
David Frum	Μόνιμο ακαδημαϊκό μέλος	Πρώην ειδικός βοηθός του Προέδρου Bush για τη συγγραφή λόγων για τα οικονομικά, 2001-02.
Newt Gingrich	Ανώτατο διοικητικό μέλος, υγειονομική πολιτική, τεχνολογίες πληροφορίας, στρατός, πολιτική των ΗΠΑ	Μέλος, Βουλή των Αντιπροσώπων, 1979-99; ομιλητής, Βουλή, 1995-99. Υποψήφιος για το χρίσμα των Ρεπουμπλικανούς στις εκλογές του 2012
Jeane J. Kirkpatrick	Ανώτατο διοικητικό μέλος, άμυνα, Λατινική Αμερική, Ευρώπη, ΟΗΕ, Μέση Ανατολή, εθνική ασφάλεια, ρωσική περιοχή.	Μόνιμος αντιπρόσωπος των ΗΠΑ στον ΟΗΕ, 1981-85· Μέλος, Προεδρική επιτροπή για το διάστημα, 1985-87· Μέλος, Συμβούλιο κριτικής αμυντικής πολιτικής 1985-93· Πρόεδρος, επιτροπή fail safe και ελάττωσης κινδύνου, Υπουργείο Άμυνας, 1990-92· Πρόεδρος, αντιπροσωπεία των ΗΠΑ στην επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ, 2003.
Richard Perle	Μόνιμο μέλος, άμυνα, Ευρώπη, πληροφορίες, Μέση Ανατολή, εθνική ασφάλεια, ρωσική	Προσωπικό γερουσίας 1969-80; βοηθός υπουργού άμυνας για διεθνή πολιτική

	περιοχή.	ασφάλειας, 1981-87; Μέλος, επιτροπή αμυντικής πολιτικής, Υπουργείο Άμυνας, 1987-2004; Πρόεδρος, 2001-2003
Michael Rubin	Μόνιμο ακαδημαϊκό μέλος, αραβική δημοκρατία; εσωτερική πολιτική σε Ιράκ, Ιράν και Τουρκία; Κουρδική κοινότητα.	Βοηθός προσωπικού, Ιράκ και Ιράν, γραφείο υπουργού άμυνας, 2002-2004; Πολιτικός σύμβουλος, Coalition Provisional Authority (Βαγδάτη, 2003-04).

BROOKINGS INSTITUTION

Όνομα	Τίτλος στο think tank	Κυβερνητική θέση
Ivo H. Daalder	Ανώτατο διοικητικό μέλος, μελέτες εξωτερικής πολιτικής, έδρα Sydney Stein Jr	Διευθυντής ευρωπαϊκών θεμάτων, Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, 1995-96.
Martin S. Indyk	Ανώτατο διοικητικό μέλος, μελέτες εξωτερικής πολιτικής; Διευθυντής, κέντρο Saban πολιτικής στη Μέση Ανατολή	Ειδικός βοηθός του προέδρου και senior διευθυντής για θέματα Εγγύς Ανατολής και Νότιας Ασίας, Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, 1993-95; Πρέσβης των ΗΠΑ στο Ισραήλ 1995-97, 2000-01; βοηθός υπουργού εξωτερικών για θέματα εγγύς ανατολής, Υπουργείο εξωτερικών, 1997-2000.
Michael E. O'Hanlon	Ανώτατο διοικητικό μέλος, μελέτες εξωτερικής πολιτικής, έδρα Sydney	Αναλυτής άμυνας και εξωτερικής πολιτικής, τμήμα εθνικής ασφάλειας,

	Stein Jr	βουλευτικό γραφείο προϋπολογισμού 1989-94
Susan E. Rice	Ανώτατο διοικητικό μέλος, μελέτες εξωτερικής πολιτικής	Διευθυντής διεθνών οργανισμών και διατήρησης ειρήνης, Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, 1993-95; ειδικός βοηθός του προέδρου και senior διευθυντής αφρικανικών σχέσεων, Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, 1995-97; βοηθός υπουργού εξωτερικών για αφρικανικά θέματα, 1997- 2001.
Strobe Talbott	Πρόεδρος	Ειδικός σύμβουλος του υπουργού εξωτερικών για τις νέες ανεξάρτητες πολιτείες, 1993-94; Αναπληρωτής υπουργός εξωτερικών 1994-2001.

CARNEGIE ENDOWMENT FOR INTERNATIONAL PEACE

Όνομα	Τίτλος στο think tank	Κυβερνητική θέση
Husain Haqqani	Επισκέπτης Ακαδημαϊκός, Project Νότιας Ασίας	Σύμβουλος των πακιστανών πρωθυπουργών: Ghulam Mustafa Jatoi, Nawaz Sharif και Benazir Bhuto; πακιστανός πρέσβης στην Σρι Λάνκα, 1992-93.
Robert Kagan	Ανώτερος επιστημονικός	Στο Υπουργείο Εξωτερικών, 1984-88, ως

	συνεργάτης	μέλος του προσωπικού σχεδιασμού πολιτικής, κύριος συγγραφέας λόγων του υπουργού εξωτερικών George P. Schultz, αναπληρωτής πολιτικής, γραφείο διαμερικανικών σχέσεων.
Jesica Tuch Mathhews	Πρόεδρος	Διευθυντής γραφείου παγκόσμιων θεμάτων, Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας, καλύπτοντας την αύξηση πυρηνικών, την πολιτική πώλησης συμβατικών όπλων, χημικό και βιολογικό πόλεμο, και ανθρώπινα δικαιώματα, 1977-79; Αναπληρωτής υφυπουργός εξωτερικών για διεθνής σχέσεις από το 1993.

CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES

Όνομα	Τίτλος στο think tank	Κυβερνητική θέση
David M. Abshire	Αντιπρόεδρος, διοικητικό συμβούλιο; πρόεδρος, Κέντρο για τη μελέτη της Προεδρίας.	Προσωπικό Κογκρέσου, 1958-60; βοηθός υπουργού εξωτερικών για σχέσεις του Κογκρέσου, 1970-73; Πρέσβης των ΗΠΑ στο NATO, 1983-87; ειδικός σύμβουλος του προέδρου Reagan, 1987; Επίσης πρόεδρος, συμβούλιο διεθνούς μετάδοσης, 1975-77;

		μέλος επιτροπή Murphy, 1974-75; Συμβουλευτική επιτροπή του προέδρου για ξένες πληροφορίες, 1981-82; προεδρική ομάδα εργασίας για τη διεθνή μετάδοση της κυβέρνησης των ΗΠΑ, 1991.
Zbigniew Brzezinski	Trustee και σύμβουλος	Μέλος, Συμβούλιο σχεδιασμού πολιτικής, υπουργείο εξωτερικών, 1966-68; πρόεδρος, ομάδα εργασίας εξωτερικής πολιτικής στην προεκλογική εκστρατεία του Humphrey το 1968; διευθυντής, τριμερής επιτροπή, 1973-76; κύριος σύμβουλος εξωτερικής πολιτικής στην προεκλογική εκστρατεία του Jimmy Carter το 1976; Σύμβουλος εθνικής ασφάλειας του προέδρου Carter, 1977-81; Μέλος, προεδρική επιτροπή χημικού πολέμου, 1985; μέλος, Εθνικό Συμβούλιο ασφαλείας, τμήμα άμυνας, επιτροπή ολοκληρωμένης μακροπρόθεσμης στρατηγικής, 1987-88; μέλος, συμβουλευτική επιτροπή του προέδρου για ξένες πληροφορίες, 1987-89; Πρόεδρος, ομάδα εργασίας του Bush για συμβουλές εθνικής ασφάλειας, 1988.
John J. Hamre	Πρόεδρος και CEO	Γραφείο προϋπολογισμού του Κογκρέσου, 1978-84; έγινε αναπληρωτής βοηθός

		διευθυντή για εθνική ασφάλεια και διεθνείς σχέσεις; Επαγγελματίας μέλος προσωπικού, Επιτροπή ενόπλων δυνάμεων Γερουσίας; υφυπουργός άμυνας, ελεγκτής, 1993-97; αναπληρωτής υπουργός άμυνας 1997-99.
Robert H. Kupperman	Διευθυντής, Project διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος.	Επικεφαλής επιστήμονας στην υπηρεσία ελέγχου εξοπλισμών και αφοπλισμού; Υπηρέτησε στο εκτελεστικό γραφείο του προέδρου και το γραφείο έκτακτης ετοιμότητας και ως διευθυντής της ομάδας μετάβασης, Ομοσπονδιακή Υπηρεσία διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων; σύμβουλος σε κυβερνητικές υπηρεσίες, ξένες κυβερνήσεις και πολυεθνικές εταιρείες.
Edward N. Luttwak	Ανώτατο διοικητικό μέλος, προληπτική διπλωματία	Σύμβουλος στο γραφείο του υπουργού άμυνας, στο εθνικό συμβούλιο ασφαλείας και υπουργείο εξωτερικών; μέλος, ομάδα μελέτης εθνικής ασφάλειας, υπουργείο άμυνας.
Howard J. Wiarda	Ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης, πρόγραμμα Αμερικής	Σύμβουλος τεσσάρων προέδρων, του υπουργείου εξωτερικών, του υπουργείου άμυνας και άλλων κυβερνητικών υπηρεσιών.

HERITAGE FOUNDATION

Όνομα	Τίτλος στο think tank	Κυβερνητική θέση
Richard Allen	Ανώτατο διοικητικό μέλος	Συντονιστής Εξωτερικής Πολιτικής στον πρόεδρο Nixon, 1968· επικεφαλής σύμβουλος Εξωτερικής Πολιτικής στον πρόεδρο Reagan, 1977-1980· πρώτος σύμβουλος εθνικής ασφάλειας στον πρόεδρο Reagan, 1981-1982· νυν μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής του Συμβουλίου της Πολιτικής Άμυνας
Martin Anderson	Ανώτατο διοικητικό μέλος	Ειδικός βοηθός του Προέδρου των Η.Π.Α., 1969-1970· ειδικός σύμβουλος του προέδρου για ανάλυση συστημάτων, 1970-1971· μέλος τη Επιτροπής του Παρόντος Κινδύνου, 1977-1991· μέλος της Συμβουλευτικής Ομάδας Εξωτερικών Πληροφοριών, 1982-1985· μέλος της Συμβουλευτικής Ομάδας του Προέδρου για την Οικονομική Πολιτική, 1982-1989· έδρα στο Πολιτικό Συμβουλευτικό Σώμα του Κογκρέσου, 1998-2001· μέλος του Συμβουλίου Αμυντικής Πολιτικής, 2001·
Edwin Feulner	Πρόεδρος	Σύμβουλος του υποψηφίου για την αντιπροεδρία Jack

		Kemp, 1996· σύμβουλος εσωτερικής πολιτικής του προέδρου Reagan· σύμβουλος σε πολλά κυβερνητικά τμήματα και υπηρεσίες
Edwin Meese III	Ειδικό μέλος Δημόσιας Πολιτικής	Διευθυντής προσωπικού του κυβερνήτη της California R. Reagan, 1969-1974· σύμβουλος του προέδρου Reagan 1981-1985· γενικός εισαγγελέας, 1985-1988· μέλος των Συμβουλίων Εθνικής Ασφάλειας, Εσωτερικής Πολιτικής και Εθνικής Πολιτικής ενάντια στα Ναρκωτικά
William Perry	Ανώτατο διοικητικό μέλος	Υφυπουργός Άμυνας, 1977-1981· αναπληρωτής Υπουργός Άμυνας, 1993-1994· Υπουργός Άμυνας, 1994-1997
Condoleezza Rice	Ανώτατο διοικητικό μέλος	Διευθυντής των θεμάτων της Σοβ. Ένωσης και της αν. Ευρώπης του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας, 1989· ειδικός σύμβουλος του προέδρου G. H. Bush για θέματα εθνικής ασφάλειας· σύμβουλος του προέδρου G. W. Bush για θέματα εθνικής ασφάλειας, 2000-2005· Υπουργός Εξωτερικών 2005-2009
George Schulz	Διακεκριμένο διοικητικό μέλος	Πρόεδρος της Συμβουλευτικής Ομάδας για την Οικονομική Πολιτική του R. Reagan· Υπουργός Εξωτερικών του

		R. Reagan 1982-1989
--	--	---------------------

ΠΗΓΕΣ

Βιβλιογραφία

- Abella, Alex, *Soldiers of Reason: The RAND Corporation and the Rise of the American Empire*, Harcourt Inc., 2008
- Abelson, Donald, *A Capitol Idea: Think Tanks & US Foreign Policy*, McGill-Queen's University Press, 2006
- Abelson, Donald, *Do Think Tanks Matter? Assessing the Impact of Public Policy Institutes*, McGill-Queen's University Press, 2002
- Cook, Timothy, *Governing with the News*, University of Chicago Press, 1998
- Kingdon, John, *Agendas, Alternatives and Public Policies*, Longman Classics, 1984
- Krasner, Steven, *Defending the National Interest: Raw Materials Investment and American Foreign Policy*, Princeton University Press, 1978
- Mann, James, *The Rise of the Vulcans*, Viking, 2004
- McGann, James, *Comparative Think Tanks, Politics and the Public Policy*, Edward Elgar Publishing, 2006
- Meese III, Edwin, *With Reagan*, Regnery Gateway, 1992
- Mills, C. Wright, *The Power Elite*, Oxford University Press Inc., 1956
- Nash, George, *Herbert Hoover and Stanford University*, Hoover Institution Press Publication, 1988
- Parmar, Inderjeet, *Think Tanks and Power in Foreign Policy: A Comparative Study of the Role and Influence of the Council on Foreign Relations and the Royal Institute of International Affairs 1939-1945*, Palgrave MacMillan, 2004
- Rich, Andrew, *Think Tanks, Public Policy and the Politics of Expertise*, Cambridge University Press, 2004
- Roelofs, Joan, *Foundations and Public Policy: The Mask of Pluralism*, State University of New York Press, Albany, 2003
- Schulzinger, Robert, *The Wise Men of Foreign Affairs*, University Presses of California, Columbia and Princeton, 1984
- Smith, James, *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*, Free Press, 1991
- Stone, Diane, *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004

Αρθρογραφία (ελληνική/ξένη)

- Abelson, Donald, "The influence of think tanks: Presenting the Right Ideas, to the Right People, at the Right Time" *LSE Review of Books*, Απρίλιος 2012, www2.lse.ac.uk/home.aspx, (ημερομηνία πρόσβασης 19/09/2012)
- Abelson, Donald, "Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Historical Perspective", *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002
- Ahmad, Mahmood & Baloch, Qadar Bakhsh, "Behind the Scene: The Contributions of Think Tanks in U.S. Policy Making", *The Dialogue Journal*, Qurtuba University of Science & IT, www.qurtuba.edu.pk
- Brown, Heath, "Presidential Transitions and Think Tanks", *The Hill's Corner Blog*, Μάιος 2012
- Dye, Thomas, "Oligarchic Tendencies in National Policy-Making: the Role of the Private Policy-Planning Organizations" *The Journal of Politics*, Vol. 40, No.2, 1978
- Ευρυβιάδης, Μάριος, "Οι «νεοσυντηρητικοί» των Η.Π.Α. και ο πόλεμος στο Ιράκ" Γεωστρατηγική, Τεύχος 4 (2004)
- McGann, James, "Think Tanks and the Transnationalization of Foreign Policy", *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002
- Haas, Peter, "Epistemic Communities and International Policy Coordination" *International Organization*, Vol. 46, No.1, 1992
- Haass, Richard, "Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Policy-Maker's Perspective" *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002
- Kitfield, James, "Periphery Is Out; Russia and China, In", *National Journal*, 1999
- Lee Crowley, Brian, "How can Think Tanks Win Friends and Influence People in the Media?" *Atlantic Institute for Market Studies*, 1999
- Miller, John J., "The Heritage Mandate Government Grows, but a Famous Book Shrinks", Ιανουάριος 2005
- Reynolds, Paul, "The End of the Neo-Con Dream", Official BBC News website, 2006
- Rich, Andrew and Weaver, R. Kent, "Think Tanks in the U.S. Media" *The Harvard International Journal of Press/Politics*, Vol.5, No.4, 2000, σελ. 81-103
- Solomon, Richard, "The U.S. Institute of Peace: A Hands-on Approach to Resolving Conflict", *U.S. Foreign Policy Agenda*, 2002
- Stone, Diane, "Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes", 2007
- Stone, Diane, "Think Tank Transnationalisation and Non-Profit Analysis, Advice and Advocacy", Vol.14, No.2, 2000
- Taylor, Daniel, "Tax Exempt Foundations and Think Tanks: The Process of Invisible Power" *Old Thinker News*, Δεκέμβριος 2010
- Troy, Tevi, "Devaluing the Think Tank", *National Affairs*, No.10, 2012
- UNDP (United Nations Development Program) 2003, *Thinking the Unthinkable*, Bratislava: UNDP Regional Bureau for Europe and the Commonwealth of Independent States

- Weaver, Kent, “The Changing World of Think Tanks”, Political Science and Politics, September 1989

Ιστότοποι

- Official American Enterprise Institute website, <http://www.aei.org/about>
- Official BBC News website, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6189793.stm
- Official Carnegie Endowment for International Peace website <http://www.carnegieendowment.org/about>
- Official Carter Center website, <http://www.cartercenter.org>
- Official Cato Institute website, <http://www.cato.org/about/>
- Official Center for American Progress website <http://www.americanprogress.org/about/mission/>
- Official Center for Strategic and International Studies website, <http://csis.org/about-us>
- Official Cornell University Law School, <http://www.law.cornell.edu/uscode>
- Official Council on Foreign Relations website <http://www.cfr.org/about/mission.html>
- Official Hudson Institute website, <http://www.hudson.org>
- Charity Navigator website, <http://www.charitynavigator.org>
- Official Heritage Foundation website, www.heritage.org/about
- Official Hoover Institution website, <http://www.hoover.org/about/report/2010/financial-review>
- Official Project for the New American Century website, <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>
- Official RAND Corporation website, www.rand.org/about/history.html
- Profiles of U.S. Presidents <http://www.presidentprofiles.com/Kennedy-Bush/Ronald-Reagan-Presidential-campaigns.html>
- Think Tank Watch website <http://thinktank-watch.blogspot.gr/2007/12/manhattan-institute-for-policy-research.html>
- <http://www.oldthinkernews.com>
- <http://thehill.com/blogs/congress-blog>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Carter_Center
- http://en.wikipedia.org/wiki/Cato_Institute
- http://en.wikipedia.org/wiki/Center_for_Strategic_and_International_Studies
- http://en.wikipedia.org/wiki/Project_for_the_New_American_Century
- http://en.wikipedia.org/wiki/RAND_Corporation

